

PRIPEV SREDNJEGA VEKA ali KDO PRVI REŠI KRIŽANKO?

Spomladanski kulturni paberek

Spomladi, ko ulice zalije prvi spomladanski dež (ali orkan, v teh zanimivih časih), v grmovju najprej nekaj počí, na reki zašelesti in Kongresni trg se spremeni v vrvež, ki traja teden dni. Tako se začne znameniti, še neobjavljeni Ep o dnevih knjige izpod peresa neznanega pesnika, ki bo nekoč morda tudi lahko prodajal svoje knjige na sejmu.

Letos se Kongresni trg ni spremenil v vrvež. Ravno takrat, ko naj bi se vsa stvar začela, se je oglasila Občinska dolžnost, gospa srednjih let, ki bi menda rada izgotovila garažno hišo. Kongresni trg se je obdal najprej z gradnjo, potem z molkom. Spektakel se je imel predstaviti drugam. Pred Križanke, kjer je verjetno res edini ustrezeni prostor v centru za take zadeve. Nič ne rečem, nič ne rečem, prostor ni slab, vendar je premajhen in premalo redno obljuden, da bi lahko zamenjal kongresne krake in množstvo ponudbe, ki se razdaja mimoidočim.

Povedano manj pesniško: čez Kongresni trg gremo mimogrede, pred Križanke pa je treba *iti*. Kar pomeni, da se obisk takoj zmanjša. Poleg tega se je zmanjšalo tudi število ponudnikov, saj pred Križankami ni prostora za že omenjeni kongresni vrvež.

Ne, pa ne bom zagrenjen, kot bi se spodobilo za ta čas, in rekel, da kultura trpi zaradi štadionov, garažnih hiš in podobnih zadev, rekel bom le, da je občinski tajming zares odličen. Začetka gradnje se bržčas nikakor ne bi dalo predstaviti za kak teden, niti v imenu slovenske knjige ne. Tudi ne bom rekel, da ima Ljubljana dva štadiona, ki sta za tisto, kar se tam (ne) dogaja, čisto dovolj. Ali pa, da je dovolj garažnih hiš, ker to pa žal ne drži: res jih manjka in zaradi mene so lahko pod tržnico, Zvezdo, kjer koli; še jih bo premalo. Ampak naj bo. Trg pred Križankami ni tako slaba ideja, sploh ne. Le *mrtev* je. Ne zaživi.

**Matej
Krajnc**

Kar zadeva letošnje spomladansko dogajanje: bilo je nekaj bornih štantov, nekaj velikih založb, nekaj manjših, oder, seveda, na njem tisti prvi otvoritveni dan nekakšna po srednjeveško uglašena glasba, da se je človek najprej povprašal: smo na trgu kakšnega gradu? Leta 1512? Kar nekako pričakovali smo kraljevske razglase, smrtne krike heretikov in tovrstne peripetije.

Objektivno gledano ponudba na tako majhnem prostoru ni bila tako zelo borna, nasprotno: kot se to dogaja pri računalniškem programu WinZip, se je na skrčen prostor nabohotilo za dve obdobji baroka zadev. Bilo je za en barok in pol odvečnega balasta

in za, recimo, pol baroka zanimivosti. Med temi zanimivostmi so vedno znova predstavitve založb, ki imajo večinoma hudo tremo in so precej šablonske, a *so*. Svoje lastnike so izmenjale rabljene knjige, bilo je nekaj glasbenih nastopov, med drugimi Kreslin in Autodafé.

Literarni večeri, ki so se odvijali, razvijali in potem spet zavijali na ne-križankarskem prostoru, torej kje drugje, denimo v Jazz klubu Gajo, so dali najbolj obetati. Pustimo ob strani, kako vedno znova razočarajo dolgočasna branja novodobnih umetnikov, pustimo ob strani, kaj se ti novodobni umetniki grejo, kako razumejo svoje poslanstvo in v kakšnih višinah se gibljejo, da bi od poezije ja ostalo čim manj, če je je, bodisi tiskane, bodisi recitirane (ali temu lahko tako rečemo?), sploh še kaj ostalo – obe-tajoče je, da se zbere veliko število raznorodnih sorodnih duš po peresu, ne vedno in zgolj eni in isti, četudi so eni in isti tudi tam, ampak glavno, da se *dogaja* in da se glasovi slišijo, čeprav se na koncu skoraj obvezno razvodenijo v en in isti ton. Včasih smo vedeli, kdo je Menart, kdo Zlobec, kdo Kovič, kdo Fritz, kdo Svetlana, kdo Zajc, kdo Strniša ... Zdaj se ve, kdo je Jesih, denimo. Literarni večeri *so* tudi performansi in brez tega ne gre. Elvis je nekoč rekel: če bi ne priredil predstave, bi lahko ljudje ostali doma in poslušali moje plošče. A saj pesnikom ni treba peti in plesati, samo vživeti se jim je treba. Kar je skorajda samoumevno, če res verjameš v to, kar počneš. Je pa to težko, če v tebi in tvojih delih ni življenja. To vedno znova postane jasno in tudi letošnji dnevi knjige niso izjema. Ampak bili so literarni večeri aprilovi in tudi prešli. Manjkali niso ne bosanski, ne makedonski literarni gostje. Prištevajte še lutke in pevske zборе. Lutke obožujem, če so dobre, pevske zборе tudi, če jih ni preveč. In če nimajo vsi istega repertoarja kot pogrebci: Lipa zelenela je in švrk v jamo.

Ni pa odveč ponovno poudariti: ponudbe, pa četudi zanimive in na tem ali onem prostoru, je enostavno preveč. Čemu ne bi raje naredili nekaj prireditev in tiste odmevnejše, kot pa da v par dni natrpajo za eno leto programa? Se Društvu pisateljev ne zdi, da se je kvantiteta rahlo izbosila? Ponudba vsako pomlad postaja vse bolj podobna tistemu darilu, ki ga je svojčas cesarica odredila Krpanu: vina sod, ki drži petdeset malih veder, sto in pet pogač, dvajset janjcev in osemindeset krač. Kje je dobila te cifre, vedi sam bog, ampak kam naj človek z vso to robo? Dvesto pevskih zborov, sto osemindeset koncertov in recitacij (ki, vsaj večina, utrujajo do obnemoglosti), petsto tega, sedemsto onega, a dobro me poslušajte, pravi cesarica: to morate pa vse domu na Kranjsko spraviti in nič prodati, ne tukaj in ne na poti.

Resnično upam, da bo nova garažna hiša ob letu obsorej tudi zelo koristna. Ne bom rekel, da si na vse pretege želimo nazaj spomladanske Zvezde; tudi manjši trgi so okej, če se jih polotijo mojstri. Bo pa nujno treba vnesti malce več življenja v naše kulturno umiranje. Knjig je vse več, trg vedno bolj nepregleden, a da se izbrati, če se hoče. In s to popotnico: da se, če se hoče, pospremljam naslednje dneve slovenske knjige. Da bi bili malce bolj živahni, da bi malce selekcionirali program, da bi, če bi se spet izkazalo, da Zvezde ne bo, dali priložnost več štantom z manjšimi založbami, posledično seveda znižali cene najema ali pa, še bolje: cene najema nasploh odpravili, če se že vsi občinski in državni trkajo na prsi s kulturo. Idealistično-utopične fore, ki pa jih bo težko dopovedati ljudem, ki o vsem tem odločajo.

Senada Smajić

SE KESAŠ, KIBELA

Zdaj vem, od kod mi to silno hrepenenje po zvezdah.
Nad tvojo glavo, mati, sedmerokraka je sijala,
ko si me pitala s prekletstvom sanj
in čuvala v črnem kamnu iz Pensinota.

Si vedela, da bo ravno iz tega njenega sijaja
vzniknila beseda nostalgija, s katero me bodo vklenili,
privezali na kolono sužnjev z isto čutnico brezupja,
na isti otožni koren v globini očesne votline?

Si vedela, da se mi bo rja z verige kot materino znamenje
oprijela vratu in da ne bom nikjer na poti
skozi silnice ozkega vsakdana srečala nikogar,
ki ne bi računal na črno pogačico mojega kolena?

Si? Si vedela, mati? Prime me, da bi zakričala
na ponorelega bobnarja, ki mi v svetli komori srca
piše prolog, s katerim bo najavil venenje vijolice,
razcvetele iz zadnje kaplje Njegove ustnice.

Prime me, prime, da bi s tole četrtino belega nohta
izkopala seme adamovega jabolka, ki si mi ga vsadila
v beločnico, ko je bila še mehka, preden je okamnela
v ta beli kamen, iz katerega, glej, že hitijo, da

klešejo nagrobnike za vse moje prihodnje dneve,
da mi izpulijo trepalnice, da mi raztegnejo veke
čez milo ramo, ki sem jo čuvala za obliž objema
in za kasnejša povsem drugačna hlipanja.

Vedela si, mati, si, vedela si tisti trenutek,
ko si mi prerezala popkovino, ko si me ločila od
grive svojih levov in povila v aprilsko zelenila,
da se mi bo na filigran prsi zlil jesenski dež,

da bom zahlipala v zadnji vijolični kaplji,
pomodrela in se skrčila v tvojem naročju, mati.
Priznaj mi, preden zadnja ura odbije polnoč,
priznaj mi, vsaj to noč, Kibela, mati mila,

si se pokesala? Se vsaj sedaj kesáš?

SPOTOMA SE UČIM

Umivam in lupim jabolka,
zate.
Razmišljam, kako dobro je,
da veš, koliko smo znotraj mehka,
še preden zagrižeš.
Potrpežljiva sem
do mezečih kapljic
s tvojih ustnic,
medtem ko me objema
hvaležnost čiste srajce,
ki ti bo mehko zdrsnila v hlače.
Ti verjameš v moje roke
nič manj kot v svoje zobe,
in ne čudi me, da ti prija
rahločutnost mojega jezika,
ki se spušča z enega
in vzpenja na drugi vrh
tvojega prsta.
Meni pa predpasnik
med noge leze,
po golenih me občasno tepe
in uči me, kako se preži
v lovu na leteče pečke.

Ti jih ne ješ,
a nekje sem prebrala,
da so dobre za spomin.

LOV

Pristnost
prepletenih korenin
in krpice listja
na vlažni prsti
zadoščajo polžu
brez hiše na vratu
in močeradu,
ki mi gostoljubno prepušča
mehkobo mahovja.

Meni pa se, iz povsem
drugačnega sveta,
po hrbtu razteguje
grozotna pajčevina.

Obseda me nora želja,
da sezujem čevlje
in stlačim neizogibno
rast nohta
v srnina kopita,
da zdrvim v bežišče;
in zeleni obok
sprejemem za strop
svojega doma.

Tako bi vsaj vedela,
kdaj se začenja sezona lova.

ZA JESENSKO SETEV

Z bradavičk
odcvetelih regratov
razpihujem meglo,

ki ovija jutro
v neznosno čakanje
na prvi prhut odrešene ptice,

edine moje priče, ki vidi,
da med palcem in kazalcem,
ki mi bosta zrasla,

držim uzdo ukročenega konja,
s katerim bom preorala svoja
zapuščena, kamnita polja.

Vesna Klančičar

POVEJ NAPREJ

Zgodi se včasih trenutek,
ko kakor metuljeva krila
se vame prikrade občutek,
da ves svet lahko bi objela.

Takrat na ves glas se zasmem,
pa če ravno likam perilo,
se vozim z avtom
ali gnetem glino.

Takrat ljubim silovito.
Sebe, tebe, boga in morda še koga.
Stole in mizo, zažgano kosilo
in še kaj brez razloga.

Zgodi se včasih trenutek,
ko stvarnik se obme spotakne,
mi vsakdanjik premakne in reče:
»Povej naprej.«

HREPENIM

Poljublaj se z mano danes ves dan,
izmenjajva pestrost današnjega obeda,
prosim, ne glej ves čas v ta ekran,
poljublaj se z mano danes ves dan.

Šepetaj na ušesa mi sladke besede,
naj maslo v njih topi se od sreče,
pusti za hip, kaj kdo misli in reče,
šepetaj na ušesa mi sladke besede.

Božaj me nežno nocoj po trebuhu,
prebudi moj popek iz večnega spanca,
preveč dela škoduje človeškemu duhu,
božaj me nežno nocoj po trebuhu.

ENKRAT KO BOM ČAS IMELA

Enkrat, ko bom čas imela,
šla bom na travnik poln rož.
Na mehkem mahu
kislico bom snedla,
iz belih si marjetk bom kitko spletla.

Enkrat, ko bom čas imela,
ves teden ne bom govorila,
v tišini mirno bom sedela,
lepo glasbo poslušala,
notranji mir brez besed iskala.

Enkrat, ko bom čas imela,
v daljno Indijo bom odletela,
tam svetnike bom iskala,
v himalajskih jamah spala,

vse za svojo dušo dala.

Enkrat, ko bom čas imela,
nastavila bom škratom past,
tistega, ki čas mi krade,
bom vprašala, le zakaj
in naj mi vrne ga nazaj.

SKRIVNOST

Ko moja se roka gline dotakne,
se združiva skupaj mati in hči.
Jaz njenega,
ona se mojega srca dotakne,
se božava, gladiva,
čas hitro beži.

So v zemlji nastale nevidne sledi,
prav takšne kot v snegu
snežinka pusti.
A medve jih čutiva,
mati in hči,
srce se napolni, že radost deli.

Kje so težave nepremagljive,
kje zdaj so sanje nedosegljive?
Prav vse je mogoče,
ves strah je odveč,
skrbi popustijo,
nevidne zbledijo.

A zdaj to skrivnost
poznaš tudi ti,
zdaj veš, kje za srce se radost dobi.
Zemlja je mati vseh nas ljudi,
dovolj je prostora
za tvoje sledi.

Katarina Ficko

LJUBLJANA

priletite vsi komarji iz mojih krajev
pridite vse pijavke iz Mure
in vsi klopi iz mojih gozdov in travnikov
pohitite in izsesajte ježno kri iz mojega
telesa
da bleda padem na sivi asfalt
da bom v opozorilo vsakemu
ki se hoče izgubiti v Ljubljani
ki hoče zaplesati v Ljubljano
ki se hoče zabetonirati v Ljubljano

jaz bela sredi sive Ljubljane

malo me poriši
malo me zavrti
povohaj me malo
polži me malo
malo me pocukaj
malo mi zapoj
drži me malo
glej me malo
izsanjaj me
izbrskaj me iz starih kartonastih škatel na podstrešju
in me izjokaj

Imam te v tretjem predalu zloženega
(pod tistim z nogavicami)
med spomini ki so zaprašeno pozabljeni
in vedno ko odpihnem prah
s tvoje ostre površine
oživiš kot Pinocchio v mojih rokah

v pričakovanju na sončni dan
čakam da prideš
da se realiziram
da se znova spomnim
da te nimam
da si, ampak ne v mojem gozdu
in te čakam – še ...
med pajčevinastimi cipresami se sprehajam
skozi gozd pajkov
vsak ugriz je obtožba
da sonce preveč sije
naj ugasne.
naj ugasne!
RECI MI, NAJ UGASNEM!

Jurij Kunaver

TIHO STE

tiho ste
da ne izgubite
tiho ste
pa vendar izgubite

TAM-TAM

sem ta in ta
ta in ta
ki tu in tam
poropotam
na ta tam-tam
na tam-tam.

ti na tam-tam
na ta tam-tam
tu pa tam
zaropotam.

in ti – pa ti?
pa ti – ti tam?
ti ropotam
ropotam
na ta tam-tam?

tak tu pa tam
če ti ga dam
če ti ga dam
tak tu pa tam
tu pa tam?

pa ti ga dam
ti dam na dom
na dom dom dom
dom ti ga dam!
tvoj dom
da tam
bam bum bum bam
bam bam bum bum.

in ti tam sam
na ta tam-tam
bam bum bum bam
bam bam bum bum.

ti tum
jaz tam –
mi tim.

mi tum
mi tam
na en tam-tam
na dva tam-tam
poropotam
tu pa tam
tak tu pa tam ...

PASTORALNA

kdo je kriv za teharje in rog kočevski
kdo vendar?!
kdo zapečatil je usodo črede,
pastir ali mesar?

PAR Z NAPAKO

zaljubljeni par
z napako – da sta mlada
zdaj
ko so besede pisani baloni
a spodaj vse propada

dilema: obdržati ali ne
to celico – otroka?
zdaj
ko zanju ni ne dela in ne hlevca
v deželi modrih slepih starcev
v kraljestvu modrih gluhih starcev

če dete preživi
ne bo prihodnosti za tri
(že zdaj je ni)
če pa umre
sta v znano igro privolila
v postranskih vlogah in
postranskih ciljih
bosta se počasi izgubila?

STARI RAČUNI

sin moj ...
kaj je to zdaj
to ni tvoja pot
to ni pot na golgoto
na križ
sin moj ...
poglej te sence
ki se plazijo
bodi najbolj bleščeča izmed njih
nosila sem te ...
rodila ...
te vzgojila ...
za ugledni dolgčas
za vplivni dolgčas
za ljubeči dolgčas
za celo paleto dolgčasov
sin moj
kaj je to zdaj
sem se zmotila v računih ali kaj
to ni tvoja pot
ne ni tvoja pot

TRGOVCI

trgovci z novci
dim, hrup, nervoza
neznana metamorfoza
utišana groza
magnetni zapis
vse, prav vse za vtis
kri, ki postaja bencin
upi pa tobačni dim
in vendar kot da živim
trgovci z novci
dim, hrup, nervoza
utišana groza
seveda – živim!

Vlado Skale**BUDEN SEN**

rojevam nespečnost
za vse sove
kajti modrost mi je
izdolbla srce
do bolečine dneva
strah je požrl obup
poženem njene boke v ples
... roke v molitev

RAZPRTIJA V MODREM

oblečeno nebo zgovorno molči
na kapljah dežja ekvilibrira
više vse više
tik pred strmoglavljenjem
se izpove klepetavemu bogu
verniki polnih žepov nebes
ne verjamejo več v vnebovzetje

potrpežljivo čakajo
na drugi prihod
potniškega vlaka

POLNA LUNA

življenje dušim z dolgim
globokim spancem
dokler se ne razcveti
v vso lepoto smrti

NIZKA PESEM

skozi stisnjene zobe
je ne morem izpeti
na visoko nebo
je ne smem priPETI

POZOR WARnost

profesionalni dolgoprsti pianist
rešuje glasbo
iz žrela črnega klavirja

POPOLNOST

čoln v vodi
voda v čolnu

BOJAN KRIŽAJ ga !

vse je nič
če pa že kaj ni
to ničemur ni podobno

POdeŽELJE

pa glej ta polja
vdihavaj vonj te trave
pa poslušaj vse te ptice
nebo ki se zliva v gozdove
in veš da ne manjka
NIČ

POLETJE

junijske trave še niso julijske
pa tudi avgustovske še niso
majske pa so že v spominu

Borut Pust

NOBENIH REŠITEV

Bil sem prepozen.

Tisto drevo si je izbralo mene. Ali pa sem jaz izbral njega?

Šla sva torej. Februar, vzela sva torbe in smuči, jih stlačila v prtljažnik, sedla v avto in se odpeljala v Italijo. Ko sva stopila v hotelsko sobo, se je začela tresti. Zaradi rjuh. Umazane so, fuj, je rekla. Umazane? Kričala je in krilila z rokami, tolkla po mojih prsih. Rjuhe so bile umazane. Pika. Midva čista, rjuhe umazane.

Tiste zime je dobila gripo. Njena mama je klicala, spraševala, kako je. Njena sestrična je klicala, spraševala, kako je. Prišla je tema, bil je petek. Rekel sem, da grem ven. Kam? Saj veš, v bar. Greš zraven? Ne, je rekla, ti kar pojdi. Ne, saj ne grem. Pojdi, hočem, da greš, je rekla. Sem šel. Vrnil sem se proti jutru. Premetavala se je in kričala v spanju. Zbudil sem jo in ji rekel, da je vse v redu.

Da samo sanja.

Minilo je nekaj mesecev, ležala sva na postelji. Zadnje čase nama je zmanjkovalo tem. Zato sva sedla v staro katro in se odpeljala na pico. Kot prijatelja sva, sem rekel, ko sta se pogleda srečala prek mize. Se ti ne zdi?

Ne vem, je rekla, spremenila sva se.

Med ljubljnjem je odprla oči in rekla:

Nobenih rešitev, prav?

Nobenih rešitev, sem odgovoril in ji oči zaprl.

Minil je kakšen mesec. Poklical sem jo in se odpeljal k njej. Ni bilo zaradi razmisleka, še manj zaradi rešitev. Sedela sva na tistem hribu. Spremenila sva se, je ponovila. Res sva se. Sedela sva na tistem hribu, na leseni klopi, med nama je bila miza. Vstal sem, jo prijel za roko in odpeljal v gozd. Sklonil sem se, pobral vejo, jo prelomil na pol in vrgel med krošnje.

Greva narazen, sem rekel, najbolje bo za vse.

Prasec, je zasikala, kako moreš ...

Bruhnila je v jok in sedla sva nazaj v avto. Med potjo sva molčala. Pred svojim blokom je izstopila in odprla stara lesena vrata. Še zadnjič sem jo hotel poklicati. A sem vedel, nobenega smisla ne bi imelo, stvar je končana. Videl sem, kako se vzpenja po stopnicah, odklepa vrata, vstopa, slišal glas njene mame in vprašanje, če bo kaj jedla.

Čakal sem še nekaj časa na tistem parkirišču in premišljal. Prav je imela: samo nikar rešitev.

Šel sem v bar in srečal Borisa. Nehala sva, sem rekel. Kaj? Najprej ni verjel. Ne, res. Ti si utrgan. Zakaj? Brez odgovora. Bil sem dobre volje, nenadoma se mi življenje sploh ni več zdelo tako usodno resna stvar. Je čas ljubezni in čas resnice. Postala sva prijatelja, sem rekel. In kaj boš zdaj, je rekel. Zdaj? Kako to misliš? Nič, užival bom.

Zbudil sem se za volanom visoko v zraku. Zaprl oči in čakal. Pred menoj so se zvrtele podobne: gimnazija, njena prijateljica, prvi poljub, noč na klopci, prstan iz obročka pločevinke, kapljice pod prho, prva noč in prvi dnevi, prvo slovo, prve vrnitve. Morje, ljubljenje v poletni vročini, kaj boš pa zdaj, nobenih rešitev. Jok in hlipanje, umazane rjuhe, miza med nama, spremenila sva se, nobenih rešitev.

Ko sem oči spet odprl, so mimo mene švignila drevesa. Videl sem enega od njih, ki se je bližal od spredaj, cesto in avtomobile nekje na desni, daleč na desni že, šli so vse bolj počasi, kot v filmu. Film. Bi ga vrtel nazaj? Ne bi. Z rešitvami? Nikar rešitev. Stemnilo se je. Poka nisem slišal.

NIKOLI IZROČENO PISMO

»O čemer ne moremo govoriti, o tem moramo molčati,« sem zaslišal glas v svoji glavi, njegov duh se je od vhodnih vrat sprehodil vzdolž polic in sedel poleg mene v tistem zadnjem kotu knjižnice, kjer sva nekoč sedela skupaj.

Bil je on, Jurij. Njegov nemirni duh vsaj.

»Vedno je najlepše tam, kjer nas ni,« sem mu v mislih odgovoril.

Stara igra, igrala sva jo pred leti.

Zdelo se je, kot bi bil še vedno tu, kot bi njegov duh še strašil med platnicami knjig, pokrajiniami te naše male knjižnice. Leta so minila, odkar je odšel, odkar ga je odnesla reka časa in je z njim v brazde spomina poniknilo tudi nikoli izročeno pismo Ireni. Pismo dekletu, ki je potem postala moja žena. Tisto popoldne pred tistim junijskim večerom je pokopal svojo mater in odšel. Ne vem, kdaj je izginil, mogoče je bil še večer, ko je zadnjič zapustil mojo hišo, mogoče noč, mogoče je bilo že jutro. Pismo sem prebral, iz njega iztrgal tri odstavke, ostalo vrgel v jezero. Jezero, ob katerem smo pod vrkami včasih sedeli skupaj.

In tako sem zdaj sam sedel v kotu te knjižnice. V katero se je njegov tavajoči duh prikradel skozi vhodna vrata, segel sem v žep, iz denarnice izvlekel star, zmečkan kos papirja in ga razgrnil. Po vseh teh letih nisem bil več prepričan, ali je bil deček, ki je ves ta čas živel v mojem spominu in je napisal te vrstice, kdaj resničen? Spomnil sem se tistega septembrskega jutra, ko je v spremstvu učiteljice vstopil v razred in sedel v tretjo klopo v sredini. Torej ni bila le izmišljaja, spomin je bil. A vendar, spomine si včasih izmislimo na novo, gnetemo in ljubkujemo jih, kot gnetemo, ljubkujemo in po podobah, ki prihajajo

od znotraj, oblikujemo drhteča telesa žensk v naših posteljah. Njihov dehteče omamni vonj vpijamo kot vonj življenja, ne moremo si pomagati, čeprav vemo, da življenje sestavljajo številni vonji, mnogi okusi, zvoki in svetlobe, mnogi svetovi. Svetovi, ki se stikajo, a se ne prekrivajo, za trenutek morda, samo za hip ... In morda je bil zgneten in preoblikovan tudi ta spomin. A bil je spomin, ne izmišljija.

Sta pa obstajala dva Jurija.

Eden je bil tisti, ki je odpotoval na jug ali na vzhod, vsekakor nekam daleč. Ta Jurij se je vrnil samo še enkrat, takrat, ko je prišel pokopat svojo mater. In potem je bil tu še tisti drugi Jurij, ta je živel samo v moji glavi. V trenutkih, kot je bil ta, tu v tej knjižnici, kjer sva nekoč sedela skupaj, je iz globin moje podzavesti vzniknil kot podoba. Podoba dečka, ki je bil nekoč morda res Jurij, morda pa sem bil tudi jaz, mogoče samo del mene, ki je želel biti on. Naj je bilo prvo ali drugo ali nekaj povsem tretjega, ta deček je živel v meni naprej, celo večnost že, tako se mi je vsaj zdelo, in celo večnost je že molčal. Le njegov pogled, ki je prebadal moje sanje, le ta njegov otožni, a svetleči pogled je spraševal: *Si naredil prav? Si naredil, kot si najbolj vedel?*

V naš kraj se je Jurij priselil skupaj z mamo, ko sem bil star osem let. Očeta ni imel, jaz ga nikdar nisem videl in on ga nikdar ni omenjal. Tistega jutra v septembru je v spremstvu učiteljice vstopil v razred, dva ducata pogledov ju je spremljalo, ko sta se sprehodila od vhodnih vrat do table. V prostoru je za nekaj hipov zavladal molk, molk je bil to, ne tišina. Jurij, je rekla učiteljica, to je Jurij. Lepo ga sprejmite, zdaj je naš, od zdaj naprej je naš in vaš, od zdaj naprej bo z nami. Iztegnila je svojo dolgo, suhljato roko in s koščenim prstom pokazala na prazen stol v tretji klopi v sredini. Ni bil videti ne naš ne njihov, ni se zdelo, da bi bil od kogar koli. A zdaj je bil tu, bil je tu in nekam se je moral usesti. In tu je bila ta tretja klop v sredini, v njej sem sedel jaz, na moji levi je bil prazen stol in nanj se je usedel.

Skupaj sva sedela nato v istih klopih še dolgo po tistem jutru, do konca osnovne in prek vse srednje šole. Klopni niso stale več v tretji vrsti in le redke med njimi so bile še v sredini. A sedela sva skupaj, Jurij na levi, na desni jaz.

V drugem letniku fakultete je nekega dne izginil. Izpuhtel iz življenja šolskih klopi in knjižnic, izginil brez razlage in slovesa, izginil iz življenja svojega dekleta. Izpuhtel kot dim iz našega kraja, izginil iz življenja svoje matere, ki je nekaj mesecev po njegovem odhodu zbolela in tri leta kasneje umrla. Nekaj dni pred njenim pogrebom se je vrnil in se za nekaj dni naselil v eni od sob v moji hiši.

Njegov edini prijatelj sem bil.

Leto dni po njegovem izginotju sem spodaj pod vrbami ob jezeru slišal, da je storil samomor. Nekaj mesecev kasneje, da je klošar nekje na Poljskem. Pol leta zatem, da ga je odnesel cunami, in nazadnje še, da je od prevelikega odmerka umrl in bil sežgan v Indiji. Govorice so potem potihnile.

Njegovega imena vse do zadnje vrnitve nisem več izustil. Je pa njegova podoba v meni postala poosebljenje svobode, te večne moške ljubice. Zelo po tihem sem si želel, da bi bil

na njegovem mestu jaz, da bi vsaj del mene postal on. Tuhtal sem, koliko življenj lahko živi človek, koliko življenj v enem samem? Koliko poguma potrebuje, da odvrže plašče in klobuke, zgrabi svobodo za rep in odvihra v center ničā? A po drugi strani ... kaj je hotel? In zakaj?

Tega nisem doumel.

Vse do tistega pisma Ireni, njegovemu dekletu.

Šele po njem se mi je posvetilo. Nekaj ga je gnalo proč, proč od nas in proč od vas, proč od sebe celo, on ni bil od nikogar. Bil je ogenj in bil je dim, ki je ogenj hotel vrniti bogovom. Nekaj ga je gnalo od doma, kjer ni bil doma, neka nerazumljena in tiha bolečina, ki mu je dajala moč. Bila je to moč, o kateri ni mogel govoriti in je zato o njej molčal.

To sem vedel.

Ni pa vedel on. Ni vedel, da naju poleg sedenja v istih klopih že dolgo družī tudi ista ljubezen, ljubezen do istega dekleta, njegovega dekleta, Irene. Njemu neznana, zame pa vse do njegovega odhoda neizpolnjena ljubezen. Nobenega upanja nisem imel, dokler je bil tu, nobenega upanja. Ta človek, Jurij, je izžareval moč, odločnost, o kateri sem jaz lahko le sanjal. In o kateri je še tri leta po njegovem odhodu sanjala Irena. Zvesto in molče ga je čakala. Tako kot jaz nikdar ni izustila njegovega imena, celo pod vrbami ob jezeru ne, tam, kjer smo nekoč sedeli skupaj.

Zadnjič sva ga videla, ko je tri leta po izginotju prišel pokopat svojo mater. Nekaj dni je spal v moji hiši. Na dan pogreba je zjutraj vstal, stopil k meni, v roki je držal pismo, njegov svetleči in otožni pogled mi je prebodel telo, umikal sem pogled, se prestopal v lastni hiši, pismo mi je potem potisnil v desnico. Rekel je, naj ga dam Ireni. Šele po pogrebu, je rekel, enkrat v naslednjih dneh, ko mene več ne bo. Dodal je, da ve. Da ve, da bom s tem dekletom, ki jo je ljubil in ga je ljubila, naredil, kar je najbolj prav, da bom naredil, kot bom najbolje vedel. Pismo sem vzel, nisem mu povedal, kako je z mano in z Ireno, kako vsaj mislim, da je, kako vsaj mislim, da bo. Pismo sem torej vzel in mu obljubil, da ji ga izročim. Prebral sem ga, iztrgal iz njega tri odstavke in ga vrgel v jezero. Isto jezero, ob katerem smo pod vrbami nekoč sedeli skupaj in kjer z Ireno, zdaj mojo ženo, v družbi nikoli izgovorjenega in tesnobnega spomina včasih še sediva skupaj. Včasih pa ob njem zdaj sedim sam.

Od tistega dne ga nisva več videla.

Sedel sem torej zdaj po vseh teh letih v tej knjižnici, iz žepa sem potegnil denarnico in iz nje star, zmečkan kos tistega pisma. Bil je to kos starega in zmečkanega spomina, bral sem, kot že neštetokrat:

Oče naju je z mamο zapustil, ko mi je bilo pet let. Sovraštvo se je iz klobčiča neizrečenih čustev po nekem vmesnem času spremenilo v razočaranje nad njim, mamο in svetom. Kasneje se je, najprej kot topa žalost, potem kot blaga, mehka otožnost zalezla v smisel in jedro mojega obstoja. Ko so z mene z leti kot omet odpadle mladostne iluzije glede vsega, v kar sem verjel in kar me je obdajalo v svetu, ki naj bi mu rekel dom, sem moral oditi. Upam, da mi boš nekoč odpustila.

Ne odhoda, čakanje.

Hotel sem na jug, na vzhod, kamor koli, nekam daleč. Nekam, kjer se sanje ne razblinijo nemo, nekam proč od hrupnega sveta in varljivega molka, nekam bliže svetli, odprti in razgaljeni tišini. Nekam, kjer je dovoljeno izkričati gluhi svet, ga pozabiti. In z njim vse ljudi in angele, vso preteklost in prihodnost. Nekam, kjer je dovoljeno biti.

Pa sem po drugi strani vedel. Da sem utrujen, čeprav se moj čas šele začinja. Da hrup

življenja sicer ne potihne, a da reka časa teče in da vsak nov svit napoveduje jutro. Da jutra odpirajo vrata dnevom, da se dnevi prelivajo v tople večere in da večeri skrivnostno izpuhtijo v nočeh, ki v sebi že nosijo svežo in mehko zarjo jutra, zrcalo v kapljici rose. Da se vse obnavlja in vrti. Da vedno prihajamo na svet, o katerem je bilo res že vse povedano, a da svet morda molči prav zato. Da molči, ker ve, da smo pač pripeti na to kroženje časa, katerega središče že od časa, ki je bil pred časom, stoji pri miru. Vedel sem tudi, da svet tam zunaj, za katerega nisem bil nikdar povsem prepričan, ali je sploh tam ali se mi to samo dozdeva, da ta svet tudi jutri ne bo nič drugačen, kot so bili njegovi včerajšnji prividi in kot bo njegov jutrišnji pogled v preteklost. Človek odkoraka po usojeni mu poti, išče svoja imena in obraze tistih, ki so ga ljubili.

Tu se je pisava nagnila prek odtrganega roba.

»... človek odide, da bi se vrnil,« sem nadaljeval najino staro igro.

»... in vse zato, da bi spet lahko odšel,« sem zaslišal odgovor, par svetleče otožnih oči me je prebodel in se mimo mene sprehodil nazaj proti vhodnim vratom knjižnice.

Si naredil prav? Si naredil, kot si najboljše vedel? je odmevalo za njim.

Tatjana Jamnik Pocajt

O PAMETNEM URARJU

V velikem mestu je pred mnogo leti živel urar. Njegovo življenje so bile njegove ure. Dneve je preživel v svoji urarski delavnici, kjer jih je razstavljal in popravljaj. Ure so bile njegove najljubše prijateljice, njihovo tiktakanje pa za njegova ušesa najljubša glasba. K njemu so prihajali ljudje od vsepovsod, saj je o njem šel glas, da so njegove ure najbolj točne v vsej deželi, in prav vsako zna tudi popraviti, pa naj bo njen mehanizem še tako zapleten. V svoji obrti je bil neprekosljiv.

Sloves o njegovi spretnosti je prišel tudi na uho vladarju tiste dežele. Le-ta je imel kar nekaj težav. V vlogi vladarja se namreč ni preveč dobro počutil. Okoli sebe je imel priliznjence, ki so se mu dobrikali, in nikoli ni vedel, kaj njihovi nasmeški v resnici pomenijo. Zdelo se mu je celo, da se v glavah nekaterih njegovih podložnikov pletejo zarote. Sumničavo je gledal zdaj tega zdaj onega in poskusil ugotoviti, kakšne so njegove misli. Nikomur ni zaupal, in kadar se je sprehajal naokoli, se je vsake toliko obrnil preko ramena, če ga kdo ne zasleduje. Čeprav je imel okoli sebe stražarje, tudi njim ni zaupal.

»Ljudje se mi samo prilizujejo,« je menil, »ker sem kralj.« V strahu je postopal po svoji palači in prav nič mu ni bilo všeč, da se je bal lastnih podložnikov. Nekega dne pa se je spomnil na urarja, o katerem so govorili po vsej deželi. »Kako dobro bi bilo, če bi lahko videl dogodke, še preden bi se zgodili,« si je mislil, »takoj bi vedel, kdo so tisti, ki mi hočejo škodovati, me morda celo vreči s prestola. Potem bi se jih lahko znebil, še preden bi uresničili svoje zle namere.«

In nekega dne se je v vsej svoji kraljevski podobi pojavil v urarjevi delavnici.

»Vaše veličanstvo, ne morem verjeti, kakšna čast! Kaj vas je prineslo v te kraje, v to malo

delavnico, k tako nepomembnemu človeku?» se je urar ponižno priklonil.

»Po vsem kraljestvu govorijo, da si najspretnější urar daleč naokoli. Hočem, da mi napraviš uro, ki bo kazala čas naprej, tako da bom videl v prihodnost. Da bom lahko videl, kaj nameravajo moji nasprotniki.«

»Hvala za zaupanje, vaše veličanstvo, napravil vam bom takšno uro, toda potrebujem nekaj časa.«

»Dobro, vendar takoj prični delati in ne zapravljaj časa.«

Minil je dan in še noč in še nekaj noči in naposled je bila ura izdelana. Njegovo veličanstvo kralj je bil zadovoljen. Uro si je nadel na zapestje. Zdaj bo videl, kdo snuje zaroto proti njemu. In res. V hipu se je čas zavrtel naprej za nekaj tednov, mesecev in nato še za nekaj let. Videl je dogodke v prihodnosti in prav nič mu ni bilo všeč, kar je videl. Njegovi dvorjani so ga grdo obrekovali, ljudje na ulicah so se mu za hrbtom posmehovali, skupina njegovih bližnjih svetovalcev ga je nameravala vreči s prestola. Torej je res. Ničesar si ni domišljjal.

Takoj je z dvora nagnal vse tiste, ki so ga obrekovali in o njem grdo mislili. Dal je poklicati poveljnika svoje vojske in mu ukazal, naj pozapre vse, ki se jim je v glavi danila misel o nepokorščini. Vrgel jih je v temno grajsko ječo, kamor sonce nikoli ne posije. Naj gnijejo med vlažnimi in hladnimi grajskimi zidovi. Ljudstvo je bilo presenečeno. »Kako je kralj vedel, kaj smo govorili in kaj nameravamo? Gotovo je to kakšna čarovnija.«

In ljudje so se potuhnili. Na ulicah se je samo še šepetalo, saj so se bali, da imajo zidovi ušesa. Tudi družili se v javnosti niso več, samo še v skrivnih kotičkih in na svojih domovih. Kralju je zrasla samozavest. Užival je ob misli, da se ga ljudje bojijo. Zdaj je bil končno kralj, kot se spodobi.

Bojazen se je sedaj preselila na stran ljudstva, ljudje so se ga začeli izogibati, in kadar je hodil po deželi, ga množice niso več veselo pozdravljale. Kaj če res lahko prebere njihove misli? Nihče ni hotel tvegati svoje glave. Ostali so samo še kuharji, čistilci in finančni minister, ki je skrbel za državno blagajno.

Čez čas pa se je kralj začel dolgočasiti. Res so se ga ljudje sedaj bali, kakor si je tudi želel, toda tudi pogovarjati se ni hotel z njim nihče več. Izogibali so se ga že na daleč. In nikogar več ni bilo na obisk v njegovo palačo. To ga je razžalostilo, tega si res ni želel. Tuhtal je, kaj naj napravi. Ura mu je vendarle pomagala razkrinkati zarotnike. Znova je obiskal urarja.

»Veličanstvo! Kaj lahko naredim za vas?« je bil urar znova presenečen ob kraljevem obisku.

»Tvoja ura dobro deluje. A imam težavo. Ljudje so se me zdaj začeli izogibati. Jaz pa sem vendar kralj in hočem biti priljubljen med svojim ljudstvom. Kaj naj storim?«

»Veličanstvo, slišal sem, da so grajske ječe polne. Zaprli ste ljudi, ki niso ničesar zakrivilo.«

»Ampak so nameravali!«

»Kaj pa, če bi raje povprašali ljudi, kaj potrebujejo, če imajo kakšne težave, in jim pomagali? Potem bi o vas govorili samo lepe stvari in nikomur ne bi padlo na pamet, da bi

koval zaroto zoper kralja.«

»Toda ura ...?«

»Ura je pokazala dogodke, ki bi se lahko zgodili, vendar se še niso. Če pa bi ljudje o vas začeli drugače razmišljati, bi se tudi dogodki v prihodnosti odvijali drugače.«

»Ti si moder mož. Če bi imel takšne ljudi okoli sebe namesto priliznjencev, bi tudi jaz lažje vladal. Postani moj svetovalec! Postani moj dvorni urar!«

»Veličanstvo, navajen sem svoje delavnice in nikoli še nisem bil na kraljevem dvoru. Ne poznam pravil obnašanja, ne bi se znašel ...«

»To je najmanjši problem, kraljestvo potrebuje pametne može, kot si ti, in kralj potrebuje svetovalce, ki jim lahko zaupa. Na dvoru ti bom uredil delavnico, kakršno boš želel, in nobene pomembne odločitve ne bom sprejel, ne da bi se poprej posvetoval s tabo.«

»Veličanstvo, ne vem, s čim sem si zaslužil tako veliko čast. Imam pa eno prošnjo.«

»Povej!«

»Rad bi, da izpustite iz ječe vse tiste, ki ste jih zaprli zaradi moje ure. Prosil bi, če mi uro vrnete. Naučiti se morate misliti s svojo glavo.«

»Toda videl sem stvari ...«

»Že res, vendar bodo stvari zdaj drugačne. Ljudje se vas ne smejo več bati.«

In tako se je urar preselil na dvor. Kralj mu je izpolnil željo in ujetnike izpustil na prostost. Sprehajal se je po deželi in prijazno nagovarjal prebivalce, zanimal se je za letino in zdravje ljudi in ljudstvo od presenečenja spet ni vedelo, kaj naj si misli. »Kralj se je čisto spremenil,« so dejali, »gotovo gre za čarovnijo.« Sprememba pa jim je bila všeč. Vsi so govorili, kako je postal milosten in da se zanima tudi za težave, ki jih pestijo. Strah v njihovih srcih je izpuhtel in svojega kralja so vzljubili kot še nikoli doslej. Kralj je bil srečen. Koder je hodil, so ga ljudje pozdravljali z vzklikanjem in prvič je začutil, da ga imajo resnično radi in ga tudi spoštujejo, čeprav se ga ne bojijo. Urar pa je postal njegov prvi svetovalec in je skrbel, da je čas pravilno tekel in ni prehiteval stvari.

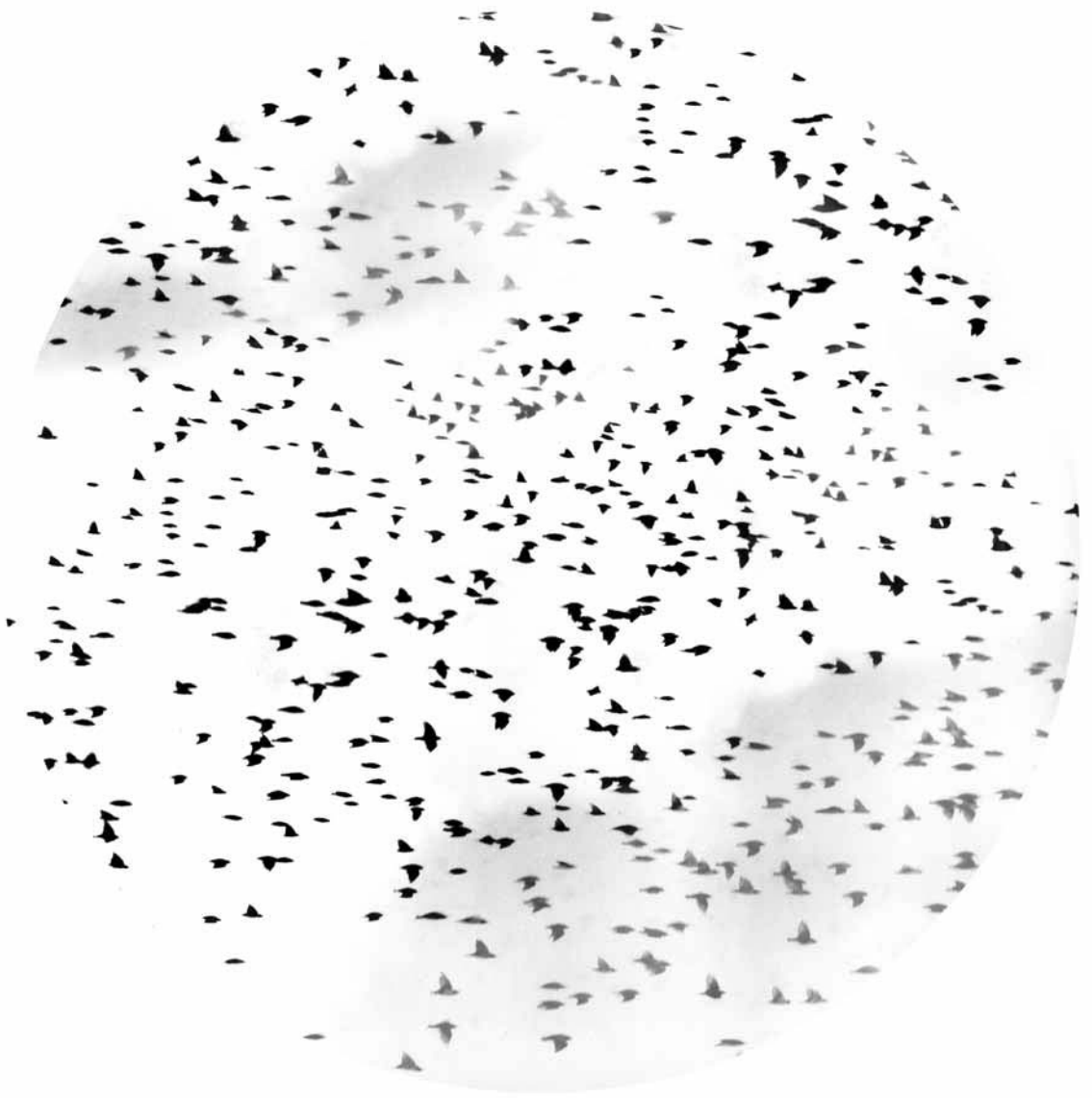
Stanka Žitnik

BARBON

6. januar _ torek

SPET sem zaspal za na faks. Budilka tako tiho zvoni, da je sploh ne slišim. Moram si nabaviti novo, ampak nimam konkretnega časa. V napol zaspanem stanju sem spregledal največjega krapa, da je zacvililo, kot bi z LEVO nogo stopil psu na rep. Zbudil sem svojo ljubezen, ki se je dala v napol sedeči bojni položaj in pizdila, naj že umaknem butaste ribe, ker se počuti kot morska deklica. Zarezal sem se ji: Saj si. Ko bi videl, kako je še bolj znorela. Svilen vijoličasti scufani lasje so ji šli pokonci, jaz pa sem se rezal kot slon. Sploh ne znam z ženskami. Ves čas se kregava okrog MOJEGA FETIŠA, kakor Silvija imenuje moje krašenje stanovanja, ko je živčna.

Da se pohvalim. Pred nekaj dnevi sem končno zamenjal čričke z raznovrstnimi ribami. Z

Skozi plot kuka
forzicija — ujeta
ali svobodna?

risalnimi žeblički sem jih obesil na strop, OGROMNO sem jih okrasil po tleh. Nekako si moram popestriti življenje.

9. januar _ petek

Na živce mi gre s stalnim kokodakanjem. Saj ne rečem, rad imam svojo Silvijo, ampak včasih mi gre pa res na kurac. Tako in seveda drugače. Se spomniš, ko sem ti razlagal, kako sva kar pod smreko v gmajni. Najboljše je naravno. Vse okoliške ptice so vreščale, midva pa še bolj. Po mojem sva zbudila še soseda medveda in je zbežal k svoji ženi medvedki, ker se je tudi njemu dvignil. Oh, danes se mi tako rajca, ona pa spet noče. Me razburja in vzburja ta moja Silvija. Zjutraj bi jo kar naskočil, že naslednji trenutek pa mi tako napolni ušesa s svojim sikanjem, da bi jo počil. Samo da bi nehala.

15. januar _ četrtek

Navsezgodaj se mi je kava razlila po štedilniku, avtobus mi je ušel tik pred nosom. Dela imam vrh glave. Brzim s predavanja na predavanje. Zjutraj vstanem, zvečer se od utrujenosti primajam domov. Za kosilo pojem kakšen sendvič, ne vem, kdo si je izmislil tako ubijalski tempo. Ali smo neuničljivi roboti ali kaj?!

19. januar _ ponedeljek

Ko sem vstopil v stanovanje, je bilo stikalo zalepljeno s selotejpom. Ves presran sem se v popolni temi pretikal, da je piskalo, kot bi imel otroški pevski zbor vaje, in samo čakal sem, kdaj se bodo sosede znašli na vratih in težili. Pritisnil sem gumb na steni, ko je skočila name, kot da sem njen plen. Skoraj sem padel na tla, ona pa je kot sraka zakrulila: »Presenečenje.« Kakor hitro se je privila, se je tudi odvila in začela prižigati svečo za svečo. Na mizi je bilo že vse pripravljeno za SLASTNO VEČERJO! Seveda sva se ga morala tudi čisto malo napiti. Kadar se ga nacukava, je pri nama vedno veselo. Obujava spomine na stare čase, tekmujeva, kdo bo povedal večjo štorijo.

Tokrat je zmagala njena pustolovščina:

ŽE v OSMEM razredu sta s sestrično na odročni njivi rabutali slastne jagode. Na glavo sta si za vsak slučaj!! navlekli NAJLONKE, kot roparja! Na ustih sta si zarezali luknjico in veselo obirali, nakar sta za sabo zaslišali vpitje. Hitro kot zajca sta dvignili glavi, skočili in tekli v gozd, kar so ju nesle noge. Še nekaj časa sta opazovali teren, potihnilo je, zato sta se tiho in potuhnjeno kot podlasici odpravili domov. Naslednje jutro je prišla na obisk soseda, ki je zaskrbljeno RAZLAGALA, kako sta dva paglavca hodila po njeni njivi in ji obirala pridelek. Skodelica kave se ji je tresla v roki, da je skoraj vso vsebino razlila. Delala je zaroto, kako bi jih pregnala, da bi vse ogradila ali nastavila kakšno past!!! Past!! OJOJ! Sem se narezal kot pečen maček. Res me zna spraviti v smeh.

20. januar – torek

Še dobro, da smo danes kasneje začeli s predavanji, sem vsaj v miru pregnal tigra. Še ves dan se mi je po ustih valjal okus po osladnem vinu, po glavi pa misel, kako lepo sva se imela. Prijetni večeri mi dajo novega zagona, svet se mi zdi lepši. Na faksu mi gre lažje od rok, pameti, glave, kakor koli se že temu reče; še prfoksi se mi zdijo prijaznejši.

25. januar – nedelja

DOPOLDNE

Že ko sva se vzpenjala po stopnicah, naju je pričakovala na vratih vedno urejena, z gostimi črnimi kodri do ramen in obleko iz šestdesetih. NJENA MAMA. Z njo mi je vedno malo nerodno, ker me kar stisne k sebi in z zdelanimi rokami poboža po sprednjih laseh, kot bi bil njen izgubljeni sin. Vedno naju postreže, kot bi bila na ohceti. Po celotedenskem postu ob sendvičih in konzervah paše taka pojedina. Oče je njeno pravo nasprotje in mi je uganka. Galanten dedec mi vedno močno stisne roko, pogleda v oči in vpraša po študiju, kot da je to edina stvar v življenju. Na videz zagrenjen možakar, ki se le redko posmeje, me vedno opazuje izpod debelih očal. Rad bi zglodal njegovo glavo in prehodil njegove možgane, da bi videl, kaj si misli o meni. Spet sem igral velikega džentlemana, tiho pil kavico, prikimaval, se smejal zlajnanim šalam, medtem ko bi zaradi starega najraje skočil skozi okno.

POPOLDAN

Močno okrepečana in dobre volje sva se odpravila v kino. Kinodvorana je bila napol prazna, midva pa močno objeta spremljala grozljivko, ki mi je kljub MOŠKOSTI!!! pognala kri po žilah. Še na poti domov sem oprezal za vsakim grmom, da me ne bo naskočil kakšen duhec: BAAAA!!!

31. januar _ sobota

Matematika me bo požrla. Čisto sem se vrgel v knjige. Od mene zahtevajo, da se moram učiti, učiti in še enkrat učiti, če nočem pristati za kakšnim tekočim trakom. Kar zmrazi me ob misli, da bi moral naslednjih sto let cele dneve, dan za dnem izvajati enake mehanične gibe, zato bom raje še bolj zagrizel.

10. februar _ torek

Priznam: imam jo rad, ampak tole je zame preveč. Zdi se mi, da je vse skupaj eno veliko sranje. Sploh se ne znam postaviti zase odločno in pokončno, ves čas nekaj cincam, kot gugalnica. Sem popolnoma brez hrbtenice, vretenčar, ki se zvija kot gumijasta kača, ki jo vrtilj z roko. Razpoloženje menjam iz trenutka v trenutek. Sploh ne najdeva skupnega časa. Na faksu imamo ogromno dela, ona bi ga rada več preživela z menoj. KAKO??? Saj nimam dveh teles. Od mene zahtevajo, da sem stalno prisoten na vajah, od predavanj največ odnesem. Vsak večer mi nabija občutke krivde, kot da sem veliki kriminallec, potem imam slabo vest in ji v vsem ugodim.

12. februar _ četrtek

ZJUTRAJ

Naj koga pokliče, ne pa da neprestano visi samo na meni. Nisem njen sluga, da jo bom pedenal od spredaj in od zadaj. Spet imava krizo iz Pariza. Sprašujem se, če se nisva prehitro vselila skupaj. Pojma nimam! Kako negativno sem nastrojen, ali bo spet kakšna polna luna? Saj bo tudi to minilo. Kot struna sem napet, ne mi zdaj težit. Hojladrijadrom! ZVEČER

Silvija se je le odločila, da bo poklicala prijateljico. Vidiš, vse pa le ni tako črno. Vedno bolj se spoznavava in to me veseli. Ujela sva se. Tudi če imava sem pa tja krizo, nekako prebrodiva. Ah, saj sva prava kaveljca.

15. februar _ nedelja

Lep dan je, jaz pa ves v knjigah. Vreme ne sme biti moj diktator tempa. Bom kasneje okno odprl in sonce bo prišlo tudi do mene. Silvija še poležuje, jaz sem se zvalil s postelje celo ob sedmih!!! Kaj, kar sam sebi ne morem verjeti. Sem pa res priden! Fant od fare. Še babica bi se ponašala z menoj, če bi bila živa.

19. februar _ četrtek

Drama. Ne vem, kam bo to pripeljalo. Že ko sem vstopil, me je pogledala kot jezen ris. Nobenega pozdrava, odzdrava. Vprašal sem jo, kaj je narobe, pa mi je zalučala največjega krapa direkt v faco. Sem mislil, da bom omedlel. Pred mano je skakala kot opica in kričala z glasom, ki je prihajal iz drobovja, da je ne opazim, da ji je grozno z menoj, da bi šla rada domov, da vidim samo gospo Matematiko, da sem navaden egoist, vase zaprta škatla ... Zabuhla, polna solz in rdeča kot sam vrag je skočila na posteljo in tulila v blazino!!! Nič in potem bomba, razdejanje. Gledal sem jo kot zaprepaden osel. Kot kup nesreče, poln občutkov krivde sem legel poleg, jo objel okoli ramen, vendar me je z vso močjo odrinila. Odmaknil sem se na rob postelje, okamnelo sem ležal na boku in nemočno buljil v njeno tresoče se telo. Spuščala je cmerave glasove, kot bi se v njej nekaj trgalo. Moj život ni bil pripravljen na tak šok. Trpel sem, kot bi bil v peklu, vrtelo se mi je v glavi in zdelo se mi je, kot da se vse podira.

20. februar _ petek

DOPOLDAN

Zbudil sem se zbit kot klada. Sam. Nje ni bilo več. Napravo za prebujanje sem si POZABIL naštimit!! Kar v istih cunjah sem zaradi stanja meglenega sveta odhlačal na faks. Malo sem se počesal, zob si nisem umil, še tuširal ne: TE VAJE nisem smel zamuditi! Točno kot ura sem prisopihal tja. Čudni pogledi so me malo zmedli! Pogledal sem navzdol in – Sramota!! Na ježke pasu se mi je ponoči pripopalo NJENO KRILO!!! SPLOH NISEM OPAZIL!! RDEČ kot puran sem ritensko odbrzel v toaletne prostore. Ves dan si nisem upal NIKOGAR pogledati v oči in komaj sem čakal, da se bedni dan konča.

ZVEČER

Doma me je čakalo še večje razdejanje. Bomba! Prazno stanovanje, ki ga je zajel orkan. Silvije ni bilo doma! Navadno je doma pred menoj. Medvedek, ki sem ji ga podaril za Valentinovo, je razcefran ležal na tleh. Streslo me je, kot bi se priklopil na dvesto dvajset voltov. Šele sedaj sem se zavedal resnosti položaja. Njen mobilni telefon je bil izklopljen, preklical sem vse, ki bi lahko imeli kakršne koli novice o katastrofi, še sosedovega psa bi, če bi imel mobilca, a nihče ni ničesar vedel! Res? Niti njene znanke mi niso znale povedati, kje bi lahko bila. Predavanja je končala že zdavnaj. V glavi so se mi vrteli filmi kot v blodnjah: Kaj če se je kam vrgla? Jo je povozil avtobus? Ali vlak? Zmrazilo me je. Pojma nimam. Naj pokličem policijo? Kako morem biti taka reva, mi je odzvanjalo po trebuhu. Poklicati že, kaj bo sledilo POTEM?!

Nisem več vzdržal. Kot obsedenec sem zdirjal ven! Šel sem v najine lokale, a so bili prazni. Potikal sem se po mestu, preiskal vse mišje luknje, za vsakim vogalom sem upal, da jo bom ugledal, nikjer je nisem našel, kot bi se vdrla v zemljo.

1. marec – sobota

Ves kilavi dopoldan sem pogledoval proti vratom in telefonu. Poskušal sem jo priklicati, pritiskal sem na tipke, oglašal pa se je le glas neke babe, da je številka nedosegljiva. Utrujeno sem strmel v matematiko, vendar so mi misli skakale drugam. Nisem bil pri sebi. Spil sem že štiri kave, ki me niso sestavile pokonci. Od visokega tlaka mi je brenčalo v glavi, da se je zadnje čase zares čudno obnašala, kar sem pripisoval njeni preobčutljivosti, selitvi od staršev, delu na faksu, glavobolom, ženskim zadevam. Kaj pa jaz? Dirjal sem sem ter tja kot kokoš brez glave. Pribrzel sem v najin brlog, mislil sem, da je dovolj, da sva skupaj. Lepo mi je bilo z njo. Njena bližina me je umirjala. BEDAK!! Kako morem biti tak KRETEN!

2. marec – nedelja

DOPOLDAN

Drugi dan, odkar se je ugreznila v podzemlje. Spil sem skodelico kave več kot včeraj, pa še nisem prišel k sebi. Obup me preganja po vsaki celici telesa. Kot majmun se premetavam iz kota v kot stanovanja, vlečem se kot senca, sem samo privid samega sebe. Vendar tega ne kažem, ne smem, saj sem ponosen moški. Hočem, da pride nazaj v pospravljeno zavetišče. Zalivam rože, ki jih še nikoli nisem – to je bilo njeno delo; edina družba so mi ribe, s katerih sem začel brisati prah! Kar zableščalo se je vame, ko sem po njih potegnil z mehko krpo!!

ZVEČER

Ko se je spustila tema, je zaškrtalo v vratih. Skočil sem pokonci. Njena klavrna pojava me je prestrašila. Na obrazu se ji je videlo, da je noč prebedela. S tresočim se glasom ranjene srne je začela govoriti, kot bi vadila pred premiero: da je prišla po stvari, da mora razmisliti o prihodnosti, da jo življenje z menoj preveč duši!

Da bi razelektril ozračje, sem blebetal, če bi se vsaj malo pogovorila, da mogoče pa le ni tako prekleto hudo, da naj še malo razmisli. Kot bi govoril v steno. Poklapano sem sedel na posteljo in iz koticov očesa opazoval svojo bivšo (kako grozna beseda!), kako je pobirala svojo dragoceno lastnino. Vedel sem, da nimam kaj narediti. S pogledom v tla in kovčkom v roki je odhajala. Hotel sem ji dokazati, da se znam poboljšati, pa ni opazila bleščeče pospravljenega doma (prvič v letu dni sem ga pospravil!!) in zlikanih majic, njenih majic. Vse dokler jih ni zagrabila in odnesla s seboj.

Nataša Dembsky

NI VSE IZGUBLJENI JUTRI

Moje misli vrvijo kot nemirne podgane. Hladnokrvno kot vampir se skušam spominjati čudovitih dni, prepletenih s tisto razburjenostjo, ki jo doživljam, kadar sedim v mraku ter čakam na val besed, ki bi se zleile iz mene kot deroča voda. Mej pa, kot da jih ni, kot

da so se zabrisale. Rada bi vam nabruhala tolsto zbirko lahkotnih romanov za poletno branje, pa v sebi ne najdem tistih vibracij, ki bi me povedle tja, kjer sem nekoč že bila.

Lahko bi zgodbo začela tako, da iščem in iščem tistega moškega, ki bi me popeljal v sam vrhunec naslade, ki jo ponuja razdejanje moje psihe. Vračala bi se in vračala, moje gomaženje idej pa bi postajalo vse bolj opustošeno zaradi izgub in lažnih hrepenenj, da bi bilo mojih iskanj enkrat konec. Vedno znova me preplavlja val, ki me vodi na drugo stran predora. Vedno znova se skušam iztrgati iz tistega občutja, da je čas zastal in da vse poti vodijo v tisto skrajnost, ko se vrtim v krogu.

Vsak preživlja svoj pekel. Vsak upa, da bo prišel čas, ko bodo vse barve izkrvavele v eno. Želja, da bi kdo izbiral barve zame, pa postaja vse bolj goreča, da slišim, kako izgorevajo starodavni papirji v čistine modrega neba.

Takole se je vse skupaj začelo. Nočne more so se vračale kljub mojemu nemirnemu blebetanju. Imela sem občutek, da vrtim vedno isto kolo, nikamor več ni šlo, sanje so se razblinjale, jaz pa sem postajala popotnica po pokrajini izgubljenih iluzij. Vse se je ustavilo. V trenutku, ko sem želela hlastniti po svetu.

Brala sem knjige, take že prebrane in take, ki so bile v tujem jeziku. Tuja sem si postajala. Nekakšna praznina je zazevala vame. Nihče je ni mogel zapolniti. Ne moja vztrajnost, da se borim sama proti vetru in za vsako ceno, ne zablodeli psihiater, ki me je navdajal z jezo, ki je nisem znala izraziti. Nisem več upala, vdala sem se. Začela sem živeti v neki čudni zamaknjenosti. Ni šlo več naprej. Bil je zid.

Na vsak način sem želela domov. Dom, moj beli kužek ter enajst izgubljenih let. Blodila sem po preteklosti, v glavi razporejala dogodke. Njegove kot laguna zelene oči so postajale vse bolj grozeče. Ničesar več ni bilo, česar bi se lahko oprijela. Nobenih misli, nobenih dejanj, občutek sem imela, da je vse moje življenje sestavljeno iz laži. Bila sem, a me ni bilo. Ves klinčev dan sem buljila v knjigo. Realnost, to pa, kot bi izginila. Živela sem v kamnih, vse okoli mene je bilo kamnito, keramične ploščice pa, oddaljevale in približevale so se mi. Vse je izginjalo, podobe, konji, ki so iskrivo rezgetali, ptice, ki so kričale v jutrih; kot bi z enim samim zamahom obglavila svet.

Bila sem sama, sama, samcata, na razpotju dveh odločitev. Odit s tega sveta ali ostati. Odločila sem se, da grem. V sebi. Potem je bil tukaj blesavi psihiater, ki mi je želel odvzeti odločitve. Ah, le kaj bi človek brez odločitev, brez izbir v življenju. In prišel je tisti dan, ko sem se po enem letu životarjenja prebila skozi kamnita vrata nazaj, v svobodo. Domov.

Eno leto sem živela v komuni. Eno leto razglabljanja o svoji preteklosti, o tišini, ki me je počasi ubijala, eno leto sanj o njegovih zelenih očeh in njegovih kodrih.

Puf, za seboj sem zaprla vrata. Vrata, ki so bila obokana rdeče kot prst, sobo, ki je bila brez slik. Tako sem sovražila tisto sobo brez imena. Še ljudje niso imeli več imen, zame,

za strah, ki me je navdajal, ko sem sestopila na tla.

Vrnila sem se v Ljubljano. Počasi sem pričela tipati za tlemi, počasi sem se soočila s starši, s katerimi sem živel. Pokrajina se je spreminjala. Nič več vinskih trt, nič več tujega jezika, nič več nadležnih ptic, ki so se mi zažirale v jutra kot drobci spomina.

Valovanje dveh teles, tega sem si obupno želela. Vonj dveh teles, ki se prepletata in izmenjujeta energijo, dišeča mehka blazina, grenak priokus ter stiskanje v grlu. Hotela sem več. Padala sem skozi bleščečo svetlobo morastih sanj, minilo je, to, da sem iskala.

V bistvu sem vseskozi vedela, kaj sploh iščem. Le priznati si nisem hotela. Te samote, te praznine, teh sanj, ki so počasi, čisto počasi postajale stvarnost.

Dom, nov psihiater, moj zdravstveni dom, moje ulice, moje poti, moje neskončno poženje po dvojini, val strasti, poljubi ... To, življenje ...

Prišla je pomlad. Znova je posegla vame. Še sem se z mislimi vračala, glineni zvončki v vetru pa so zvončkljali in se leno pozibavali.

Novo upanje. Nova jutra, nov val besed, novo rojstvo sosedovega otroka so pomagali pri moji poti ozdravitve.

Potovati je lepše kot priti na cilj, zdraviti se je bolj zdravo kot biti ozdravljen. Bil je moj proces, ki mu ni konca, bila so hlepenja, nočne more, in v moje misli si se priplazil ti. V bistvu tvoje besede, tvoje prebrane knjige, tvoj način razmišljanja.

Psihiater me je spremljal, pomlad prisostvovala pri mojem ponovnem rojstvu, vse se je odvijalo pred mojimi očmi. Želela sem v Društvo pisateljev v Ljubljani. Moje sanje. Zelenih oči nisem uzrla nikdar več.

Hoditi sem pričela v hribe. Med zelenimi drevesi sem se včasih še spominjala nanj. Potem je minilo, za nekaj časa.

Spomini so kot slike, ki se obešajo nad moje misli, včasih izginejo, potem se spet prikra-dejo v podzavest kot odvečen tovor. Še sem brala, tvoje knjige.

Imaš ime. Skozi moj mozaik življenja je vstopalo in izstopalo mnogo ljudi. Nekateri nimajo imena, nekateri so odšli na drugo stran predora, nekateri so ... ah, ljudje ... Mali princ; pred leti so šli tod mimo. Korenin nimajo, to je tisto.

Jaz pa sem si želela pognati korenine. Sami padci, sami neuspehi ter poželenje, da jutra ne bi bila več samotna.

Spet se je ponovilo. Po pomladi je zablestelo vroče poletje, val vročine, izparine, sonce, morje, plavanje proti plimi ter želja, da plima ne bi obmolnila v oseko.

Potovala sem po podobah, se vračala na kraje, kjer sem že hodila, in se spretno izmikala tlem pod nogami. Nisem se več pretirano spraševala, kam je izginilo enajst let, vedela sem, da sem bila na metadonu, vedela sem, da sem bila leto dni v komuni, a ni bilo do-

volj. Ozdravljenje, za vsako ceno, pa naj stane, kar hoče. Zgodbe o drogah so izpisane, želim povedati, kaj se je dogajalo v mojih možganih, v mojem doumetju, da sem se brez upora zlila v kalup, ki mi ga je nastavil čas. Nisem več manipulirala s svojimi čustvi in najlepši je bil čas, ko sem ustvarjala.

Želela sem te spoznati. Želela sem izvedeti, kdo si, kako se boriš proti vetru brez psihiatrov, tako kot jaz. Vedela sem, da veš, kaj je zdravljenje odvisnosti, kaj pomenijo besede, ki so zgolj manipulacija, laganje, krog pekla, ki mu ni in ni konca. Želela sem staviti nase ali na nič. To je postajal edini čar, za katerega mi je bilo vredno živeti.

Poletje se je vesilo v jesen, listje je odpadlo, bila sem na UP-u, terapevtka je bila fajn, kup ljudi sem imela okoli sebe. In hlad je gomazel po meni, nič ljubezni, le tisto obupno upanje. Najbolj neznosno je to, da nič ni neznosno. Jesen je vstopila v moje misli. Kot da so ponovitve mogoče, kot da moj čas ni skopo odmerjen. Dogodki in podobe pred mojimi očmi so se spreminjali. Včasih sem se še vračala v preteklost. Kdo sem bila, mi je postajalo vse bolj jasno, da je bil moj dan odvisen od odmerka metadona in kupa tablet, sem se zavedala sama. Počasi je tudi komuna izgorela v meni kot slab spomin. Sanjala sem o valovanju dveh teles, si v mislih risala podobe, domišljija pa je bila moja stalnica. Se pomnim, ko sem čepela med vrtnicami in si govorila: Kličem lepoto, vrača se beda.

Listje je odpadalo z dreves, včasih sem v zgodnjem jutru pometala listke ter v sebi hrepenela, da bo prišla ljubezen, da bo nekdo utrgal vrtnico zame.

Nočne more so se kdaj pa kdaj spet vrnile, odgnala sem jih z novimi zamahi. Melanholično stanje duha me je spremljalo. Še sem upala. In še sem se vračala. K psihiatru, k terapevtom, vse moje življenje je sestavljeno iz terapij. In potem sem se zamislila: Kaj pa ljubezen?

Minljivost pa, ne da se ji izogniti, šel je čas mimo mene, v bistvu sem si nekaj obupno želela. Da bi te spoznala. Utrujena od tavanja iz ene ustanove v drugo sem sklenila, da poskusim.

Takole vpeta med vse zadeve sem nekega decembrskega dne odšla na Društvo pisateljev v Ljubljani. Prosila sem za njegov elektronski naslov. Prestrašena, pa vendar odločna sem posegla v svoje sanje. Moja jutra so postajala vse hladnejša. Isti dan me je z infekcijske klinike poklicala zdravnica. Naj pridem na punkcijo jeter. Imam namreč hepatitis C. V tistem dnevu sem popoldne z njegovim naslovom odšla na infekcijsko kliniko. Kupila sem še njegovo neprebrano knjigo, jo stisnila med dlani ter odhitela tja, kjer sem pred leti že bila. Tokrat sem imela v zavesti, da se pozdravim. Kot da moje zdravljenje nima konca, kot podobe, ki se vrstijo pred mojimi očmi, ter spomini, ki so le val ponovnega hrepenenja in upanja, da bo teh iskanj enkrat za vedno konec.

Na kliniki sem v rokah stiskala mobilni telefon in tvojo knjigo.

Posegli so vame. Z iglo. Mi odvzeli košček jeter in mi rekli, naj ležim. Ležala sem čisto pri miru. Vame se je naselil bolnišnični hlad. Vse je izginilo. Poletna izparina, sonce, misli so bile zazrte v bel zid, na katerega sem izpisala svoje ime.

Prišel je prednovoletni blišč. Vse se je svetilo v navidezni sreči, čar novoletnih luči, upanje, da bo bolje, tisti občutek, da se po novem letu stvari začnejo obračati na bolje. A bila sem sama. S tisočnimi mislimi, ki jih nisem izrazila, željo, da mi odpiše ...

Evforija. Prednovoletna, dobila sem tvoj odgovor.

Tiste znane besede, ki so me navdajale z upanjem med mojim zdravljenjem. V bistvu sem te že prej poznala, a nisi vedel za to in jaz nisem pričakovala ničesar. Seveda sem imela željo po valovanju dveh teles, a sem realno gledala na situacijo. Pred novim letom si mi poslal knjige in namenil nekaj besed. Zdravljenje pa, nadaljevalo se je.

Moj naslov je bil predbožična mora. V bistvu sem se res počutila tako, kot bi se name zgrnil ves svet, kot da ne najdem poti iz sivine ljubljanskih ustanov, večnih debat ter prepričevanj, da bo teh časov enkrat konec.

Gorele so novoletne luči, odšla sem na izlet v Verono ter se spominjala časov komune. Le kaj so mi dali, strup za podgane, ne vem, da sem tako prekleto otopela, nobenega navdušenja v meni, ničesar ni bilo, kar bi me razvedrilo. Odločila sem se, da se ne bom več vračala v blodnjake, ki sem jih pretavala.

In spraševala sem se, kaj sploh je ljubezen.

Njegovih kot laguna zelenih oči nisem hotela ugledati nikoli več.

Narisal si mi sonce, deset zapovedi in češnje. Gorela je v meni želja, da se srečava iz oči v oči.

Prednovoletno srečanje. Usedla sem se na vlak proti Kopru. Tiri so pozvanjali, podobe so se spreminjale pred menoj, bilo je ivje, bile so poljane, poslušala sem Siddhartho.

Prispela sem v Koper. Plaho sem oprezala po obrazih, po ljudeh, ki so se premikali v neki navidezni sreči.

Bil si tam. Ti. Nisem te spoznala. Stopil si do mene. Povedala sem ime. Srečanje. Najino prvo srečanje. Moje ustanove, ki sem jih pustila za seboj, kot da bi želela, da bi se vse razblinilo v enem samem trenutku.

Pogovarjala sva se o knjigah. O pisateljih, ter sprehod ob obali in smeh.

Kasneje sva odšla na kosilo. Blebetala in blebetala sva, šla na cigareto, spila nekaj vina, zmehčalo me je, to vse, kar sem imela v mislih, je izginilo, ustanove, vse ...

Poljubil si me. Nisem došla. Še zdaj ne dojamem. Temu, da lahko trenutke delim s tabo. Po skoraj dveh letih zdravljenja sem bila spet z moškim. Poznala sem te že prej, a tega nisi vedel. Ležala sem ob tebi. Nisem igrala. Bila je igra prepletanja rok. V meni si izbrišal vse spomine, postala sem jaz. Brez pretvarjanja, brez igranja. Komuna trpek spomin, infekcijska klinika tam nekje zadaj, psihiater pa, nisem ga potrebovala v tistem trenutku, ki sem ga želela podaljšati v večnost.

Najina srečanja se nadaljujejo, tvoje besede so nekje v meni, čas pa, kot bi ga želela usta-

viti. En pofukan trenutek, ko se je vse ustavilo. Želela sem si, da bi se ustavilo. Vedno znova se vračam v ustanove, ponovitve so mogoče, srce ob tebi vzburjeno. Ni velikih filozofij, je čas miru in čas nemira, na tvoj rojstni dan pa bom spet na infekcijski.

Interferonsko zdravljenje, moj psihiater, ki ga imam čedalje raje, tvoja pošta, ki me dvigne v nov dan, ko se prepričujem, da ni vse izgubljeni jutri, da se najin čas vrne, ko zavešno čakam na dan, ko ti sežem v dlan in se leno smejim v sonce.

Jurij Kunaver

SMER BUČEVJE!

Nekega zimskega večera se je v veliki in imenitni stari hiši na robu glavnega mesta Ljubanije zbral okoli velike hrastove mize ducat starih mož in tudi nekaj starejših žena. V zraku se je čutilo napetost, kajti prisotni so se zbrali v najstrožji tajnosti, da bi opravili svojo morda zadnjo veliko nalogo.

Med seboj so se klicali z vzdevkom »kolega« oziroma »kolegica«, Brkatega Janeza, ki je vodil skrivni sestanek, pa so imenovali tudi »kolovodja bojevnikov«.

Brkati Janez se je v nekem trenutku odhrkal, ostali udeleženci in udeleženke so takoj disciplinirano utihnili, in kolovodja je začel z uvodnikom:

»Torej, spoštovane kolegice in kolegi, sobojevniki in sobojevnice, kot že nekoč davno smo se zopet zbrali v podobno težkih časih za naš narod. Spet so se namnožili izdajalci naše lastne krvi in naša draga domovina Skolenija je zaradi njihovih sramotnih dejanj na robu propada. Noč, ki je pred nami, bo za vse nas zelo naporna. Po dolgih mesecih dela lahko mirno rečem, da smo dobro pripravljeni. Vseeno mi je nekoliko tesno pri srcu, ne toliko zaradi nas tukaj prisotnih kot zaradi usode celotnega naroda. Kot že vsi veste, moramo v nekaj kratkih urah na vseh koncih naše dežele zajeti najbolj zakrknjene izdajalce in jih napraviti neškodljive.«

Obrnil se je proti starčku na svoji desni in nadaljeval:

»Kolega Stane je skupaj s pomočnikom, bratoma Ivanom in Matijo, pripravil natančne sezname z imeni teh barab in njihovimi naslovi.« Potem se je ozrl na svojo levo in dodal:

»Kolega Edvard, najstarejši in najbolj učen izmed nas, je na novo opredelil zločine izdajstva naroda, jih razvrstil po njihovi teži in abecedi, povsem na novo je oblikoval tudi profile različnih izdajalcev. Njegov teoretski prispevek k narodni higieni je neprecenljiv.«

Zatem je prišla na vrsto bojevnica Pepca:

»S kolegico Zdenko sva pripravili sendviče in kavo za vse. Kolovodji bojevnikov pa sporočava, da so sodi s kloroformom in vreče z vato na svojih mestih ter pripravljeni za takojšnjo uporabo.«

Kolega Boris je dvignil roko, in ko je dobil besedo, je poročal:

»Kamioni so tehnično brezhibni, rezervoarji polni nafte, šoferji čakajo samo še na

ukaz.«

Dolgi pet ur so bojevniki, katerih tajne akcije po vsej Skoleniji je usklajevalo vodstvo iz Ljubanije, vdiral v hiše in stanovanjske bloke, omamljali presenečene osebe s črnega seznama z vato, namočeno v kloroform, jih povezovali z žico, trpali v vreče in metali na kamione.

Vsebina teh vreč je bila zelo pestra: politiki, ki niso držali predvolilnih obljub, zvijačni sodniki, ki so se izognili lustraciji, sadistični policisti, pa pohlepni bankirji, borzni goljufi, podpihovalci nestrpnosti do manjšin in vseh drugačnih, špekulanti s stanovanji in zdravili, brezvestni zavarovalničarji, uničevalci sistema javnega zdravstva, pa direktorji, ki so uničili podjetja, da bi jih poceni kupili in ki so na cesto pognali na tisoče ljudi, pa podkupljivi novinarji in perverzni TV-voditelji, in tudi nekaj pokvarjenih duhovnikov ter bleferskih umetnikov se je znašlo v vrečah.

Ko je bilo nakladanje na vozila pri kraju, je Brkati Janez preko posebnega oddajnika zaukazal: »Smer Bučevje!«

Po vsej Skoleniji so zaropotali motorji starih kamionov, iz izpušnih cevi se je črno pokadilo, in nočno potovanje se je začelo. Akcija je potekala brez večjih zapletov. Ob tretji jutranji uri se je dolga kolona težko natovorjenih kamionov že premikala iz spečega Bučevja proti Črnemu gozdu. Omamljeni narodni izdajalci so sladko spali v svojih vrečah pod budnim nadzorstvom paznikov.

Potem se je kolona ustavila, motorji so potihnili. Kužni tovor so ostareli bojevniki še celo uro nosili na rob kraškega brezna, za katerega se je govorilo, da nima dna. In res, ko so trupla padala v globino, ni bila starostna naglušnost kriva, da iz brezna ni prišel prav noben glas.

Bojevniki in bojevnice so nato sklenili krog okoli brezna, seveda v varni razdalji od roba, in zapeli nekaj starih bojnih pesmi, ki so jih peli ob podobnih priložnostih že med Zadnjo veliko vojno. Nato so se naglo razšli na vse konce speče Skolenije: eni proti Popru, drugi v smeri Saripora, spet nekateri proti Zelju, pa v Pranj, na Teselice in v Novo Bresto.

Tisti redki, ki so živi pričakali to kaznovanje veleizdaje, so kmalu popadali v domače postelje, še več pa jih je odplavalo po zraku nazaj na pokopališča, h grobovom in grobnicam narodnih junakov, kjer so počivali že mnogo let.

Vzhodno od Lubanije, izza Bozavskih hribov, se je tistega jutra prav počasi dvignilo na nebo zlatorumeno sonce in ponižani Skoleniji naznanilo nove, povsem drugačne čase.

..... intervju

Besedovanje s Petrom Rezmanom

Pogovor s Petrom Rezmanom je pravšnja izbira v letu, ko revija Mentor praznuje 30-letnico. Pravzaprav bi lahko rekli, da je Rezman Mentorjevo pisateljsko dete, saj je literarno rasel ob reviji, kritičnem branju njegovih urednikov, na literarnih srečanjih, ki jih je organizirala revija, in zrasel, če se o gospodu, rojenem leta 1956 v Šaleški dolini, že dedku, sme tako reči, v imenitnega pisatelja, ki je letošnji dobitnik nagrade fabula za najboljšo slovensko knjigo kratkih zgodb lanskega leta. Peter Rezman pa je tudi nova okrepitev na krovu Mentorja, prevzel je vlogo oficirja za zvezo z lokalnimi pisateljskimi/pesniškimi ustvarjalci in založniškimi entuziasti – glede na dolgoletno pripadnost reviji in tankočutno poznavanje razmer na terenu. Peter Rezman v zadnjem času piše tudi dramske prizore, dramolete in drame. Med drugim je delal kot rudniški električar, še v Jugoslaviji je bil ekološki aktivist in kritičen, danes bi rekli kolumnist, v velenjskem časopisu Naš čas.

Tale pogovor ni nastal kot klasičen pogovor za revijo ali časopis, zato mu težko rečem intervju, če sem pošten do tega žanra. Petru sem pravzaprav samo pošiljal iztočnice za njegove refleksije in spominjanja, ki sva jih včasih pokomentirala ob srečanjih v zadnjih mesecih, zato je mogoče bolj pravšnje poimenovanje tegale pisanja besedovanje, pa čeprav Rezman nekajkrat razvije svoj monolog, ki ne prenese ne moje intervencije in, se mi zdi, ne dodatnih replik.

Dragi Peter, do zadnjega sem odlašal, kar je moja pogosta slabost. Upam, da te s tem ne spravljam v slabo voljo. Konec koncev sem te moral vsaj za silo pobliže spoznati kot avtorja. Prebral sem Pesmi iz premoga (samozaložba s pomočjo velenjskega Rudnika, 1985), Kirila Lajša (Občinska kulturna skupnost Velenje, 1985), knjigo pesmi Družmirje (Pozoj Velenje, 1998), preletel Dvignjeni zastor (izbor tvojih in Vaneta Gošnika člankov, ki so izhajali v velenjskem časopisu Naš čas, Titovo Velenje 1989) in pa še enkrat, po diagonali, Skok iz kože (Litera Maribor, 2008) ... v spominu imam tudi nekaj tvojih »dramoletov« in dramo Hiša pa kakšen uvodnik v Mentorju ... Presenetilo me je, kako je vse med seboj povezano, kako je ves tvoj pisateljski/pesniški svet neločljivo povezan s šaleško-velenjskim kozmosom nad- in podzemlja; in da si, pripovedovalec/pesnik/podlistkar, tudi neločljivo zaznamovan z okoljem, kjer živiš od vselej. Ne znam čisto povedati zakaj, ampak že od prvega branja Skoka mi diši po Vorancu (omenjaš ga v Kirilu). Tudi on je ostal pri svoji Koroški, pri svojih ljudeh ...

Prežihov Voranc me res spremlja kot »slučajni« sopotnik ob mojih mnogih »prelomnicah«. Še vedno hranim mapo z Vorančevim portretom, ki sem jo dobil leta 1980 na svojem prvem območnem srečanju pesnikov in pisateljev začetnikov na Ravnah na Koroškem. Da ne govorim o darilu, ki sem ga naslednje leto prejel v Dravogradu, ko sem bil tudi izbran za udeležbo na republiškem srečanju. Še vedno skrbno čuvam faksimile treh Prežihovih rokopisov, in sicer Gosposvetsko polje, Solzice in Greh na odoru, v njegovi drobni, skrbni pisavi, da se jih skoraj nisem upal brati, ker sem imel občutek, da brskam med njegovimi osebnimi papirji. In kot anekdota se sliši, da sem tisti večer, ko sem dobil nagrado za Skok iz kože, na poti iz Cankarjevega doma proti parkirišču v Tivoliju nehote prikorakal mimo osnovne šole Prežihovega Voranca, ki je za Narodno galerijo, in se skoraj zaletel v njegov doprsni kip. Zamikalo me je, da bi pustil tablo s priznanjem kar tam, pa se mi je zdelo, da sem malček prestar in preresen za takšne štoše ... Zanimivo tudi, da mi je za 50. rojstni dan Vlado Vrbič, ravnatelj velenjske knjižnice, poklonil »odpisan« izvod Samorastnikov, ki so bili natisnjeni na leto mojega rojstva 1956 ...

Bistvo Vrančevega pisanja se

skriva že v kršenju slovnice pri psevdonimu. Zavestno je bil Prežihov. S Prežihovine. Zapisan Prežihovini. O tem bi znal vsaj esej napisati Andrej Makuc. Najprej Prežihov. Tudi ko piše. Takšnemu bistvu v literaturi sem bržkone res zapisan tudi sam, saj preprosto ne znam drugače, kot da sem tudi nekakšen glasnik prostora, v katerega sem bil rojen.

Mogoče te bo zanimalo, da imam Voranca pod kožo, odkar smo petošolci z vlakom Velenje – Dravograd odšli na izlet. Poti si nisem zapomnil samo po tem, da smo vso pot pridno kadili Filter 100 in prišli na Ravne čisto zeleni od slabosti, ampak mi je ostala v spominu Prežihovina z vsemi razgledi in je svoje najbrž dodala pomlad in sošolke, po katerih smo že metali oči. Prežih mi tako ni deloval zgolj kanonsko in kabinetno, kot na primer Cankar, za katerega se mi je zdelo, da je vse največje muke mučil kar ob pisalni mizi. Voranc se mi je vtisnil kot nebogljenoto dete, ki mora v globokem snegu gaziti čez himalajske Karavanke k očetu, da o prvi literarni žgečljivosti Radmančinih belih nog, ko je s košem gnoja na hrbtu v strmini »slikala« Voruha, ki je slincedil pod njo, sploh ne govorim.

Na vrhu vsega mi je v času, ko sem sam vstopal v obdobje upornišтва z razlogom

in brez njega, prišla na uho Vorančeva partijska vloga. Bil je celo sekretar partijske celice v Pesju pri Velenju, kar se mi je zdelo hkrati silno imenitno ter nenavadno. Z njim so povezani tudi prvi dvomi v pravičnost komunističnega režima, saj nisem mogel dojeti, da bi ob vseh Brozovih slikah po učilnicah ter pozdravu »Za domovino – s Titom naprej!« nekaj ne štimalo v zgodbi. Zaznal sem namreč, da je Prežihov Voranc na nek način izstopil ali bil izstopljen iz partijskih krogov. Kasneje sem razbral, da zaradi tega, ker naj bi tudi nanj padla senca dvoma v t. i. dachauskih procesih. To ni šlo skupaj z mojim dojemanjem mučeništva lagerašev, saj je ne nazadnje tudi moj stari oče umrl v Mauthausnu. Ob skromnem vpogledu v literaturo, ki so nam jo ponujali slavisti v elektro-poklicni šoli jamskih električarjev, mi je v tistem obdobju uspelo odkriti le še Cirila Kosmača. To pa je bil dokončen skok iz cankarjanske »moderne«. Zato ni bilo čudno, da sem v izbiri za maturitetni spis, med Vorančevimi Samorastniki in Kosmačem, menda celo edini med več kot dvema stotnijama učencev izbral Tantadruja, ki je še vedno eden mojih brevirjev in temeljev, na katerih sem se učil sam.

Ko pa razmišljam še o drugih mojstrih, od katerih sem

se učil, je pri meni v resnici igrala glavno vlogo revija Mentor. Z vso resnostjo sem prebiral ocene in napotila, ki so jih ob mojih prvih literarnih mojstrovinah zapisali Branko Žužek, Bojan Štih, izjemno kritični Tone Peršak, Mate Dolenc in drugi. Resno sem se ogrel za Kafko, za katerega sem še v poklicni šoli mislil, da je nekaj takšnega kot kafra, torej kemijska spojina. Pa Bulgakova. Kupoval sem literarne revije, se naročil na Naše razglede in brskal in prebiral ter požiral vse od kraja. Tako sem tudi odkril v Dialogih Harmsa, ki me je zaznamoval trajno in je močno vplival že na rojstvo Kirila Lajša. Lazil sem po knjigarnah in tam naletel na Kravosovo Tretje oko in med branjem skoraj nisem mogel verjeti, da se tudi tako lahko piše. Pa Brvarjevo neverjetno udarno Sklicujem zborovanje, ki me je dobesedno porinila v eno obdobje pisanja »delavskih pesmi«.

Bili so tudi anekdotični trenutki, ko sem ob nekem obisku Dragice Breskvar na takratnem ZKOS naletel na pokojnega Sreča Špika, ki ji je ves navdušen pripovedoval o »eni predstavi, ki jo delajo v Gleju« in se ji je reklo Moskva - Petuški. Jasno, da sem šel od tam naravnost v Konzorcij in kupil Jerofejev roman, ki je po moje po krivici prezrt in potopljen v pozabo.

Tudi večina mojih objav se najde v Mentorju, po zaslugi Marjana Pungartnika nekaj malega v Dialogih, Peter Božič, ta kaplja živega srebra, pa mi je iz Mentorja odprl vrata v takrat solidno honorirano publikacijo Obzornik Prešernove družbe.

Ti si v resnici neke vrste proletarski umetnik, aktivist v revolucionarnem smislu krepiti duha inteligence in strast ustvarjanja (tu sta si verjetno z Vladom Repnikom precej blizu), saj ti je velenjski rudnik, imenovan Franc Leskošek Luka, leta 1985 natisnil prvo knjigo, Pesmi iz premoga, v nakladi 1000 izvodov (že prej je bil izbor iz knjige objavljen v Antologiji slovenske rudarske poezije l. 1983). Star si bil 29 let.

No ja, proletarski res, sploh tisti čas, ko sem na vseh literarnih nastopih z velikim uspehom vedno znova in znova prebiral Prvomajsko, ki mi jo je v originalu zaplenil Doro Hvalica ter me zaradi nje dvakrat peljal na »jugoslovansko smotro pesnikov radnikov i radničkog kulturnog stvaralaštva«. Revolucionarnosti pa si ne bi pripisoval, še posebej ne po vsem, kar je čas razkril za to besedo. Čeprav je res, da sem v iskanju bližnjic iz rudniške jame tudi sam napisal pro-

šnjo za vstop na kumrovško fakulteto, pa me niso sprejeli, ker sem bil premalo zavzet partijec ali pa je bilo drugih grebatorjev preveč.

Veš, da nikoli ne pomislim, da sem bil takrat samo toliko star ... Pri izidu Pesmi iz premoga pa je treba upoštevati dva vzvoda korajže, da sem se odločil za prvenec. Enega si omenil že ti, namreč uvrstitev v antologijski del Slovenskih rudarskih pesmi, kar je naredil, takrat menda celo kulturni minister, dr. Matjaž Kmecl. Drugi je bil pokojni Stane Žula, ki je »zrihtal« potrebne naročilnice.

In ko ravno obujava spomine v Mentorju, naj poudarim, da se že v tisti drobnji knjižici vidi moj razvoj, kako sem se izvil iz socrealističnih vzorcev ter zgledov po Kajuhu oziroma preko njega po Majakovskem. Glavni impulz razvoja je prispeval Bojan Štih, ki je ob mojih pesmih takrat zapisal, da so še precej »bukove« in da naj si le preberem Klopčiča ter Seliškarja, pa tudi Kosovela naj se lotim. Ubogal sem, in ko sem videl, da ne Klopčič ne Seliškar ne godeta po strunah, ki bi bile uglašene na moje zvoke, sem odkril Kosovela. Prevzeli so me Integrali in potem sem zastavil ciklus pesmi RUD., ki jih v svojem pesnjenju uvrščam med tiste, ki ohranjajo trajno vrednost. Zame so zlati.

Končno sem se okoli leta 1988 ojunal in naredil resen zbir poezije, predvsem delavskih, in jih ponudil Založbi Obzorja v Mariboru. Takratni urednik Herman Vogel me na moje veselje ni odslovil, ampak mi je napisal prijazno pismo, precej mentorsko, in mi svetoval nekaj dopolnitev in da naj po opravljenih popravkih pošljem še enkrat in da potem prava knjiga najbrž bo. A usoda je mešala štrene po svoje, Herman je umrl ravno v mesecu maju pred dvajsetimi leti in moja knjiga je z njim vred padla v vodo. Če se prav spominjam, se je Herman Vogel namreč utopil.

Potem pa me je intenzivno potegnilo v okoljevarstveno aktivistiko in sem veliko časa posvetil branju bolj strokovne in celo »pravne« literature, ki mi tudi ni delala preveč preglavic, in pristal za dolgih sedem let v zeleni politiki.

Isto leto, 1985, je v pol manjši nakladi pri velenjski kulturni skupnosti izšla tvoja knjiga proznih in pesemskih kolažev *Kronologija neuspeha* ali *Peter Rezman ni lastnik krčme Kiril Lajš*.

Kar se naklade tiče, je bil Kiril res načrtovan v 500 izvodih kot prej omenjene Pesmi iz premoga. Za tisoč izvodov pesmi je bil najbolj zaslužen tiskar, tudi pokojni, že takrat gospod Bizjak. Njega je seve-

da bolj zanimal zaslužek kot poezija in je trdil, da 1000 izvodov mora v promet, ne nazadnje je bilo takrat zaposlenih okoli 5000 knapov. A se je zgodila anekdotična sitnost, ko sem prišel po knjige in sem imel naročilnico samo za polovico. Zadrega me je še enkrat rešil Stane Žula, ki je izkoristil takratno samoupravno strukturo podjetij in je 500 izvodov plačal SOZD, drugih 500 pa TOZD. Jaz pa še vedno, menda že po treh selitvah, s sabo vlačim zajeten kup prvenca.

Je pri Kirilu za metaforo z Ikarjem tudi realna žalostna zgodba o padlem prijatelju? Knjiga sama je nenavadna, tanka, malo tudi »žleht«... Zelo berljivi so kratki pasusi, daljši, ki hočejo biti zaokroženi, se izgubljajo v nizanje asociativno povezanih koščkov brez, vsaj navidez, smiselne teže.

Ne, pri Kirilu v resnici, vsaj zavestno, ne gre za, kot praviš, »padlega prijatelja«. Ikar v bistvu že takrat kaže na stisko umetnika, ki želi poleteti (iz jame?!) za svojim »idealom – poklicem umetnika«. Malo je ironično, »zbanalizirano«, a vseeno učinkovito, saj je Kiril lirik nazaj, z domicilom v Lajšah, kjer je športno letališče Šaleške doline.

Je pa ta »zgodnja« izkušnja s Kirilom Lajšem še vedno fascinantna, saj sem skoraj

sam iz sebe, če odmislim skromno zbirko prvih prevodov Daniila Harmsa v mariborskih Dialogih, začutil, da je absurd v bistvu manj absurden kot realnost, ki jo živimo v vseh časih in sistemih.

Ti je »modernizovanje« v Kirilu omogočilo samo

ustvarjalno pisateljsko igro ali kaj več? Stropnik je dobro ugotovil, da se pri Kirilu vračaš/obračaš k izvoru, k ljudski pesmi, vendar je spregledal bistveno, vsaj po moje, diverzantsko noto tega obračanja/vračanja. Po tej plati je Kiril bliže farsu kakor ironiji, daleč proč pa od ljudske umetnosti.

Ivo Stropnik je bil nekakšen sopotnik mojih izdaj, tako

Kirila kot pesniške mape, kjer je objavljenih ščepec iz debelega špeha »izgubljenih« delavskih pesmi, ki sem jih »izgubil« tako, da sem jih razdal bodisi v edinem originalu ali fotokopijah največ petih izvodov, skratka: so bile in jih več ni ... Uredil je tudi zbirko Družmirje, potem pa je sčasoma potonila založba Pozoj, katere idejni oče je bil, sam pa je postal nekakšna siva eminenca velenjske literature, da ne rečem »dvorni« pesnik, čigar projekti po mojem mnenju danes sodijo prej v lokalno politiko kot poezijo. Kakor koli, bil je na dobri poti, da bi v celoti razumel Kirila, a so mu kakšne finese ušle oziroma jih je spregledal, in bi v tem kontekstu veljalo omeniti, da pa je moj drugi takratni umetniški tovariš, Vlado Repnik, začutil Kirila skorajda tako, kot sem ga sam pisal, ter skomponiral v celoto in da sva od Kirila dalje z Repnikom v neki resonanci, zelo pozitivni, čeprav minejo tudi leta, ko se niti ne vidiva.

Kiril Lajš je v bistvu eksperiment, ki bi prav lahko postal tudi temelj in »programski« tekst, če bi se literature v obdobju 1985–1995 loteval vsaj tako resno kot varovanja okolja oziroma politike. Ostalo je pri eksperimentu, ki mi še zdaleč ni v sramoto.

Zapomnil sem si
Grmovškovo trditev iz

uvoda k Dvignjenemu zastoru, parafraziram, da zna vajino, tvoje in Gošnikovo, pisanje čez desetletja predstavljati etnološki vir za raziskovalce političnega obnašanja, dodal bi še človeškega, konec 20. stoletja. Zasluge za narod? Ali vsaj za Šaleško dolino? Kakšni so bili pravzaprav odzivi na tvoje pisanje pred Skokom? In kakšni so bili odzivi na Skok v dolini, v Velenju, v rudniku? Po nagradi kaj drugačni?

Skok iz kože in Šaleška dolina, ki jo »skok« pravzaprav umešča na zemljevid slovenske literature? Ta odnos nehote spremljam vse od leta 2005, ko je bila ena od bolj »nežnih« zgodb v knjigi (Osemsto šestnajst) nominirana med najboljše na natečaju DSP za Dneve knjige leta 2005. Ko sem se v svojem okolju nekajkrat pohvalil s tem dejstvom, je šlo bolj kot ne mimo. Spominjam se, da sem takrat redkim, ki se na to spoznajo, omenil tudi, da bom iz tega naredil knjigo, no, in mi je že prej omenjeni Stropnik takrat svetoval, da bi le moral prej prebrati Germinal ...

Ko pa je knjiga leta 2008 izšla, je bila ignoranca popolna. Čeprav ena prvih bralk, Milena Krstič Planinc, novinarka v lokalnem tedniku, ni mogla skrivati navdušenja v javnosti, je šla predstavitev

v Velenju junija 2008 mimo brez resnega odziva. V velenjski knjižnici ni bilo knjige na polici do konca avgusta istega leta.

Bil sem kar malo razočaran, ker me je ignoranca motila. Veliko bolj, kot če bi knjigo »spljuvali«, kar sem v resnici pričakoval. Zato sem se kar malo upiral, da bi jeseni istega leta knjigo predstavil še v »rodnem« Šoštanju in me je Milojka Komprej le stežka naščevala, da sem pristal.

Seveda je nominacija za fabulo in kasneje nagrada sama ter ves medijski cirkus okoli tega naredilo svoje. A gledano realno, je stvar takšna, da so »rojaki«, še posebej, če so knjigo prebrali, nekako razdeljeni. Eni še vedno tiščijo glavo v pesek in se delajo, kot da knjige ni, drugi pa so se s stisnjenimi zobmi uspeli prebiti skozi in preživeli tisto raven knjige, ki zrcali velenjsko realnost. Čeprav je v knjigi še precej drugih, po moje precej pomembnejših plasti in globin, jam, če hočeš, pa je prej omenjena zrcalna slika Šaleške doline šokantna zgolj zato, ker je zorni kot opazovalca, pisatelja, bistveno zamaknjen od tistega, ki ga tukaj vztrajno reproducirajo tako lokalna politika kot lokalni gospodarstveniki ter seveda mediji, od časopisa do radia in lokalne televizije. Čeprav je slika popolnoma ista, je vendar razlika tako velika kot med črno-belo in

barvno televizijo ...

Poglavje zase je odziv vodilnih Premogovnika Velenje, ki so knjigi odprli vrata v Šaleško dolino, za razliko od nekaterih drugih »lokalcev«, ki bi jo v kakšnih drugačnih časih gotovo skurili na grmadi. O rudarskem sprejemu na kratko rečem samo to, da če ne bi bil zraven, ne bi verjel, da gre za iskreno navdušenje. Samo da še zdaj ne vem čisto, ali je bilo navdušenje v resnici nad knjigo ali nad mano kot piscem, njihovim nekdanjim sodelavcem, ali nad nagrado. Ali nad vsem po malem?

Je tudi možno, da me je njihova evforija za hip ponesla nazaj, v njihov svet, da sem ga začutil kot takrat, ko so se v meni zbirali nepozabni vtisi doživljanja jame točno tam, kjer je ... tristo metrov pod zemljo.

Pravzaprav si odraščal v rudarskem mestu, kakor v kakšnem Welsu ali Porurju, Westfaliji (kako pri teh krajih udarijo ven Župančič, Seliškar, Klopčič ...). Ali te nikoli ni zgrabila kakšna druga tema? Še v Belem oblaku je on rudar in oni v Ribah pod hruško tudi usodno povezan z rudnikom. Kategorija, ki se meni zdi zelo pomembna, a je kakor zunajliterarna, je pripovedovalčeva poštenost do ubesedene resničnosti. V tvojem

pisanju razpoznavam prav to, še več, včasih se mi zdi, da si pri tem prav tako vztrajno neizprosni, kakor si »obseden« s svojim okoljem.

Pa sva nazaj pri »poklicu umetnika« Prežihovega Volarca s Prežihovine. Nikakor pa ne Lovra Kuharja ... Sicer pa je ta obsedenost s prostorom, v katerem bivam in ki se pojavlja v vseh formah mojega pisanja, tako poeziji in prozi kot tudi dramatiki, nekakšen upor proti centralizaciji vsega in tako tudi umetnosti. Zakaj pa, prosim lepo, ne bi mogel prav tako lepih ljubezenskih pesmi pisati navdahnjen s svojimi rojstnimi Gaberkami, kot pa če bi šel v Pariz. Ali vsaj v Ljubljano? Mislim, da ne gre za nikakršen lokalpatriotizem. Prepričan sem, da mora umetnik sprejeti poklic, kjer koli že je, in more in mora vtakati svoj prostor v svoje umetniško snovanje. Ni mogoče, da ga ne bi. To je, kar se tiče poklica kot takšnega.

S tem spoznanjem in izkušnjo sem potem velikokrat nehote, kasneje pa tudi zavestno, iskal stvari in posebnosti v svojem prostoru, ki so drugačne kot drugje in že zaradi tega vredne umetniške pozornosti. Ne zato, da bi bil jaz, kot pisatelj ali pesnik, nekaj posebnega, z neko posebno temo, ki jo črpam iz prostora, ampak zaradi tega, ker so te posebnosti tako za-

nimive in pomembne, da jih je potrebno ohranjati.

No, in končno mora in more vsakdo, ki ima kolikor toliko dober dar opazovanja, spregledati, da je bila Šaleška dolina v mnogih pogledih: rudarsko energetske,

ekonomske, socialne, antropološke, če hočeš pa tudi »piarovske«, in ne nazadnje okoljevarstvenem, v svojem bistvu eksperiment, ki ga je v veliki meri poganjala vizija ene same osebe. To je bil Nestl Žgank, za ka-

terega mnogi sicer mislijo, da v Velenju nima spomenika, a je več kot osem metrov visoki bronasti Broz v svojem bistvu Žgankov spomenik.

In tako sva kar naenkrat sredi izredno zanimivega polja, ki na vsakem vogalu kar kliče po literarni obdelavi, in hkrati v nevarnosti, da zdrkneva v lokalne zdrahe in uradno, sprano podobo Šaleške doline. To, sprani možgani, je glavna težava za nas, ki smo znotraj tega laboratorija odrasli. No, vseh se seveda ne prime, vsi nismo živeli samo v »jami« in mnogi smo z distanco in osebnim zornim kotom opazovanja uspeli prepoznati pravo podobo prostora, časa in dogajanja, ki se precej razlikuje od pogledov skozi prizmo različnih ideologij, predvsem pa želje po izkoriščanju proletarskih množic, danes bi rekli v korist velekapitala, včasih bi rekli v korist partije, kar se je izkazalo za eno in isto.

Na tej točki ne morem drugače kot pritrditi tvoji tezi o moji »proletarskosti« v literaturi, ki pa se je nisem učil od socrealistov, temveč v »naši jami«, ki sem ji postavil ogledalo.

Ko pa brusim svoje tekste, in o tem najlažje govorim skozi izkušnjo Skoka iz kože, moram reči, da se zelo, zelo trudim, da z vgrajevanjem intime likov, ki jih najdemo v zgodbah ali pa ki nas oni gledajo iz zgodbe, zabrišem

očitne sledi lokalne indoktrinacije, o kateri sem pisal prej, vsekakor pa so v delo vtakane in zato pozornim bralcem pač ne morejo uiti.

Če skušam zaokrožiti to meditacijo o obsedenosti s prostorom, v katerem sem se oblikoval v človeka, kakršen sem, rečem, da sem imel po svoje »srečo«, da sem svoje talente, med katere štejem poleg pisateljskega daru tudi izostren čut za pravičnost in poštenost, soočil z laboratorijem življenja v Šaleški dolini, v kateri burno vre vse od začetka 50-tih let prejšnjega stoletja.

Za sedem dolgih let si se prestaval v aktivno okoljevarstveno politiko, kar mi je glede na to, kako opredeljuješ svojo vlogo in sebe v odnosu do okolja, v katerem živiš, naravno dejanje, pravzaprav časten akt. V tem času so bile za zgodovinsko kroniko Velenja prav gotovo najbolj odmevne demonstracije leta 1987. Kakšna je bila takrat klima med s svojo glavo razmišljajočimi izobraženimi ljudmi? Je akcija zapustila kakšno katarzično zadoščenje ali samo spodbudila kakšen dodaten nemir, ki še tli?

Demonstracije, ki jih omenjaš, so se zgodile »spontano« novembra 1987. Mirno lahko rečem, da so imele episke razsežnosti in so danes praktično neponovljive. Kot

so bile po eni strani neskončno fascinantne, z nekimi skoraj sveto poštenimi nameni, tako so se dolgoročno za Šaleško dolino izkazale v bistvu za škodljive, saj so pustile lažen vtis, da je v ljudeh globoko vcepljena skrb za varovanje okolja.

To je bila seveda iluzija, na kateri sem tudi sam politično popolnoma pogorel, kot v bistvu stranka Zeleni Velenja in ne nazadnje tudi Zeleni Slovenije in je stanje duha danes bistveno slabše, kot je bilo v tem pogledu v drugi polovici osemdesetih let. Al Gore lahko non stop vrti svoj film, ko je tukajšnjim energetikom Antarktika še vedno neskončno število svetlobnih let oddaljena »in se nas ne tiče!!!«. In tukajšnji energetiki režejo tukajšnji kruh tukajšnjim ljudem. Pika. Nam se v letu 2009 vsiljuje kot bistveno vprašanje, ali se bomo peljali v Ljubljano po novi avtocesti čez sedaj še nedotaknjene hribčke in dolince ali po stari, malo »poflikani«, skozi Arjo vas ... Na tej ravni je Skok iz kože silno aktualen, čeprav je časovno postavljen pretežno v sedemdeseta leta prejšnjega stoletja.

Če bi verjel v večno življenje, bi bil zato zelo zaskrbljen. Tako pa sem v življenjskem obdobju, ko se mi zaradi tuje kratkovidnosti že rahlo fučka in znam tudi cinično zarobiti, da bo na koncu itak vse zgo-

relo v žaru umirajoče zvezde, ki se imenuje Sonce.

Če se še malo povrnem konkretno k demonstracijam – kot sem rekel, je prišlo do njih precej spontano. Vsaj takrat je bilo videti tako. Danes pa, kot človek z distanco in tudi s kasnejšim vpogledom v razmerja med različnimi silnicami, ki so delovale v Šaleški dolini, lahko upravičeno domnevam, da je bilo mnogo dogodkov tudi usmerjenih iz različnih centrov moči, nekaj politično iz SZDL, nekaj pa tudi iz strokovnih krogov, ki se niso upali direktno spopadati z veliko energetiko in so mobilizirali predvsem kmete. V mislih imam gozdarje, ki so na ta način bili plat zvona in so izkoristili enega večjih ožigov smrekovih gozdov in s prstom pokazali na TEŠ, to strokovno podprli in razširili po načelu »od ust do ust«. Od tod do »ljudske vstaje« ni bilo treba več veliko. Takšno kapljo čez rob je prelila informacija »s terena«, da Mežičani v Velunjskem grabnu pod krinko raziskav in iskanja svinčeve rude izvajajo priprave za gradnjo odlagališča nizko- in srednjeradioaktivnih odpadkov. Velunja pa je potok, ki izpod Uršlje gore priteče naravnost v Pako tik pred TEŠ. Takrat je bil v Zavodnjah nad Šoštanjem in Šentvidu nad Zavodnjami nekakšen epicenter ljudskega nezadovoljstva, saj so bile na tistem

območju tudi dejansko v zraku najvišje koncentracije žveplovega dioksida iz TEŠ. Fantje so se preprosto odločili, da gredo s traktorji v Velenje in glas je šel po Šaleški dolini, zopet od ust do ust, in tisto lepo, sončno novembrsko nedeljo so se iz vseh vasi privalile kolone traktorjev in protestnikov v Velenje. SZDL je skušala do zadnjega preprečiti manifestacijo nezadovoljstva, a v planu B so imeli popolno logistično obvladovanje protesta. Uradno so angažirali radioamaterje, neuradno pa veziste TO. Vsebinsko protesta pa so od TEŠ in RLV spretno speljali proti krški nuklearki, kar ustreza še današnjim vzorcem dveh nasprotujočih si energetske lobijev v Sloveniji. Fosilnemu in nuklearnemu ... Tako da je ta slika o ekološki ljudski vstaji precej bolj zapletena, kot se na prvi pogled zdi, in ni mogoče z gotovostjo reči, kdo je imel največji interes, da so se protesti zgodili. Sam sem se v okoljskih vrstah znašel predvsem zaradi pismenosti. V tistem obdobju so nekateri želeli Hotenja potegniti v politične vode in eden takšnih je bil tudi Vane Gošnik, ki je na nekem razširjenem sestanku uredništva Hotenj očital, da delujemo brez koncepta, šlo pa je bolj za to, da njega ni zanimal literarni koncept. Zato je bil eden zaključkov tistega sestanka, da skupaj, on in jaz,

pripraviva koncept edicije, ki bi bila politično bolj pluralna, predvsem pa konkurenca lokalnemu glasilu Naš čas. Z Vanetom sva se ob tistem projektu precej zbližala in takrat se je rodilo ustvarjalno prijateljstvo, ki je trajalo več kot deset let. S konceptom neke nove edicije, ki bi jo Šaleška dolina še danes potrebovala, takrat nisva uspela, se je pa v Našem času odprla rubrika, v katero smo bili povabljeni potencialni ustvarjalci te nesojene nove edicije. V začetku smo pisali Silvo Grmovšek, Lado Planke, Vane in jaz, na dolgi rok pa sva tempo zdržala samo z Vanetom, rubrika je postala pojem lokalne publicistične alternative, imenovala se je Dvignjeni zastor, in leta 1989 sva po lastnem izboru precej teh kolumn izdala v knjižni obliki v zbirki Šaleški razgledi, kakor si sam že navedel. Ta rubrika in ta knjiga sta me dokončno izstrelili v ekološko politiko, ki je z ustanovitvijo Zelenih Velenja in seveda Zelenih Slovenije postala zgolj še politika. Z vsemi svojimi negativnimi predznaki ...

Svojo politično kariero sem seveda vezal tudi na volilne izide, zato sem z zatonom zelenih tudi sam počasi izpregal in se od politike dokončno poslovil po porazu na lokalnih volitvah leta 2000, se mi zdi, a s tem, da sem že po izbruhu bolezni

konec leta 1995 intenzivno iskal izgubljene stike z literarnim ustvarjanjem in objavljanjem, tako da je leta 1997 izšla pesniška zbirka Družmirje.

Na noge si spravil revijo Hotenja in jo krmaril dolga leta. So kvalitetni standard objav Hotenja vzdrževala na urednikov samoljuben način ali po konsenzu uredništva?

V resnici ji sam nisem pomagal na noge, saj sem se gibanju pridružil šele pri drugi številki. Res pa takrat z vso vnemo. Hotenja so ena lepših plati mojega življenja! Zaradi njih se še vedno s kom skregam ... in si jih prav po sebično malo lastim, seveda neupravičeno, a tako pač je. Veliko dobre literature sem prebral zaradi njih in se seveda tudi čudil, kako znajo nekateri pisci namučiti papir ... Bila so različna obdobja Hotenj, a jaz sem se vedno dobro počutil, če je bila vsaj mala skupinica urednikov, s katerimi smo klepetali in modrovali o literaturi. Tako sem rasel. Brez velikih akademskih predavanj, ki bi mi marsikdaj koristila, a tudi po tej poti ni bilo slabo hoditi. Hotenja, ki so ravno v tem času žal v rahlo neaktivni fazi, a se bodo zanesljivo pobrala (kot že nekajkrat do sedaj), so nastala okoli leta 1980, glavni motor zanje pa je bil Boris Kumer - Božo, ki je

bil eden ožjih sodelavcev Petra Božiča v njegovi viziji literarnega reda, gibanja, ki se je takrat oblikovalo na t. i. srečanjih pesnikov in pisateljev začetnikov in reviji Mentor. To gibanje naj bi sledilo tudi po regijah in tako je Kumer zbral nekaj sodelavcev, Borisa Salobirja, Dušana Brešarja, in tem je uspelo pregovoriti takrat precej togo lokalno kulturno politiko, da so lahko izdali prvo knjižico Hotenj. V drugi sva se pridružila z Vladom Repnikom (Niko Pavdler). Vlado je kmalu odšel v Ljubljano, jaz sem od takrat dalje redno sodeloval, razen v že prej omenjenem ekološko-političnem obdobju, ko je bil glavni motor Hotenj Ivo Stropnik, za njim pa še Marjan Kukovec. Kot urednik sem se k Hotenjem vrnil pri 12. številki leta 1997 ob izjemni pomoči Alenke Šalej in Stojana Špegla, ki je likovno in oblikovalsko skrbel za almanah na prelomu tisočletja in to naznačil tudi v obliki revije.

Hotenja so vsa leta vztrajala izključno pri objavljanju leposlovja, čeprav je predvsem Ivo Stropnik želel pogosto širiti vsebine na druga ustvarjalna področja: recenzije, prevode, spregledano domoznanstvo itd., a pri tem nekako vedno vnašal strah, da bi Hotenja na ta način izgubila svoje osnovno poslanstvo, to je »prestrezanje« domačih, predvsem »mladih

literarnih upov«. Prepričan sem, da se bodo v tej smeri v kratkem ponovno dvignila iz sedanje rahle zaspanosti.

Kritično in preudarno gledaš lokalna občinska prerivanja za naklonjenost županov in gospodarstvenikov za ne majhna sredstva za kao glamurozna literarna srečanja mednarodnega pomena in dometa ...

To, kar zganjajo v Velenju s t. i. literarnimi projekti, ki imajo svoj komični vrh v visokoleteči Čaši nesmrtnosti, ki jo podeljuje samooklicana Akademija poetična Slovenija, je najbrž želja, da bi lokalna oblast tudi literarno umetnost vpregla v svoj večni oblastni voz. Nenavadno se mi zdi, da nanj sedajo tudi pomembni slovenski umetniki, najbrž celo v dobri veri, da s svojo navzočnostjo razsvetlujejo lokalne telebane. A žal ne spregledajo, da njihovo delo, pisanje nima z njihovo navzočnostjo v tej nečimrni paradi običajno nobene povezave. Gostitelji niti ne berejo, kar napišejo, vsaj večina tistih, ki se sončijo v njihovi luči, ne. Da ne omenjam tega, da ta »akademija« ni sposobna popularizirati domačih ustvarjalcev, ki jih je zagotovo vsaj za eno desetino, in to za mali prostorček v dolinici reke Pake ni malo! Najbrž se nekateri, ki bi se morali, ne zavedajo,

da ravno v tej velenjski delitvi na visoko in manjvredno literarno ustvarjanje tiči razlog za zatišanje gibanja pri Hotenjih, ki se morajo ponižno zahvaliti za redke drobtinice, ki padajo z »akademijine« mize, namesto da bi jim organizatorji postavili mehak stol na častno mesto tega omizja.

Eno je organizirati iskreno druženje bolj in manj znanih literarnih umetnikov, ki pač rabijo po včasih mukotrpni ustvarjalni samoti in vročici tudi druženje s sebi enakimi, drugo pa je zganjanje cirakusa, ki je pogosto na meji političnega marketinga za literarno pogosto absolutno gluhoneme lokalne šerife.

Že v Kirilu sem videl, da te je, hote ali nehotе, zanašalo v dramatiko, v monologe. Je bila artikulacija skozi absurd takrat najlažja, edina možna? Mislim na absurd kot spoznanje nad ustrojem sveta in absurd kot dramatično obliko, ki ti je zlezla pod kožo s Harmsom.

Ja, težko si je izmisliti večji absurd, kot nam ga ponuja vsakdanja realnost ... Na svojih literarnih snovanjih sem v začetku seveda stavil zgolj na navdih in trenutne impulze, brez obsežnejših načrtovanj svojega pisanja. Zato je logično, da sem pisal poezijo in mogoče je tudi lo-

gično, da razen Pesmi iz premoga do Družmirja nimam resne zbirke poezije, čeprav sem veliko pisal, objavljaj in še več izgubil.

Podobno je v začetku veljalo tudi za poetično prozo, ki sva jo pisala skupaj s Kirilom Lajšem, kadar se je pač ta priklatil, včasih trezen, včasih prav boemsko zadet. Na takšno stanje je po svoje vplivalo tudi pritajeno razočaranje nad ugotovitvijo, da se poklicno s pisanjem ne bom mogel pečati oziroma si nisem niti upal poskusiti, kot sem kasneje na primer brez resnega premisleka na glavo skočil v politiko tudi poklicno.

Po letu 1995 pa sem svoj »drugi« vstop v literaturo opravil precej bolj premišljeno in tudi načrtovano in takrat sem po izidu Družmirja ugotovil, da imam več pisateljske energije, več ambicij, voljo za sistematično delo in ne nazadnje tudi dovolj idej, o čem bi rad pisal. Tako sem se hitro lotil drame Hiša, ki je bila v grobem končana že leta 2002 in rahlja tvojo tezo, da sem izključno »glasnik Šaleške doline«, saj je tematika prostorsko neomejena. Hiša je pisana povsem klasično, linearno, kot teče čas junakom drame, ne duha ne sluha o absurdu, mogoče v prvem dejanju malo koketiranja s humorjem, ki mi je bil vedno blizu (še bolj pa sarkazem), a vendar tudi Hiša v bistvu

potrjuje tisto misel od prej, da je realnost pogosto bolj absurдна kot kakšni teksti, ki dobijo oznako »absurd«.

Sicer pa je moj odnos do dramatike neke vrste strast, če hočeš, gotovo povezana z mojim zgodnjim otroštvom, ki se ga spominjam, saj sem prvih 16 let svojega življenja prebival v gasilskem domu v Gaberkah, ki so ga tudi porušili zaradi odkopavanja premoga. V domu je bil v skladu z običaji imeniten gledališki oder z reflektorskim kanalom, šepetalno nišo in prekrasnimi rdečimi žametnimi zavesami. Zada pa celostranska podoba gorske idile, narisana na zvižajoče se platno. To so bili v bistvu moji prvi stiki z »umetnostjo« in lahko verjameš, da sem z odprtimi usti prečul vse vaje, takšne in drugačne, vaških gledališnikov, ki so jih na tistem odru zganjali v zimskih večerih.

No, če samo pomislim, kaj imajo v Gaberkah danes namesto imenitnega, a majhnega vaškega odra, me zaboli pri srcu. Rudnik je zgradil ogromen gasilski dom, v katerem se je po načelu »nadomestne« zemlje, hiš, infrastrukture našel prostor prav za vse, kar je bilo v starem gasilskem domu. Še za šank, ki ga v prejšnjem domovanju gasilcev ni bilo. Jasno pa je, da odra z rdečimi žametnimi zavesami ni. Arhitekti so si izmislili neko dvo-

nivojsko skrpucalo, ki je sicer garaža za gasilsko cisterno. Priložnostno tovornjak odpelje na plano in garaža se z razobešanjem razpadajočih zaves, ki so jih iz šoštanjskega kulturnega doma pred desetletji namesto na odpad pripeljali v Gaberke, prelevi v improviziran oder, na katerem je bilo pred leti tudi nekaj predstav Linhartovega srečanja. No, tej šlampariji ne botruje odkopavanje premoga, ampak kulturna nerazgledanost tistih, ki so od rudnika terjali, kaj vse mora ta zgraditi namesto starega objekta, ki so ga porušili. To pa je v veliki meri posledica sistematičnega priučevanja vrednot, ki v rudarskem bazenu za rajo kaj štejejo le, če so težje od petdeset kilogramov. Ali kot so rekli včasih: »Pejt u šolo, če ne boš mogu bit knap!«

Nataša Kramberger

TAKO ČEZ PRST SI ME LAHKO SPOSODIŠ

DANES

sem se zalotila, kako čisto malo in povsem mimogrede čakam na junij. To je brezveze, ker junij pride za majem, na maj pa čakajo bedaki in neodločneži. Kar se mi dogaja, je pozni spomladanski miks med srečo in lenobo: junija bo končno zrela pisateljeva češnja, ki jo grem rabutat kakor škorc, poleg pa bi mnoge sitne stvari lahko rešili že pozimi, a je junij zvenel bolj komot.

Koga boste trenirali naslednjo sezono?, v Italiji padajo stave, analitiki pa so živčni.

A stari pujs ne ve, ali pa noče povedati, v kateri fuzbalski klub bo šel potem, ko bo enkrat junij, ko bo enkrat avgust, ko bo, bodo tudi škorci siti, samo zaenkrat.

NA

portalu Youtube ne morem več gledati divjega videospota Vasco Rossi Rewind, ker se je nekdo odločil, da zaseže avtorske pravice, ne povsod, samo v Nemčiji in pomalem v Sloveniji (pa so mi rekli, da internet nima mej), to se mi zdi strašna krivica, moje razpoloženje za pisanje je odvisno od tega videospota, ne razumem, zakaj bi moralo biti tudi od kraja bivanja.

Zdaj v Milanu nabijam video na ful, da je prijatelj ev ata prisegel, da mi ga posname na devede, kar tako, na repeat, torej enkrat in še enkrat, kadar pišem, pozabim, da sem eno in isto pesem slišala že milijonkrat, kadar pišem, imam v glavi eno samo divjo muziko.

KO

sem šla iz Berlina, je bil konec aprila in berlinske češnje so komaj komaj delale popke. Ko sem prišla v Jurovski Dol, konec aprila, o češnjevih cvetovih ni bilo ne duha ne sluha več, rjavi in raztreseni so ležali pod drevesi. En teden potem sem v Piranu videla zrele češnjice. Presneto. S temi letnimi časi ni dobro češenj zobati, kaj šele potovati po Evropi spomladi. Med selitvenimi premiki mi je izpadel najlepši del v ciklu: ko so krošnje bele in jaz očarana.

ZADNJI

dan na severu sem šla na razstavo o Audrey Hepburn na berlinski železniški postaji Hauptbahnhof, kakšna mačka! Njen sin Sean je razstavo pripravil v dobrodelne namene, Audrey je bila Unicefova ambasadorica, jaz pa gledam njenih dvajset parov balerink kakor zadeta, bolj so zguljene, bolj me rajcajo.

NAJLEPŠA

stvar za svobodnega novinarja je nekaj denarja v culi in proste roke. Od četrtega do osemnajstega maja sem od sreče kričala kot zmešana in takoj postala smetar, pucala ceste od jutra do večera, pobirala kante in vohala smeti (moj želodec bo kuhal zamero do jeseni), potem pa o tem napisala reportažo. V okviru evropskega projekta Young Euro Connect 2009 je

devet mladih novinarjev iz vse Evrope dobilo eno samo nalogo: napišite članek o tem, kako navadni državljani čutijo zakone Evropske unije. Francozinja, Švedinja, dva Nemca, Danka, Bolgarka, Poljak, Irka in jaz smo preverjali upoštevanje predpisov o ločenem zbiranju odpadkov. Šest zmagovalcev bo septembra predstavljalo svoje zapiske in moč novinarstva po Nemčiji, Franciji in Poljski, bom vmes?

SMETAR

Ivan ima rdečo kapo in rdeča ima tudi lička, ne od vina, ker ne pije. To je res hecno, vsi mislijo, da je rdeč od alkohola, ker ga v Slovenskih goricah ljudje radi cuknejo, kaj pa boš, če je grozdja kot smetja. Enkrat je elegantni gospod s kravato v keson za plastiko vsipal pol tone šodra in smetar Ivan ga je opozoril, da tako ne gre, ker cela Evropa smeti ločuje, šoder med plastiko je celo kaznivo (sploh pa ti dvigni pol tone kante na tovornjak, če moreš). Gospod s kravato ga je elegantno zavrnil: Ivek, če mi odpelješ keson, ti dam za špricer.

Danes zjutraj ni na obzorju žive duše, na makadamu je nekaj žab in ena zajklja, ki izgine, preden rečemo keks, na njivah se v rosi pasejo srnjaki, pri potoku en dihur (jaz se derem, da je gigantska veverica, ampak stvar smrdi), po travnikih se motajo fazani. Naš tovornjak ima trinajst ton in široke boke, cesta pa milijon ovinkov. Edini človek, ki ga vidimo, med kravami in konji kida gnoj iz štale, in ko nekje vmes na ozkih škarpah srečamo šolski avtobus, se ta med manevrom skoraj zvrne v jarek.

Graba – ovinek – breg. Ob šestih zjutraj šofer Miro budno napada, včasih po petsto metrov vozimo »v rikverc«, ker med gozdovi in pašniki ne moremo obrniti. Želodec mi jucka, pa si za sprostitev v brado popevam pustno narodno, prirejeno za priložnost: od hiše do hiše, od vrat do vrat, odnašamo kante in z njimi ves smrad.

ČLANEK

bi morala oddati do polnoči, jaz sem ga poslala ob pol enih, klasika. Tajnica žirije mi je odpisala naslednje jutro, ne skrbi, tri reportaže še čakamo. Ravno si oddahnem, pa me šokira materinska lekcija s trdo dikcijo in vzgojno klofuto (prvo sploh): kako otročje, zanašati se na tuje zamude. Mama, ji rečem, se ti ne zdi tudi ta klofuta malo pozna? Kakršna mati, takšna hči, prekleto, potem spijska kavo in upava, da bo lekcija zalegla.

(Tukaj mi je crknil računalnik, adios, amiga, bye, bye, zaprl je oči in ni več vstal. To nikakor ni prvič, a zatrdno zadnjič, ker sem ga v ipiki vrgla na pod, kar je nečedno zarezalo v monitor. Adios, pa idi, sem ga natulila, zveza se je končala prav bedno.)

ŠELE

ko je prišel fotograf, nas je teta poklicala noter. Pridite, da nas slika. Kaj slika, kdo slika, jaz se ne bom slikala. Rož je bilo toliko, da se ni dalo dihati. Vsi, čisto vsi so jokali, si brisali nosove, hlipali, tulili, fotograf pa je delal, škljc, škljc, zdaj pa še z vnuki, prosim, na drugo stran krste, prosim, malo bolj na levo, hvala, ikebane so se usločile in tri gladiole so se poveznile čez teto Veroniko, ki se ni več držala na nogah, škljc, škljc, naj nekdo reče dedeju, naj pokaže jezik, koliko čebel vsepovsod, na vrtnicah, na sončnicah, na praproti, deda, daj, pokaži jezik, teta Veronika je bila čisto majhna, tako črna, tako sama in tako majhna, škljc, škljc, deda pa nič, kot da ga ne bi bilo na sliki, kot da ga ne bi bilo.

Saj je oma enkrat rekla, da je neumno slikati ljudi še po smrti, ko so mrtveci, so mrtveci, je rekla oma, eni so v peklu, drugi v nebesih, pa še v vicah, naj se jih pusti v miru, uboge duše,

škljc, škljc, ampak kaj, ko je tudi oma mrtvec, isto kot je zdaj mrtvec deda, in mrtvecev nihče ne posluša, nihče jih nič ne vpraša, saj se sploh ne ve, kje so, v peklu, nebesih, vicah, škljc, deda ni pokazal jezika in njegova sestra Veronika se je zlomila pri gladiolah, kakor da bi ji bilo slabo, moj bog, Slavek!, moj bog, vsi so jokali še bolj, kakor hudourniki, jaz pa sem se skrila za brata, ki se je skrival za teto, potisnila sem glavo v njegove lopatice, da so se med ikebanami videli le še lasje, škljc, škljc, hvala lepa.

TANKA

črta med dokumentarnim, izmišljenim, videnim in odsanjanim se mi briše vedno bolj in vsakič znova. Zdaj rasteš, mi je napisal pisatelj V., med tabo in večnostjo jih bo vedno manj, meni pa se zdi, da mi je toliko smrti naenkrat odrezalo jezik. Rada bi vedela, kaj je pravi recept, ne razumem, koliko mojega v literaturi je še okusno in kdaj ga je toliko, da sili na kozlanje. Zakaj nič ne pišeš, je bil taisti pisatelj siten včeraj, ko mi je v roke potisnil svoj že drugi letošnji roman. No comment, sem skomignila, raje sem tiho, kot da z odrezanim jezikom klatim kozlarije.

POGREŠAM

ga, življenje brez računalnika je živčno in naporno.

KAJ

pa mene briga, da je bila to srajca od tvojega dedka, to je bil tvoj dedek in ne moj, delaj z njim, kar hočeš, mene pa pusti pri miru.

Gospa s sivimi lasmi me gleda ježno, žuga resno in ne razume, kdo sploh mi je dal dovoljenje, da tukaj na žegnaniu Sv. Jurija nekaj prodajam.

(V prvi vrsti razstavljam, gospa, ampak če hočete, lahko tudi kupite.)

Neke stare dedove cote, kaj si ti nor, zakaj nas s tem posiljuješ?

Malo zmedeno rečem, da je res nočem posiljevati, uf, to pa res ne, ideja Polne vreče zgodb nima nobene zveze z mojim dedkom, no, res je, da se mi je zaradi njegovih srajc ideja utrnila, ampak, no, saj ni treba kupiti, če noče.

Čudno žeganjsko vzdušje. Tuji obiskovalci – hihi, tuji je v naših krajih že nekdo iz Jakoba, ki je en hrib naprej – so očarani nad idejo in izdelki. Domačini se zgražajo in tulijo, naj se poberem.

Bags of stories, Polne vreče zgodb, so torbe, torbice, ki jih šivamo iz odpadnega blaga. Blago so pred tem uporabljali v Slovenskih goricah, dedkove srajce, babičine zavese, prti, predpasniki in set rjuh, zato ima vsako blago svojo zgodbo. Napišemo jo na papir, obesimo na vrečko, in tako gre tudi literatura na ulico, kot ulični umetnik. Ko skušamo določiti ceno izdelka, dobivamo sive lase. Vsem je jasno, koliko mora dobiti šivilja, ki je zašila vrečko, preprosto izračunamo urno postavko in pika. Ko pride na vrsto plačilo za tistega, ki je napisal zgodbo, urne postavke splahnijo v nebo. Zgodbe ne moreš prijeti za ročaje. V njej ne moreš nositi jajc s tržnice. Koliko torej stane ena zgodba? (Nima cene, pravim, in ljudje jo brezplačno povejo naprej.)

www.zelenacentrala.eu

Prvič v življenju imam spletno stran, haha, nosim se kot pav. Ko bom velika, bo gostilna Plateis v Jurovskem Dolu lepa kot grad in zabavna kot Koromandija. Zaenkrat na njej zgolj kuhamo bezgov sirup in sadimo mlade kostanje, včeraj je moja mama predolgo pustila sirup

na gorečem štedilniku, pa smo dobili nov izum: prižgano bezgovo karamelo, izvrstno proti kašlju.

TUKAJ

na Malni ima vsak svoj jutranji red, deda pije slivovko, babica pa čaj iz grozdja. V četrtek je šlo vse kot po navadi, na peči so cvrčala jajca in po radiu so govorili vesti. Pa si je šla babica iz kuhinje naravnost med brajde po en grozd jurke – sveži čaj iz črnega grozdja je slajši od mane, dober za kri in še odžaja na mah. A pred hišo? Katastrofa. Doli pri štali, tik pred očmi psa Medija, je debeli črni potepuški maček prav zverinsko napadel kuro. Perje je letelo po zraku in drla sta se oba, kura in maček, pa še pes Medi je lajal, kot da bi mu kdo po repu skakal, cirkus! Babica Tončka je tekla kuri pomagat, pa se je namesto tega zapletla v brajde, da se ji je ubogi predpasnik od sile raztrgal čez hrbet. Gumbi so odleteli in šivi so bili fuč. Namesto da bi predpasnik vrgla v peč, je iz njega nastala platnena torba, mehka kot kurje perje in potepuška kot divji maček. Tudi kuro so rešili, še sreča, brez jajc na oko jutra ne bi bila več jutra. Le pes je bil na koncu poklapan kot polit cucek. Potepuški maček mu je ucvrl čez njivo na drevo in od tam ga ni pregnala niti nevihta, kaj šele cucek z imenom Medi: jezno sta se gledala ves dan, do teme.

(Usoda predpasnika, Polne vreče zgodb)

PIRAN

je preplaval pojav hodečih vzmetnic. Povsod jih lahko srečaš, še posebej pri kakšnih temnih obokih in ozkih prehodih; vzmetnice za majhne postelje, jogiji za dva, polulane, raztrgane, ležišča za dojenčke. Vzmetnice hodijo same od sebe in same od sebe se znajdejo tam, kjer jih nihče noče, smetarji so obupani. Sredi maja sem šla po Župančičevi ulici navzgor in pred nosom mi naenkrat vstanejo štiri ogromne vzmetnice, stale so pokonci kot kres. Pa se spodaj nekaj premakne in vidim: nogice. Čisto prave, na las podobne človeškim, z zelenimi supergami. Hotela sem se zaplesti v pogovor, a ni šlo. Podplati so trmasto vztrajali pri molku in vezalke me sploh niso pogledale v oči.

Malo naprej sem srečala smetarja Ademija, ki je iz Kosova. Vsi smetarji v Piranu so iz Kosova in Ademi je zelo na vice, smeje se brez zob. Ko je videl kres iz štirih vzmetnic, se je razkuril kot nevihta. Ampak nogice v zelenih supergah so jo že odkurile naprej, medtem ko so mestni mačkoni na starih jogijih pripravljali ribjo fešto.

TRST

me pomirja. Toliko penzionistov na enem kupu in vsi igrajo karte. Gino in Edoardo sta stara kamerada, eden je vojsko služil v Boki Kotarski, drugi pa v Torinu, štirideset let nazaj. Danes zjutraj smo v zalivu pri Ponte Rosso lovili ribe, dvanajst slokih zverin. Gino in Edoardo sta bila silno razočarana, kaj boš s tem drobižem. Drobižem?!, se mi smeje, juuuj, večerja je sijajna.

Zjutraj grem na Stazione Rogers in naročim kapučin. Naročiti kapučin v Trstu je cela znanost, kaj boš, malega, v kozarčku, z mrzlim mlekom, kapučino, kapučin, kapučinček. En dan sem si vzela čas in naročila vse, kar je bilo na zalogi. To je bilo blagodejno, razmišljam, da bi si napisala svoj osebni slovar za dneve, ko bom spet vse pomešala in mi ne bo nič jasno.

Stazione Rogers stoji čisto pri morju in je stara bencinska črpalka, ki jo je nekoč narisal veliki italijanski arhitekt Ernesto Nathan Rogers. Zdaj so jo spremenili v »umetniško črpalko«, kjer točijo kavo, prodajajo sijajne tortice in odpirajo umetniške razstave vseh sort. Prav letos Trst

praznuje stoto obletnico Rogersovega rojstva, jaz pa se hitro vpišem v koristni tečaj: ABC okusa, tečaj za poznavalce dobre kave.

RAČUNALNIK

v Milanu nikakor ne odpre tekstov, ki jih nosi moj USB ključ. Preklinjam kot piranski Kosovar, ker sem v Italiji, mi je dovoljeno. Moji najljubši sta porkagate in porkaduš, prijatelj ata pa se mi pridruži s porkamizerija. Preklinjanje v dvoje je hecna stvar, skoraj bi lahko rekli, da se je med nama rodila ljubezen.

LETA

2015 bo Milano gostil svetovno razstavo EXPO, zaradi česar se na televiziji vsak večer nekdo skrega. Županja Letizia se je včeraj skregala z ženo svojega brata, kar je problem, ker žena skupaj s hčerko vodi finance EXPO (sami milijoni), njen bratranec je glavni gradbenik, sestrične pa so v pisarnah. Že pred tem se je brat, ki ima bencinsko družbo in nogometni klub, skregal s polovico nogometnega moštva, ker je trener rekel, da bo naslednje leto z verjetnostjo 99,99 odstotkov ostal pri tem klubu, mogoče pa gre tudi drugam. Vsak prestop in izguba zvestobe bo usodno vplivala na prihodnost, vsekakor tudi na EXPO, čeprav razstava uradno nima nobene zveze z bratom.

Družine, vzkliknem, kako rada imam Italijo.

Nabašem rižoto in artičoke in gledam, kako se županja Letizia na ekranu dobro drži. Boteks v ustnicah se ji čisto nič ne kremži.

VLAK

Frecciarossa, rdeča puščica, me pelje na jug tako hitro, da sploh ne utegnem dihati. Nazadnje sem šla v Rim pred točno petimi leti, ko sem na televiziji v Utrechtu videla, da v Italijo prihaja George Bush in smo s prijatelji šli protestirat. Protest je bil samo izgovor, v večno mesto smo prispeli štiri dni zatem, ko je Bush že odletel nazaj čez morje.

Spomnim se, da je bil tisti konec maja lep in ob cestah so se bohotili maki. Tudi letos je vreme lepo in vroče in makovi cvetovi so vsepovsod, samo ulice so polne karabinjerjev, ker bo v Italiji kmalu G8. Na poti od Vatikana na stadion me štirikrat ustavijo policaji, pogledajo v torbo, izpraznijo žepe in pozabijo reči hvala. To me razdraži in sili na špukanje, ampak imam usta presuha.

Na stadionu mi pomežikne Cristiano Ronaldo, ki je lep, čeprav si je vseč neprestano, med treningom ne zabije niti enega gola. Po tekmi – njegov klub je izgubil – se srečava pri izhodu na avtobus, prosim ga za intervju, pa me samo objame. Tudi prav, si mislim, človek mora od časa do časa zamenjati koristno s prijetnim.

Moški novinarski kolegi me gledajo s prezirom, haha, ženske in nogomet. Od favšije so zeleni in še ves večer si me sposojajo z dovtipi, kdo bi jim zameril.

VEČNO

mesto me pusti na nogah. Ob dveh ponoči bi nas moral pobrati novinarski avtobus, a se ne prikaže od nikoder. Približno trideset novinarjev in temni gozd nad rimskim stadionom, od utrujenosti klekam v kolenih. Nič, gremo peš, od stadiona do Vatikana, doma sem, ko se že dani. Na mali ulici pod oleandrom sadjar iz Maroka zлага svojo stojnico: »Sveže lubenice,« zakliče. Jojoj, se zasmejim. Res nima smisla, da čakam na junij. Dovolj je, da se premaknem malo na jug.

Aljoša Harlamov

KDO BO LETOS PRIŽGAL KRES?

Od stodesetih izvirnih slovenskih romanov z letnico 2008 je žirija kresnika, ki jo sestavljajo Matej Bogataj, Vesna Jurca Tadel, Peter Kolšek, Urban Vovk in predsednica, dr. Vanesa Matajc, izbrala deset romanov, ki so še v konkurenci za nagrado, ki bo podeljena 23. junija na ljubljanskem Rožniku. Teh deset del naj bi bilo torej najboljše, kar je slovensko romanopisje ponudilo lansko leto, zato lahko služi kot nekakšno kritiško letno poročilo o njegovem stanju. Čeprav je že tako, da nominacije za katere koli nagrade včasih povedo več o izboru kot o izbrancih. Lotimo se jih lepo po vrsti.

Andrej Blatnik: *Spremeni me* (Litera, Maribor, 2008)

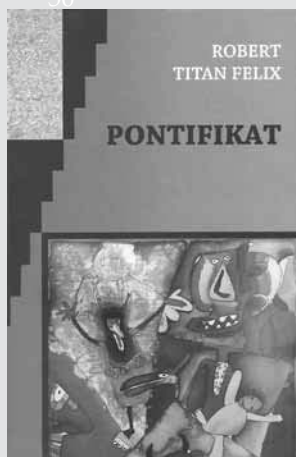
Zgodba romana je postavljena v bližnjo prihodnost in ima elemente antiutopičnega romana. On, Borut, zapusti njo, Moniko, z njunima dvema otrokoma in gre na misijo. Zaposlen v reklamni agenciji se čuti krivega, ker pomaga ustvarjati sistem, v katerem živi. Odloči se, da ga bo poskusil spremeniti – uničil bo Sintezo, podjetje, ki prideluje umetno sadje, uničujoče za zdravje ljudi. Na drugi strani se Monika spopada z njegovim odhodom.

Gre za angažiran, družbeno-kritični roman, ki se skuša moraliziranju izogniti z določeno mero ironije, povsem v stilu Blatnikovih prejšnjih del. Tudi elementi antiutopičnega romana služijo predvsem za ironijo in humor (npr. geslo zveze globalistov je *Global Player. Global Prayer. Global Payer.*). Jezik romana je – tipično za Blatnika – povsem soliden, sicer brez navdušujoče metaforike, dokaj stvaren, prozaičen, razen na zaznamovanih mestih, kadar prikazuje posebna stanja literarnih oseb (sanje, čustvena vznemirjenost itd.). Slednje je po svoje že rahlo problematično, ker pa je to še bolj očitno pri enem od naslednjih nominirancev, več o tem tam.

Na ravni zgradbe romana so stvari izpeljane že manj solidno. Simetrija med koncem enega in začetkom drugega poglavja, v katerem se izmenjujeta tudi fokalizatorja (osrednji osebi) pripovedi, deluje preveč naivno, preveč prisiljeno; tudi simbolika romana je povsem enopomenska (ko eden od otrok mami razlaga o angelu maščevanja, to zelo očitno leti na njegovega očeta). Elementi antiutopičnega romana razen prej omenjene funkcije nimajo druge vidnejše vloge v romanu; tretjeosebni pripovedovalec v kratkih ekskurzih podaja razlage, vzroke nekaterih značilnosti fiktivnega sveta, ki kljub humorju izpadejo predvsem moralistični. Popolnoma nepotreben se zdi tretji fokalizator – mladenič Vladimir, vnuk slovenskega emigranta, čigar poti se pač križajo z Monikinimi, drugače pa je za pripoved povsem postranski. Roman ob elementih antiutopičnega romana združuje še elemente ljubezenskega romana, vendar je oboje obdelano in povezano bolj površno kot ne, z začetkom in koncem, ki ga sestavlja isti prvoosebni zapis, ki ga je morda razumeti celo kot avtorjevo posvetilo ženi.

Avust Demšar: *Retrospektiva (Drugi primer inšpektorja Vrenka)* (Sanje, Ljubljana, 2008)

Gre za žanrsko delo, kar je jasno že po okrvavljeni naslovnici in podnaslovu (mimogrede, pohvale založbi, ki je ena redkih slovenskih ali pa zadnje čase vsaj med prvimi, ki je ni sram prodajati izvirna slovenska žanrska dela kot točno to, kar so), zato se najprej poraja vprašanje, kako je sploh prišel med deset nominirancev za najprestižnejšo slovensko nagrado – kjer

je bil Demšarjev prvenec *Olje na platnu* že lani (kritika romana je objavljena v 4. številki lanskega letnika *Mentorja*). Možna odgovora sta dva: ali roman presega svoja žanrska določila ali pa je nadpovprečno kvaliteten predstavnik svojega žanra. Zato se bom osredotočil predvsem na ta vidik.

Najprej, roman ne presega žanrskih določil. Kozmopolitizem, ki ga kaže osrednja literarna oseba, inšpektor Vrenko, ko svojega pomočnika izobražuje o sodobni umetnosti, popravlja njegove pravopisne napake ali odločno nastopa proti vsakršni diskriminaciji s strani policistov (npr. homofobija), ni tak presežek. Pokroviteljski odnos mestoma vzdržuje tudi pripovedovalec do bralcev, ko pojasnjuje tudi kake povsem samoumevne stvari – toda tudi vzvišenost pripovedovalca nad inteligenco bralcev ni nekaj, kar bi samo po sebi pomenilo, da je roman izjemno kompleksno in kakovostno delo. *Retrospektivo* je torej mogoče soditi po platnicah, res gre za detektivko. Na retrospektivni razstavi Karola Korenike nekdo njegovemu sinu na stranišču razbije glavo; inšpektor Vrenko, starejši, izkušeni in seveda malce čudaški kriminalist, ki primere rešuje s pomočjo intuitivnega razodetja, in njegov pomočnik, Marko Breznik, mlajši, neizkušen kriminalistični pripravnik, pa morata med vsemi možnimi osumljenci in številnimi motivi najti morilca. Izpolnjene so torej vse določnice detektivskega romana, prisotnih pa je tudi kar nekaj klišejev (detektivski par – izkušeni in neizkušeni detektiv itd.). Slog romana je seveda primeren žanru, prevladuje zgodbenost.

Dalje, roman ni niti nadpovprečno kvaliteten predstavnik svojega žanra. Za detektivko je premalo napetosti, primer ni dovolj skrivnosten in/ali zapleten, edina tehnika suspenza je retardacija pred končnim razkritjem morilca. Le-to temelji na namigih, ki jih bo bralec sam izjemno težko povezal, kar sicer poskrbi za preobrat – še posebno, če sledi spretno postavljeni napačni sledi –, hkrati pa bralca nekoliko ogoljufa, ker nekatere ključne informacije pridobi tik pred razkritjem. Roman je relativno kratek, kar ima svoje posledice; osumljenci so zgolj površno izrisani, policijski intervjuji z njimi so zgoščeni, dogajanje poteka prehitro, da bi si lahko bralec zapomnil osnovne informacije ali se poglobil v lov na morilca.

Dušan Dim: *Rdeča mesečina* (Cankarjeva založba, Ljubljana, 2008)

Roman Dušana Dima je po opremi knjige že bolj sramežljiv, vendar samo nekaj prebranih strani razkrije, da gre tudi v tem primeru za žanrsko delo, tokrat za politično kriminalko z elementi v sodobnem času popularne t. i. ekološke ali zelene kriminalke, zato bom tudi v tem primeru moral odgovoriti na vprašanje, ki sem si ju postavil že v zvezi s prejšnjim romanom.

Zgodba gre tako: Ivo Černigoj, višji svetovalec za korporacijske komunikacije, dobi tele-

fonski klic Milanove mame, da je njegovega prijatelja iz mladosti povozil vlak. Ivo se odpravi v Brod, provincialno mesto med Ljubljano in Bledom, kjer gradijo največji zabavišni park v tem delu Evrope, Sanjsko republiko. Kmalu posumi, da ni šlo za samomor, temveč hladnokrven umor, povezan z lokalnimi veljaki, ki imajo v svojih rokah popolno oblast nad Brodom.

Roman se torej začne *in medias res*, precej dinamično. Poglavja so kratka, nekatera dolga tudi samo eno stran, dogajanje se vrsti hitro. Tipično za slovenski žanrski roman, celo prehitro. To je vzrok, da se zdi dogajanje bralcu kot sosledje bolj ali manj verjetnih naključij; Ivo takoj ob prihodu v Brod srečuje osebe iz preteklosti kot po tekočem traku, Bambi prisede k njemu v avto, takoj ko prispe tja, v hotelu je zaposlen sin njegovega znanca, tam sreča predstavnika mestne opozicije ipd. Skoraj vse osebe, ki jih v Brodu pozna, sreča v prvem dnevu svojega obiska, nato pa skoraj nobene več, kar je seveda povsem nerealno.

Roman ima kar nekaj značilnosti *hard-boiled* kriminalk (nekakšna literarna ustreznica filmom noir): mesto, v katerem cvetita korupcija in kriminal, lik femme-fatale, jezik, nabit z ironijo in humorjem, glavnega junaka, ki utaplja svojo nesrečo v alkoholu, in še kaj. Jezik je največja kvaliteta tega romana, vendar je tudi ta določen z žanrom, tega pa vsekakor ne prestopa, zato mestoma zapade patetiki. Potem je določene kvalitete najti tudi v ne črno-belem slikanju fiktivnega sveta; opozicija skorumpirani oblasti ni veliko boljša od le-te, nestereotipen konec, kar se tiče zločinca. Po drugi strani pa spet: idiličen konec, kar se tiče junaka in njegove ljubezni; razkritje morilca je rezultat skoraj neverjetnih naključij; Sanjska republika izzove ekološko katastrofo s posekom 80 hektarjev gozda, česar pa nihče pred glavnim junakom očitno ni znal medsebojno povezati itd. Kot politična kriminalka nima roman skoraj nobene napetosti, že od prvega trenutka je jasno, da je za umor kriva skorumpirana oblast, kdo je dejansko izdal ukaz in kdo je dejanje izvršil, je pač postranskega pomena.

Tudi ta roman torej ne presega žanra niti ni nadpovprečno kvaliteten predstavnik svojega žanra, zato je nominacija presenečenje.

Drago Jančar: *Drevo brez imena* (Modrijan, Ljubljana, 2008)

Protagonist romana je Janez Lipnik, arhivar deželnega arhiva, ki nekega dne med dokumenti Slovencev iz Argentine naleti na biografijo slovenskega donjuana. V njej najde svojo prvo, otroško ljubezen, učiteljico Zalo. Spomini slovenskega emigranta se kmalu prepletejo z njegovimi lastnimi, resničnost s fikcijo, sedanost s preteklostjo, zavedno z nezavednim in Lipnik se zavrti v elipsi, ki jo poganjajo travme iz preteklosti. Vse je povezano, vse je ljubezen in vse je smrt; nenehno drhtenje.

Kot ugotavlja Katarina Marinčič v spremni besedi, je Janez Lipnik tipičen Jančarjev junak, ki se mu v nekem trenutku spodmaknejo tla pod nogami. Tudi roman je napisan solidno večje, kakor je mogoče od pisatelja njegovega kova pričakovati. S pričakovanji je povezanih tudi nekaj pomanjkljivosti romana. Zameriti mu gre, kakor tudi Blatnikovemu romanu, predvsem dvoje: na določenih mestih preveč enostavno simboliko in metaforiko (rdeča barva je kri ipd.) in bogat jezik navadno zgolj na predvidljivih mestih, v mejnih stanjih glavnega junaka. Gre torej za pogost pojav v sodobni literaturi, ko avtorji jezikovno stilizirajo, izbrusijo zgolj ključna mesta romana, ostalo pa skušajo preprosto »zvoziti«, posledica česar je porušena enotnost sloga. Taka mesta štrlijo iz romana, da bralec preprosto teče od enega do drugega, tisto vmes pa pozablja, ker za interpretacijo romana tako ali tako ni pomembno.

Neenotnost je splošen problem romana, *Drevo brez imena* skuša zajeti preprosto preveč motivov prehitro; po eni strani so spomini slovenskega donjuana samo sprožilec junakovih podzavestnih spominov in njegove obsedenosti s preteklostjo, po drugi strani se z njimi prekomerno ukvarja; temu skuša dodati še zgodbo nekega razmerja, spomine na prvo ljubezen,

vzporedno ljubezensko zgodbo med vojno, povojne poboje, kolektivno krivdo in neke vrste metafizično univerzalno krivdo. Napol trivialni motivi so premešani z vse prej kot trivialnimi na način, ki slednje potiska na obrobje; odmerjeno jim je skorajda zaključno mesto v romanu, kar daje vtis moralizma. Drug problem je seveda v poskusu politične korektnosti, nekakšne literarne politične sprave, kjer na silo vključuje motive, ki kažejo na krivdo vseh vpletenih strani, tako okupatorjev kot partizanov in domobrancev.

Roman pa izpolni bralčeva pričakovanja v Jančarjevih odličnih opisih množice, ki ponekod dosežejo kvaliteto opisov iz njegovih zgodnejših romanov. Jančar ostaja glasnik krivde množice, ki pa je sestavljena iz krivd posameznikov. To in nekakšna obdukcija slovenske psihe, kjer Jančar z vso ostrino, ki jo premore, odpre vrata v naše kleti in podzemlja, sta največji odliki romana.

Boris Kolar: *Iqball hotel* (Obzorja, Maribor, 2008)

Roman je prvenec Borisa Kolarja, zato je potrebno avtorja na kratko predstaviti. Kolar je biolog, Mariborčan, zaposlen na inštitutu za varstvo okolja, evropski ekspert za vpliv veterinarskih zdravil na okolje in načrtovalec okoljskih tehnologij za slovensko vojsko in NATO. Delo je nastajalo kar deset let, kar je v sodobni hiperprodukciji romanov očitna izjema. Pred tem je objavljajal le krajše črtice in satire.

Zgodba romana *Iqball hotel* je razplastena, tako da je pravzaprav težko govoriti o eni sami fabuli. V ospredju je vsekakor Primorec Vito, brezdelni uživač, ki sredi Afrike, tako rekoč bogu za hrbtom, postavi hotel. Gostov seveda ni, v hotel zahajajo samo domačini, masajski Haruše, ki jim Vito »prodaja« njihovo lastno žganje ter jih uči hazardirati. Z glavno zgodbo je prepletena zgodba rasističnega irskega misijonskega učitelja O'Donella, njegove služkinje Alice in pripovedovalca zgodb, nekdanjega vojaka, Hansa Putke moje.

Zgodba je podobna Vitu, pripovedovana v počasnem tempu, ležerno, z veliko zastranitvami in humorja, ki je včasih tudi sam sebi namen. Pri slednjem je pisatelj ponekod blizu absurdnemu humorju kakega *Štoparskega vodnika po galaksiji* (Douglas Adams), vendar zaradi nedoslednosti komični odlomki včasih delujejo celo nekako tuje. V romanu je takih absurdnih primerjav in komentarjev namreč samo nekaj, razmetani so in niso organsko povezani z drugače liričnimi opisi dogajanja in značilnosti črne celine oziroma dežele, v kateri se hotel nahaja, nekatere zastranitve so celo prej moteče. Vidi se, da je roman nastajal dlje časa, zaradi česar mu mogoče manjka določene enotnosti. Enako kot pri Blatniku ima pripoved kakega fokalizatorja preveč: osrednja literarna oseba romana je Vito, drugi dve literarni osebi pa sta v romanu zgolj zaradi funkcije, ki jo opravljata, misijonski učitelj poskrbi za absurden konec, Hans Putka moja pa v osrednjo zgodbo vnaša pripovedke s pravljimi elementi, ki morda opozarjajo na eksotičnost kronotopa. Najbrž sta deloma posneti po ustnem izročilu bogate afriške kulture.

Največja kvaliteta romana je lirični slog, ki ga ni najti samo na ključnih mestih romana oziroma ki ni povezan le z mejnimi stanji literarnih oseb. Vendar ga po drugi strani, kot že omenjeno, prekinjajo bolj ali manj umestni humorni vložki. Zgodba nima pravega vrha niti pravega konflikta ali razvoja – afrikanisti bodo morda vedeli, ali se glede tega navezuje na afriško literarno tradicijo in kako uspešno to počne. S stališča evropskih literarnih vzorcev se pač zdi, da ji še veliko manjka. Če bi bil humor bolje vključen v pripoved in bi bila zgodba bolj poglobljena, – seveda pa večja psihološka poglobljenost manjka tudi literarnim osebam –, bi to prav lahko bil zelo kvaliteten roman, tako pa ostaja nekako na četrtini poti. Če bi bila v romanu še kakšna new-age življenjska modrost več, humor bolj dosledno izpeljan skozi celotno delo, pa bi si celo upal trditi, da bi lahko ta roman postal prva slovenska globalna

uspešnica – branje je dovolj lahkotno, povsem solidno napisano, z nekaj kvalitetnejšimi odlomki, dogajanje je že tako postavljeno v eksotično Afriko, premore pa tudi nekaj pravljične skrivnostnosti. Kakor koli, za prvenec vsekakor soliden roman.

Vinko Möderndorfer: *Opoldne nekega dne* (Cankarjeva založba, Ljubljana, 2008)

Pripovedovalec in glavna oseba romana zase trdi, da je srečen človek; ima ljubečo ženo, skupaj z bratom dvojčkom sta kot eno bitje, kot dober sin skrbi za bolešno mater, ima ambiciozno hčer itd. Svoje življenje uravnava po priročnikih in kapitalistični, potrošniški logiki. Toda njegova sreča je ne samo patetična, temveč tudi čisto navidezna, česar se podzavestno gotovo zaveda. Dokončno se resnica razkrije, ko naredi korak v prazno.

Pripovedovalec romana je tip nezanesljivega pripovedovalca. To je pripovedovalec, ki mu bralec ne more vselej zaupati, saj izkrivlja resnico, včasih celo očitno laže, v ozadju njegove pripovedi bralec ves čas sluti ali odkriva pravo resnico, pravo zgodbo. Tako bralec Möderndorferjevega romana ne potrebuje prav veliko domišljije za spoznanje, da so predstave, ki jih ima pripovedovalec o svojih bližnjih, popolnoma zgrešene. Žena ga vara z njegovim bratom dvojčkom, hči je narkomanka, mati hlini svojo bolehnost ... Zato se je težko strinjati z Borisom A. Novakom, ki v spremni besedi zapiše, da je roman poln presenetljivih preobratov. Morda zgolj za nepozorne oziroma neizkušene bralce. Znaki njegove nezanesljivosti so na vsaki strani pripovedi – ženo mora poklicati, preden krene domov, in brat vedno odide iz pisarne po njenem prvem klicu v službo, hči pred njim svoje roke skriva pod rokave, bleda je in sestradena ... Ne nazadnje je dovolj naivna simbolika romana – pripovedovalec je papagaj v zlati kletki, kakršnega kupi tajnici; kot papagaj ponavlja, kako je srečen, njegovo življenje pa je točno to, sicer zlata, toda vendarle samo kletka.

Protagonist romana je karikatura povprečnega slovenskega malega tajkuna, včasih na žalost povsem klišejska. Končno spoznanje je sicer manj klišejsko, vendar popolnoma naivno; kakor da je napisano samo zato, da bralcem poda nedvoumne dokaze o nezanesljivosti pripovedovalca, čeprav je njegovo samorazkrivanje že preveč očitno. Poleg tega je konec poln pretiravanja; prav vsi odnosi, ki jih ima pripovedovalec z bližnjimi, so zlagani, razen odnosa s tajnico, pa še ta je prav tako lažen – med njima je več ljubezni kot prijateljstva, le da si tega pripovedovalec ne upa priznati. Zato se zdi, kot da je proti pripovedovalcu uperjena nekakšna globalna zarota, v kateri so skoraj vsi poznali ali slutili resnico, samo on ne. Pri tem posebej izstopa lik pripovedovalčeve matere, ki je popolnoma drugačna oseba, kakor se kaže njemu, kar deluje komično nerealistično. Klišejski so tudi nekateri povsem filmski prizori (npr. pripovedovalec in nerodna tajnica trčita skupaj, kar se skoraj razvije v poljub, ki pa je, tik preden se realizira, prekinjen); ker je Möderndorfer hkrati tudi režiser, je to še toliko očitneje.

Sebastijan Pregelj: *Na terasi babilonskega stolpa* (Študentska založba, Ljubljana, 2008)

Drugi roman Sebastijana Preglja vsebuje elemente kriminalke, v današnjem času popularnih ezoteričnih, religijskih trilerjev, in pravljičice, pa še kaj bi se morda našlo. Slednji so morda izpeljani še z največ kvalitete, pozitiven je tudi nestereotipen prikaz islamske vere, naslonitev na islamsko kulturo pa je tudi precejšnja osvežitev v slovenski književnosti.

Na žalost se pri tem kvalitete romana končajo. *Na terasi babilonskega stolpa* ima ogromno pomanjkljivosti. Zgodba zajema apokaliptičen boj predstavnikov katoliške vere in članov nekakšne skrivne združbe, ki temelji na islamu in sledi preroku Akbarju, čigar namen je združitev obeh verstev knjige v eno, pri tem pa ni v romanu niti sledu kake napetosti, da bi se lahko udejanjil kot triler. Po drugi strani je zanj značilna čista zgodbenost, nepogloblje-

nost in stereotipizacija likov, klišejskost, duhovičenje in mestoma pomanjkanje vsakega čuta za pripovedovanje oziroma osnovnih obrtniških spretnosti. Roman je napisan na hitro, površno – morda zato, ker je bil napisan prav za razpis. Fokalizatorji se menjajo kot po tekočem traku, skoraj sredi odstavka, s pripovedjo o njihovi preteklosti skuša avtor doseči psihološko širino, vzpostaviti njihov motiv za dejanja, vendar doseže zgolj kopičenje stereotipov.

Njihovo spominjanje je včasih zapisano z že komično natančnostjo – npr. pripadnik specialne enote, medtem ko čaka, da bo lahko ustrelil, na posebnem naboju prebere latinski napis, kar priklič v njegov spomin smrt nekega strica, ki je znal latinsko: *Hišnica je na bloku razobesila črno zastavo, ki je naslednjih sedem dni sporočala, da je umrl eden od stanovalcev. Oče in mama sta – tako kot mnogi drugi sosedje – prispevala za venec in šla na pogreb. Ožbalt nista vzela s seboj. Pogrebi niso za otroke.* (str. 106). Banalni vsakdanji dogodki in informacije, ki zgolj polnijo strani relativno obsežnega romana. Kar nekajkrat se literarne osebe spominjajo točno določenega dne, od jutra do večera, pa čeprav hoče avtor s tem povedati samo to, da so tistega dne prvič spoznali neko resnico, pri čemer so okoliščine tega popolnoma nevažne. Pri tem se navadno izgublja tudi časovna distanca med trenutkom, ko se roman dogaja, in točkami v preteklosti, ki jih pripovedovalec opisuje, tako da se bralec neprestano izgublja.

Tudi zgodba je precej naivna – Ožbalt, pripadnik slovenske specialne enote, strelja, da ubije, se ne čudi pretirano temu, da človeško bitje živi v nekakšni stekleni posodi, zadovolji ga neko povsem absurdno pojasnilo, češ da so tarče nekakšni teroristi, kar se nikakor ne uje ma s tem, da mu neki duhovnik da zlate naboje – edini način, s katerim lahko ubije preroka (spet filmski kliše), ki pa jih potem potroši za to, da si odkrije pogled na tarčo ipd. Bolj naivna je samo še primerjava z romanom *Ime rože* Umberta Eca, ki jo najdemo na zavihku knjige.

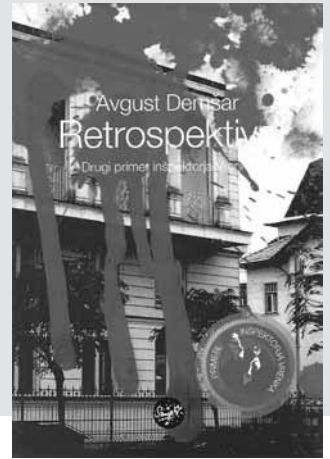
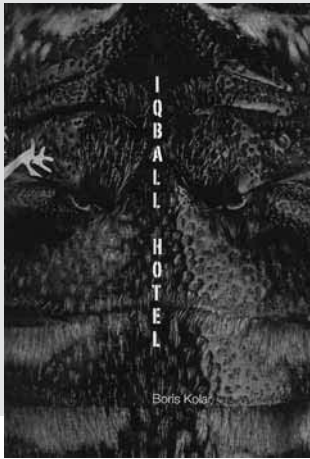
Brina Svit: *Coco Dias ali Zlata vrata* (Cankarjeva založba, Ljubljana, 2008)

Pripovedovalka romana je Valérie Nolo, pisateljica, ki ji njen učitelj tanga predlaga nena- vadno kupčijo – zastonj jo bo naučil plesati, če bo napisala knjigo o njem. Prisotni so avto- biografski elementi, saj je Brina Svit menda v resnici sklenila ta dogovor, poleg tega je nekaj povezav tudi med pripovedovalko in avtorico. S tega stališča je že treba dodati, da se zdi ne- prestano omenjanje romana *Mojstrovina*, ki ga je Valérie, če hoče izpolniti dogovor, prisiljena odložiti in ki naj bi bil tudi v resnici naslednji roman Brine Svit, spretna samopromocijska poteza. Zgodba romana tako ni toliko zgodba o plesalcu Cocu Diasu, kot je zgodba o osa- mljeni ženski, samoiskanju, o pisateljskem poklicu in ljubezni do plesa.

Odliki romana sta predvsem humor in berljivost. Slog je neambiciozen, brez vsake meta- forike ali večpomenskosti, prevladuje dogajalnost, se pravi, da ima vse to, kar nekateri, ki se ukvarjamo z literaturo, opazamo v sodobnem slovenskem, pa tudi svetovnem romanu. Ro- man je dokaj všečna zgodba, solidno obrtniško sestavljena, ki posebnih literarnih kvalitete ne prinaša; prvoosebni pripovedovalki se zdijo slogovne piruete, kot temu pravi, nepotrebne. Vzrok za to je morda iskati tudi v tem, da avtorica svoje najnovejše romane originalno piše pač v francoščini.

Odnos do tanga se giblje povsem v območju nekakšnega new-age občutenja. Tango in Buenos Aires sta dovolj eksotična, tuja, da sta že zaradi tega zanimiva kot literarni motiv. Valérie trdi, da jo Coco uči, kako objeti moškega, kako mu stati nasproti, se ga ne bati, biti zapeljiva, drzna in svobodna – vse to, kar obljublja že tudi kak povsem banalni duhovni ali že kakšen priročnik. Čeprav se v fabuli konec koncev vse to zvede na sproščeno seksualnost.

Opisi so klišejski (modre oči kot nebo brez oblaka ipd.), pripoved o srečanju z moškim iz Libanona je skoraj identična pripovedi o srečanju s Fabianom kasneje v Buenos Airesu, revščina na ulicah glavnega mesta Argentine je stilizirana, opisi plesa in plesalcev so mestoma patetični, vendar je po drugi strani tango kot rdeča nit pripovedi še premalo v ospredju.

Skladnja povedi je tekoča, skoraj kramljajoča, pripovedovalka se obrača na bralca, nekaj je samoironije, kar vse ustreza namenom romana. *Coco Dias ali Zlata vrata* je torej v prvi vrsti lahko poletno branje. Koliko uspe bralca kratkočasiti, pa bo presodil vsak sam.

Robert Titan Felix: *Pontifikat: Prilika o sestopu* (Litera, Maribor, 2008)

Roman ima elemente modernističnega, gotskega romana in kriminalke. V nekem zgodnjem panonskem mestu se sestaja družba metalcev, ki načrtuje nekakšen poganski, morda satanistični obred, katerega rezultat bo sprememba udeležencev in pokrajine okrog njih. Morda se v resnici prebujajo zemeljske sile, morda gre zgolj za halucinacije.

Slog romana ostaja ves čas na visoki kvalitetni ravni, ne zgolj na zaznamovanih mestih, kakor pri romanu Jančarja ali Blatnika, grajen je tudi s številnimi neologizmi (npr. srhasto) in izposojenkami iz panonskih dialektov, elipsami in zanimivimi zamolki, ki pri tem nastanejo, zato ponuja branje veliko literarnega užitka. Nekoliko pa zmoti včasih pretirano ponavljanje kake posebno uspele fraze, ki ne dosega stopnjevanja, ampak monotonijo. Roman prinaša tudi nekaj novitet v slovensko romanopisje; predvsem motiviko, naslonjeno na sceno black metala in senzibiliteto tako imenovane emo kulture. Na nek način je torej roman zelo sodoben.

Osrednja literarna oseba, Filip, je nekakšen modernistični junak, skoraj nedejaven, ki se ne more upirati silnicam, ki ga vodijo po poteh usode brez njegove volje. Podobnosti je najti na primer z Žabotovim romanom *Volčje noči* ali Lainščkovim *Ki jo je megla prinesla* (mogoče je namig za navezavo najti na začetku, kjer je v ospredju duhovnik Lazar). Modernistična je tudi njegova zaznamovanost z neko občo človeško krivdo, Filip je subjektivno kriv, ker se je vtaknil v nekaj, kamor se ne bi smel, ker se ne more odločiti samo za eno žensko, hkrati pa je kriv tudi objektivno; kot človek, ki se je odmaknil od naravnega in od sebe.

Kar je v romanu problematično, je predvsem na ravni zgodbe in zgodbene strukture: po

eni strani ne do konca izpeljani gotski elementi romana, po drugi strani ne do konca izpeljana ironija do takih elementov. Pripovedovalec neprestano menja svoj odnos do pripovedovanega, pri čemer ne gre za namensko ambivalentnost ali pa je tudi ta nedosledna. Najprej opisuje družbo metalcev kot otroke, ki se igrajo z nečim, česar sploh ne razumejo, potem pa brez vsake distance opisuje fantastične dogodke, ki so navadno posledica njihovih dejanj. Ironizirani so torej samo vzroki, posledice pa ne. Enako kot v romanu Preglja ali Kolarja so nekateri fokalizatorji bolj sami sebi namen, ne opravljajo nobene funkcije ne za pripoved ne za zgodbo. Kot tak se zdi kriminalist, ki preiskuje požige cerkva v bližini in ki se pojavi vsega skupaj morda trikrat, tudi elementi kriminalke niso povezani v neko organsko celoto, ali duhovnik Lazar na začetku ali nekakšen zapisovalec zgodbe, ki se pojavi samo enkrat in daje romanu lažni pridih postmodernističnosti. Tudi esejistični odlomki, ki se pojavijo šele proti koncu romana, delujejo kot tujek, vstavljen v roman kasneje, da še doda ironično ost. Problem *Pontifikata* je torej razhajanje med temo in obdelavo romana, kjer je kvaliteta predvsem v obdelavi, v jezikovni dovršenosti romana.

Goran Vojnović: *Čefurji raus!* (Študentska založba, Ljubljana, 2008)

Kritika Vojnovičevega romana je bila objavljena že v 4. številki lanskega *Mentorja*, zato bom na tem mestu samo ponovil nekaj ugotovitev.

Glavna odlika romana je njegova realistična govorica. Pripovedovalec romana, Marko Dordić, je simpatično gostobeseden, odkrit, pripoveduje v govorjenem, urbanem jeziku, ki je izjemno tekoč in berljiv, tudi zaradi ali kljub interpolacijam. To je živ jezik Fužin, živ jezik Ljubljane; avtorju je uspel izjemno prepričljiv prikaz sodobnega govorjenega jezika, slenga mladostnikov, pri čemer je potrebno enkrat več poudariti, da ni odkril česa osupljivo novega, da torej ne gre za nekakšno *fužinščino*, ampak je poudarek na tem, da gre za izredno živ pogovorni jezik. Druga kvaliteta romana je deloma razbijanje stereotipov. Marko skozi nezanesljivo pripoved, enciklopedično naštevanje stereotipnih značilnosti prebivalcev Fužin, prikazuje resnične vzroke njihove drugačnosti – socialno bedo, kmečke korenine, neznanje jezika domačinov, pubertetniško objestnost itd. Vendar je v zvezi s tem zaslediti tudi določene pomanjkljivosti. Kljub Markovemu implicitnemu spodkopavanju stereotipov o priseljencih z Balkanskega polotoka je teh odločno preveč, problematično je, da potrjuje prav vse, še posebej, ker je druga velika pomanjkljivost romana njegova politična korektnost. To ni roman, ki bi bil kritičen do večinskega prebivalstva, v odnosu do »pravih« Slovencev je previden, prijazen, zato je to konec koncev vendarle bolj roman o čefurjih kot od čefurjev. Vsekakor pa je po mnenju večine strokovnjakov najbolj kvaliteten slovenski roman z letnico 2008.

Kaj torej deset nominirancev za kresnika pove o lanski beri slovenskega romanopisja in kaj o sami nagradi? Najprej, da ni nikakršnih tektonskih premikov. V večini romanov še vedno prevladuje zgodbenost ali pa jezik stopi v ospredje samo na zaznamovanih mestih romana. Glede tega sta izjemi samo *Pontifikat* in seveda *Čefurji raus!* ter morda še *Iqball hotel*. Kljub temu je na ravni pripovedi kakovosten tudi Jančarjev roman *Drevo brez imena*. Romani so večinoma solidni, obrtniško spretno napisani, vendar obenem brez presežkov. Hiperprodukcija romanov in včasih pomanjkanje prave kritike sta pač terjala svoj davek. Kot vsako leto posebno izstopa zgolj en roman, predlani je bil to roman *Nebesa v robidah* Nataše Kramberger, letos je to roman *Čefurji raus!* Gorana Vojnovića. Prvi nagrade nezasluženo ni prejel, zna pa se zgoditi, da je tudi drugi ne bo – nagrade se med seboj zaradi različnih, tudi komercialnih vzrokov izključujejo in Vojnović je letos že prejel nagrado Prešernovega sklada. Ne nazadnje pa se lahko vprašamo, kako se bo nadaljevala pisateljska kariera 29-letnega

Ljubljancana, če bo že za svoj prvenec prejel dve najuglednejši slovenski literarni nagradi.

Ali je deseterica nominiranih romanov res najboljše, kar lahko ponudi slovensko romanopisje iz leta 2008? Težko trdim, da sem prebral vsaj polovico od lani izdanih romanov, toda upam zapisati, da nekateri romani sem vendarle ne sodijo. To sta oba povprečna žanrska romana, *Retrospektiva* in *Rdeča mesečina*, ter gotovo najbolj izstopajoče šibek roman med deseterico, *Na terasi babilonskega stolpa*. Če gre pri slednjem za dolg Študentski založbi in njeni Beletrini, ki je imela v zadnjih desetletjih ugled najbolj prestižne zbirke, zadnja leta pa ta primat počasi izgublja (lanskega kresnika in letošnjo fabulo je osvojila Litera; letos ima največ nominacij za kresnika Cankarjeva založba), bi lahko izbrali tudi kaj drugega iz svoje ponudbe (npr. *Pastorek* Jurija Hudolina), poleg tega ima letos tako ali tako pod svojim okriljem najverjetnejšega zmagovalca. Težko je verjeti, da med več kot sto romani ni najti vsaj deset drugih primerno kvalitetnejših. Čeprav je res, da ni bilo storjene nobene posebne krivice, da se nobeden od neizbranih romanov ni posebej vtisnil v spomin in da žirija vsekakor nima lahkega dela, izpostaviti deset dobrih romanov od sivega povprečja, ima nominacija, četudi širša, za najprestižnejšo slovensko romaneskno nagrado vseeno precejšen simbolni pomen. Na kar kaže tudi to, da si nominacije vsako leto razdelijo največje slovenske založbe, medtem ko po pravilu med njimi ni najti manjših ali pa samozaložb. Morda bi bilo ne nazadnje bolj smiselno kake nominacije ne podeliti kot jo kar pokloniti; glede nasilnega vključevanja žanrskih romanov pa bi bilo morda ustrezneje razmisliti o posebni nagradi zanje.

Kakor koli, med peterico, ki bo kmalu znana, morda že, ko to prebirate, bi sam zagotovo uvrstil romane Draga Jančarja, Borisa Kolarja, Roberta Titana Felixa in Gorana Vojnovića, medtem ko peto mesto puščam odprto za roman bodisi Andreja Blatnika bodisi Vinka Möderndorferja, ki sta oba enako solidna. Povsem brez dvoma je, kdo je med temi glavni kandidat, da letos prižge kres na Rožniku, vendar smo od kresnikove žirije, ki je tako ali tako ne predstavlja nihče iz akademskih krogov, kar je vsaj nekoliko nenavadno, vajeni tudi takih presenečenj. Toda kaj bi šele to povedalo o nagradi kresnik?

Dosedanji dobitniki kresnika:

- 2008 **Štefan Kardoš**: *Rizling polka*
- 2007 **Feri Lainšček**: *Muriša*
- 2006 **Milan Dekleva**: *Zmagoslavoje podgan*
- 2005 **Alojz Rebula**: *Nokturno za Primorsko*
- 2004 **Lojze Kovačič**: *Otroške stvari*
- 2003 **Rudi Šeligo**: *Izgubljeni sveženj*
- 2002 **Katarina Marinčič**: *Prikrita harmonija*
- 2001 **Drago Jančar**: *Katarina, pav in jezuit*
- 2000 **Andrej Skubic**: *Grenki med*
- 1999 **Drago Jančar**: *Zvenenje v glavi*
- 1998 **Zoran Hočevár**: *Šolen z brega*
- 1997 **Vlado Žabot**: *Volčje noči*
- 1996 **Berta Bojetu**: *Ptičja hiša*
- 1995 **Tone Perčič**: *Izganjalec hudiča*
- 1994 **Andrej Hieng**: *Čudežni Feniks*
- 1993 **Miloš Mikeln**: *Veliki voz*
- 1992 **Feri Lainšček**: *Namesto koga roža cveti*
- 1991 **Lojze Kovačič**: *Kristalni čas*

Simona Hamer

GLEDALIŠČE V SRCIH – ČEŠNJE V ŽELODCIH

NEJEVERNI TOMAŽ: *A v Horici si bil? Ej, a poznaš un vic, ko se en v Gorici utaplja, pa mu vsi mahajo?*

VIZIONAR: *Maš pa tud stare fore. Ti ne bi škodilo videti kakšno predstavo, da te premakne v razmišljanju.*

Na festivalu Vizije (15.–17. maj 2009) Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti se je po izboru selektorice Dunje Zupanec s tekmovalnim programom predstavilo deset mladinskih gledaliških skupin: Gledališče Moment Maribor, Dramsko gledališka gimnazija Nova Gorica, Gledališka šola Prve gimnazije Maribor, Mladinsko športno kulturno društvo Dlan na dlan Logatec, Mladinska lutkovna skupina Hišni molji Ljubljana, Gledališka skupina Lokal patrionir Ljubljana, Teater Harlekin Postojna, KUD Zarja Trnovlje Celje, Teater Šentjanž/St. Johann iz Avstrije in Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka Prosek - Kontovel iz Italije. V spremljevalnem programu smo dobili ponujeni gledališki skupini Omladinsko pozorišče Dadov (Mladinsko gledališče Dadov) iz Beograda in Amaterski mladinski oder Nova Gorica. Žirija (Gorazd Žilavec, Predrag Stojmenović, Simona Hamer) je razsodila takole: najboljša predstava v celoti je *EDdA2*, avtorski projekt *Gledališča Moment*, izjemen igralski dosežek je igra *Mateja Repiča* v predstavi *Žerjavi*, Dramsko gledališka gimnazija Nova Gorica, najbolj igralsko usklajeno in iskreno je obravnavala temo Gledališka skupina Lokal patrionir v predstavi *5. PUNC.SI*, izredno gibalno usklajen pa je bil *Teater Šentjanž* v predstavi *GUERRnicA – PROPAD EVROPE*.

NEJEVERNI TOMAŽ: *Jst bi tudi nastopu! Ja, ja!! Jst bi biu Hamlet al pa neki iz Cankarja. Ej, a je Cankar sploh pisu drame?*

VIZIONAR: *A ne bi raje za začetek sploh prebral kaj od tega?*

NEJEVERNI TOMAŽ: *Stari, ne rabm. Sem gledal film Romeo in Julija ...*

Zihr sm bolši Hamlet od tega glumca k je biu tud v Titaniku.

V duhu teme, ki jo obravnavam, si bom dovolila napraviti ovinek iz poti teoretičnega razčlenjevanja in seciranja dogodka in že kar v uvodu zapisala: Vizije so fajn! In vsi zaslužni zanje, od organizatorjev do nastopajočih, so fajn! Ker uživajo v tem, kar počnejo, ker verjamejo v to, kar počnejo ... In prav zaradi tega je intenzivni vikend v črnih gledaliških dvoranah svetel od energije, ki jo prinese.

VIZIONAR: *Ampak res! Prav fajn je videt ves ta potencial na enem mestu.*

NEJEVERNI TOMAŽ: *Ja, otroci, ki bodo iz malih amaterjev zrasli v velike amaterje ...*

VIZIONAR: *A ti res misliš, da si smešen?*

Festival Vizije je že v svojih prijavnih pogojih definiran kot mladinski ljubiteljski festival, kar pomeni, da naj starost udeležencev ne bi presegala 26. leta in da so tisti, ki jih vidimo na odru, ljubiteljski igralci¹.

Do možnosti tekmovanja na državni ravni se skupine dokopljejo skozi dve siti: najprej je regijski izbor z lokalnim selektorjem in nato povabilo državnega selektorja. Dunja Zupanec je letos kot rdečo nit želela izpostaviti izrazito avtorske projekte in morda tako poudariti pomen skupine kot gonilnega mehanizma ustvarjanja.

Tekmovalna naravnost festivala že sama po sebi vzpostavi vprašanje kriterijev. V grobem bi letošnjo bero, glede na izstopajoče karakteristike, lahko razdelila v trikrat po dva sklopa:

- avtorski teksti² (avtorstvo je skupinsko ali je delo enega izmed aktivnih članov skupine) *in* drame ali dramske predloge že uveljavljenih piscev ali avtorjev, ki niso aktivni člani skupine;
- izvedbeno močne skupine in posamezniki *in* izvedbeno šibke skupine in posamezniki;
- dobro vzpostavljen izobraževalni sistem (tudi) s profesionalnimi mentorji *in* prijatelji, ki si rečejo »dejmo se it teater«.

Bistveni problem, ki posledično privede do slabše kvalitete končnega izdelka (bodisi na izvedbeni, še prej pa na konceptualni režijsko-dramaturški ravni), je mentorstvo. Najti profesionalne sodelavce, ki bi imeli, poleg znanja, tudi željo in potrpljenje delati z mladimi, se je pokazalo za trd oreh predvsem v manjših krajih ali tam, kjer ni kontinuitete gledališke dejavnosti. Izobraževalni mehanizmi, kot jih imata vzpostavljena Prva gimnazija Maribor in Pionirski dom (namenoma izvzemam gledališke institucije in Umetniško gimnazijo, katerih načrti niso rezultat zagrizenosti (enega) človeka, ampak izobraževalne mašinerije in planiranja na državni ravni³), so plod dolgoletnega dela in skrbnega tehtanja potreb in zmožnosti. Prisluhniti mladim, njihovim željam, znati prepoznati njihove potrebe in zmožnosti in kot mentor misliti predvsem na tisto lajno o tem, da je važna pot in ne cilj ... Ker če je pot prava, tudi cilj ne izostane. Seveda je preveč premočrtno mentorstvo lahko destruktivno. Zame kot gledalca ni hujše muke in poraza same ideje ljubiteljskega gledališča kot gledati na odru ljudi, ki se premikajo, ker so jim rekli, naj se premaknejo, in ker govorijo, ker so jim rekli, kaj in kako morajo nekaj povedati ... Vključevanje mladih v celoten proces nastajanja predstave od ideje do izvedbe je tako ključen. Kot zanimivost navajam različne nazive, ki so si jih nadeli profesionalni gledališčniki v procesu ustvarjanja predstav, videnih na Vizijah: režija (velikokrat tudi scenografija), dramaturgija, mentor.

Morda z roko v roki s premočnimi mentorji hodi tudi neprimerni izbor dramske predloge/ teme, s katero se skupina ukvarja in katere teža lahko hitro potunka tisto najpomembnejše: prepričljivost. Nikakor nisem zagovornica tega, da bi se morali 16-letniki ukvarjati samo z

1 Rada bi se izognila kakršni koli kvalitativni sodbi v smislu primerjave profesionalnega (institucionalnega) gledališča in ljubiteljskega/amaterskega, ker je ta spričo različnih izhodišč nemogoča, pa vendar na ravni jezikovnih oznak že kar preveč druga drugo izključujoča. Meni najbolj ljub skovan izraz bi tako bil: ne(klasično)šolan igralec; saj se tudi amaterji izobražujejo tako pri sprotne delu (še posebej, če imajo profesionalnega mentorja) kot na različnih delavnicah.

2 V to skupino vsekakor vključujem tudi avtorski projekt EDdA2.

3 Zanimiva bi bila natančnejša analiza med predstavo Prve gimnazije Maribor in predstavo Umetniške gimnazije Nova Gorica; dramsko-gledališka smer, kar pa ni predmet obravnave tega članka.

nesrečnimi zaljubljanji v najlepšega fanta na šoli, vendar je to včasih bolj smotrno kot igrati vojaka – posiljevalca v kakšni vojni zgodbi. Gledališča ne bi moglo biti brez dvoma, brez nenehnega preverjanja in obračanja ideje, ki pa mora imeti drobec nečesa oprijemljivega, nečesa lastnega iskatelju, nečesa, kar je intimno. Zato: seveda npr. vojna kot tematika! Vendar: (nekje od zadaj) moja razmišljanja, strahovi, izkušnje in ne zgolj odrska interpretacija nečesa, česar ne zmorem razumeti.

Letos žirija ni podelila vizionarja za inovativnost zaradi izrazitega manka eksperimenta. Nedovoljna (izrazna) inovativnost⁴ in premajhna želja po raziskovanju, ki razen pri svetlih izjemah⁵ sploh ni bilo prisotno – kliče po intenzivnem spodbujanju drznosti in svežine. Nevarno spogledovanje z ljudskim odrom tipa: važno je, da smo sami sebi smešni!, spodkopa va tezo, da se je mladinsko (dijaško in študentsko) amatersko gledališče vedno že v osnovi trudilo biti drugačno in drzno; tako na ravni ideje kot na ravni ugledališčenja le-te. Zatekanje k notranjim monologom, ki jim je dorasel redko kateri igralec, pozabljanje ali pretirano upoštevande dramaturgije časa in prostora, naslanjanje na preizkušene (a zastarele ali tipu same uprizoritve popolnoma neprimerne) režijske rešitve, redki odmiki v irealnost, (premišljeno) grotesko, abstrakcijo in izgubljanje rdeče niti uprizoritve so samo nekatere izmed pogostejših napak, ki pa se jih da dokaj enostavno odpraviti ali preprečiti – s t. i. tretjim očesom, zunanjim (ne nujno profesionalnim, a vseeno dovolj izkušenim) konstruktivno naravnanim kritikom.

Tako pridem do ključnega vprašanja: kaj je cilj tovrstnih festivalov? Izobraževanje, izmenjava izkušenj in posledično izboljšanje kvalitete?

Zadnji dan festivala je bil namenjen trem kratkim (a sodeč na odzive sladkim) delavnicam pod mentorstvom Marjana Bevka (in Alide Bevk), Dunje Zupanec in Gorazda Žilavca ter okrogli mizi o predstavah festivala – prav izobraževanju torej. Nujnost dialoga, razvijanja kritiške misli in (samo)refleksije se pri organizatorjih začne že s funkcijo selektorja, ki je prvi (zunanj) kritik predstave⁶. Prav (samo)refleksija pa je na okrogli mizi, predvidevam, da predvsem zaradi zmage tekmovalnega duha, žal ostala pred vrati. Morda bi bilo smiselno razmisliti, da se v prihodnje ponudi tudi delavnice (vem, ob časovni stiski je to skoraj organizacijsko nemogoče) dramaturgije, režije – skratka nekaj, kjer se bodo mladci soočili s (celostnim) mišljenjem gledališča. Dober način izobraževanja v tej smeri bi bili pogovori po vsaki predstavi, kjer bi se poudarilo dobre in slabe trenutke predstave, morebitne konceptualne napake uprizoritve itn., vendar je produktivnost tega pogojena s športno etiko in morda že zaradi same tekmovalne narave festivala in pomanjkanja časa skoraj utopična.

Širitev festivala v mednarodne vode, letos z Omladinskim pozorištem Dadov, je za ustvarjalce dober način videnja (drugačne) kvalitete in možnih smernic razvoja ljubiteljskega gledališča. Kombinacija drame mlade srbske avtorice (Deana Leskovar: Tri čekića, o srpu da i

4 Razen pri skupinah, ki so že v osnovi usmerjene v to smer (Gledališče Moment, Hiša otrok in umetnosti).

5 Ena izmed njih je vsekakor Gledališka šola Prve gimnazije, katere predstava je prej montaža različnih, predvsem izraznih, eksperimentov.

6 Tako Gorazd Žilavec (triletni selektor) kot Dunja Zupanec sta po ogledu imela pogovor z ustvarjalci in jim kasneje poslala še napisano kritiko videne predstave. S tem sta že sama želela opozoriti na napake in predlagati možne smernice razvoja uprizoritve in skupine.

ne govorimo) in vzpenjajočega se režiserja (Milan Nešković⁷) z izvedbeno preciznimi in močnimi amaterskimi igralci, ki so produkt dolgoletnega internega šolanja gledališča Dadov in njegovega umetniškega vodje in režiserja Predraga Stojmenovića, je vsekakor dvignil standarde. Seveda je za slovenske razmere že po samem ustroju težko primerljiv s sodelujočimi skupinami, je pa vsekakor lahko dober navdih.

In če sem na koncu spet osebna: pogled vnazaj na Vizije mi postreže točno s tem: navdihom.

VIZIONAR: Do snidenja naslednje leto!

NEJEVERNI TOMAŽ: Zmenjeno!

SIMONA: Zmenjeno!

⁷ V Sloveniji znan kot režiser drame Milene Marković Tračnice (Šine). Koprodukcija: AGRFT, ALU Beograd in Primorski poletni festival.

NAJBOLJŠE ROCKOVSKO BESEDILO 2009

1.

Natečaja za najboljša rockovska besedila 2009 1.

Natečaja za najboljša rockovska besedila 2009 se lahko udeležijo vsi slovenski avtorji, ki bodo poslali besedila s poljubno tematiko v slovenščini.

2.

Vsa besedila naj bodo označena s šifro, v posebni kuverti pa naj bodo priloženi še naslednji podatki: ime in priimek, naslov, e-pošta, GSM.

3.

Vsak avtor lahko na natečaj pošlje več besedil.

4.

Avtorji pošljejo svoja besedila na naslov organizatorja: Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, Štefanova 5, 1000 Ljubljana, s pripisom »Najbesedilo 2009«. Rok za oddajo besedil je 16. avgust 2009.

5.

Žirija bo prispela besedila pregledala in med njimi izbrala najboljša besedila.

6.

Nagrade:

Avtorji najboljših besedil bodo povabljeni na enodnevni seminar o pisanju besedil za glasbo. JSKD bo izdal zloženko najboljših besedil 2009, če bo zadosti kvalitetnih besedil, če pa jih bo manj, bodo objavljena v redni številki literarne revije Mentor.

7.

Odločitve strokovne žirije so dokončne in nepreklicne.

DODATNE INFORMACIJE:

Dragica Breskvar: (01) 241 05 16, dragica.breskvar@jskd.si

Daniel Leskovic: (01) 241 05 32, daniel.leskovic@jskd.si

MALA ŠO(A)LA KREATIVNEGA PISANJA

Goran Gluvić

GVERILSKA LITERATURA

Obstajajo pisatelji, ki vso svojo ustvarjalno dobo ostanejo na gverilskih položajih, medtem ko so mnogi njihovi kolegi že zgodaj izbojevali svoje male bitke in si ustvarili svoje male državice s svojo zaščitno gardo, ki budno pazi, da se ob raznih obletnicah njihova literatura slavi z najprodnnejšimi hvalospevi, medtem ko oni sedijo v udobnih naslonjačih in trepetajo pred napadom novih gverilcev, ki bi jim vzeli nekaj, kar nikoli ni sedelo zraven njih, sklicujoč se na literaturo, ki že dolgo ni stanovala pri njih. Literatura ne mara udobnih naslanjačev. Literatura je naj-srečnejša, ko je v gverili.

O tem mi je govoril eden izmed največjih gverilcev, večni veteran, ki je pristal na pogovor z mano. Iz razumljivih razlogov ga ne bom imenoval, kajti gverila je le gverila.

»Največja napaka, ki jo lahko naredi gverilec, je ta, da se sam reklamira, kot kakšen kičast pralni prašek,« je razložil. »In to pomeni en mesec slave in potem suženjstvo do konca življenja.«

Sedela sva na stopnicah pri vhodu v neko zapuščeno tovarno.

»Tu so zgodbe,« je pokazal z roko na dvorišče in razlagal naprej. »Pozabljene zgodbe. Pa tudi notri v tovarni jih je nešteto. Zdaj

se bojujejo, da bi jih izbrskali iz pozabe. To je silovit boj. Sovražniki so resda močnejši, saj imajo učinkovita orožja, kot so ministrstvo za kulturo, katedre na univerzah, založbe, različna društva in tako naprej, toda mi se ne damo. Streljamo z novimi zgodbami na način, ki ga še ne poznajo. To jih vedno zmede. Ko nekako razvozljajo zapletenost naše tehnike, smo mi že korak ali dva pred njimi. Z novo tehniko streljanja novih zgodb. No, včasih se poslužujemo tudi starih, posebej tistih, na katere je naš sovražnik pozabil ali pa jih podcenjuje.«

Zanimalo me je, ali je kdaj prišel v skušnjava, da bi prestopil v sovražnikove vrste. Odločno je zanimal. »Ne, nikoli. Vedno sem se držal zlatega pravila gverilskega literarnega ustvarjanja, ki se glasi: udari in se skrij, nikoli se ne zadržuj na prizorišču zmagovite bitke, ker te čakajo nove. Tisti, ki se tega pravila ne drži, ga takoj zajamejo sovražniki, ki ga z določenimi zvijačami premeteno spremenijo v svoje slugе.«

»Kakšnimi zvijačami?« sem vprašal.

»Najbolj značilno je verbalno prepričevanje iz druge, nikoli iz prve roke. Iz prve roke, to pomeni, da jim nikoli neposredno ne po-

nujajo svojih naslanjačev, ker bi še gverilce, ki imajo v spominu svoje delovanje, odbilo in bi prej ali slej zbežali. Zato je prepričevanje iz druge roke zelo učinkovito. Sovražnik najprej prizna svoj poraz in potem začne hvaliti zmagovalce, češ kako dobro in izvirno taktiko literarnega ustvarjanja so izbrali ali kako so streljali z izvirnimi zgodbami in tako naprej. Skratka, hvalospevi do neba. Človek je občutljivo bitje, ki se ne more upreti hvali. Vsak trzne na hvalo. Jaz temu pravim sindrom zalučane kamna.«

Zmedeno sem ga pogledal. »Sindrom zalučane kamna? Nikoli slišal.«

Zasmejal se je, me potrepljal po rami in rekel: »Seveda nisi, ko pa nisi v gverili. Naj ti razložim. Predstavlja si temno noč in gluho tišino. Odpravimo se na nočni pohod. Gibamo se kot mački. Približamo se sovražnikovi na videz neosvojljivi trdnjavi. Okrog so postavljeni stražarji. Človeška bitja z vso svojo občutljivostjo. Vržem kamen deset, dvajset metrov od naše literarne bojne skupine. Ni ga stražarja, ki ne bi trznil in svojo pozornost usmeril tja, kjer je slišal padec kamna. V teh nekaj sekundah pa mi švigamo mimo njega in preskakujemo ograjo. Trdnjava

je zavzeta. To je podobno, kot če osvajaš žensko, seveda tako, ki te ne pozna dobro. Ni je ženske, ki ne bi trznila, če ji rečeš, da je lepa, mladostna, vitka, da je kot rožica in podobno, čeprav morda ve, da nakladaš. Kljub temu se ji zdi prijetno, da kdo pohvali njeno zunanjo podobo. Skratka, gverilec literarnega ustvarjanja se temu lahko izogne le z umikom v ilegalo, kjer se pripravlja izključno za nove literarne bitke.«

»Kakšno orožje uporabljate?« sem vprašal.

»Tega ti ne bom povedal,« je odvrnil. »Lahko pa ti povem, da ne temelji na psihofizičnih potrebah.

Nihče si ne sme zdraviti svojih travm z literarnimi orožji. Prav nasprotno. Mora služiti za izžemanje samega sebe, tako fizično kot tudi psihično. Nikakršna terapija. To bi bilo za nas pogubno. Gverilsko literarno delovanje je nenehen boj, v katerem smo lahko vsi poraženci, zmagovalci pa vedno morajo biti literarna dela. Razumeš?«

Skušal sem ga razumeti. »Literarna gverila se nikoli ne pogovarja s kralji ali predsedniki,« je še dodal in spet pokazal na tovarniško dvorišče. »Bolj natančno si oglej to dvorišče,« je rekel. »In morda boš videl, kakšno orožje

trenutno uporabljamo.«

Premerjal sem dvorišče z vseh strani, napenjal oči in se trudil, da bi zagledal kakšno gverilsko literarno orožje, a mi ni uspelo. Ko sem to hotel priznati svojemu sogovorniku, ga ni bilo več. Stopil sem v tovarniško halo, si jo ogledal, a ni bilo nikogar. Izginil je, kot da bi se vdrl v zemljo.

Kmalu sem tudi začel dvomiti o tem, da sem se sploh pogovarjal z njim. Na koncu se mi je zdelo, da sem se pogovarjal s samim seboj. Ali je morda prav to gverilsko literarno orožje?

MENTORJEVA BRALNICA ALI BIBLIOTRK

Liljana Klemenčič

TEŽKO JE Z BRANJEM

Tik pred počitnicami, tik pred dopusti dobi knjižnični vrvež praviloma drugačne smernice; le izjeme povprašujejo po kanonskem čtivu, redki želijo klasike in s seznamov najbolj branih knjig se umaknejo: izbor novel Od Ivana Preglja do Cirila Kosmača, Visoška kronika, Jara gospoda, Županova Micka, Kmetske slike, Dogodek v mestu Gogi, Solzice, pa Tujec, Romeo in Julija, Zločin in kazen, Tartuffe ... To so namreč naslovi iz stotnije najbolj branih knjig s seznama najpogostejše izposojenega gradiva v slovenskih knjižnicah (april 2002, 2008, 2009), ki sodelujejo v sistemu Cobiss.si in imajo avtomatizirano izposojajo. Svoje približno stalno mesto na lestvici obdrži le znameniti priročnik za voznike Varna vožnja. Nekateri, ki so prispevali k dvigu posameznih knjig po lestvici navzgor, ne bodo ves počitniški čas pogledali med platnice – razen, če bodo primorani zaradi popravilnih izpitov. Hm, celo nekateri starši mladih bralcev, ki vračajo obvezno šolsko čtivo v bližnjo knjižnico, rečejo, da bo zdaj s knjigami mir do naslednjega šolskega leta, saj je čas, da si ubogi otrok malo oddahne. Ampak tem staršem še spregledam nebralsko držo in jih skušam razumeti (a ni lahko). Hujši so tisti dušebrižni roditelji, ki si za svoje mladiče ob koncu leta sposojajo obvezno čtivo za naslednji razred. Kakšna literarna motivacija v časih, ko se police šibijo pod težo (in lahkotnostjo) slikanic, zgodb in romanov za otroke in mlade bralce! Kako bi se pred časi, no, skoraj v davnih časih, najstniki veselili branja, a bila je Gimnazijka, še kakšna pustolovka in ne veliko več knjižnih naslovov s tematiko, ki je najstnikom pisana na kožo. In nekoč otroci (do 15. leta) niti pod razno niso smeli med knjige za odrasle

v splošni knjižnici. Hja, bile so knjižničarke, ki so spregledale mlade knjigoljube in jim ponujale izbrane romane za odrasle. Uf, takšne bralne poslastice niti starši niso smeli videti! Ampak, to je bilo v davnih časih, v tistih brez računalnikov in s skromnim TV-programom. Danes pa, ko je knjig za otroke in mladino ahinoh veliko, branje ni več tako zabavno in mamljivo.

Pesnica Barbara Gregorič Gorenc pravi (v Tri pike. Ilustracije in oprema Andreja Gregorič. Ljubljana: Viharnik, 2008):

ZAKAJ RADA BEREM?

Rada berem,
ker mi pred očmi
besede oživijo
in se zgodbe
kot film vrtijo;

ker je branje –
potovanje
v drugo resničnost
ali v sanje;

in ker so knjižni junaki
včasih taki kot jaz in Ti,
z njimi delim veselje,
razmišljanja in skrbi.

Pesmi z nasprotnim naslovom, torej Zakaj ne berem rada? ali vsak kaj podobnega, pa ni najti v knjigah. Si predstavljate, mentorjevci, take verze:

ZAKAJ NE BEREM RADA?

Ne berem,
ker mi pred očmi,
besede mrtvijo
in se zgodbe
sploh ne zgodijo;

ker branje –
ni potovanje,
je dolgočasno
in tiho dejanje;

in ker so knjižni junaki
morda taki kot jaz in ti,
z njimi ne delim veselja,
razmišljanja in skrbi.

Ker nič ne delim,
le zase živim, skrbim.

A tiste, nebralce, je nujno spomniti, preden zapustijo šolske klopi, da imajo prijateljice knjige mnoge izjemne prednosti: niso občutljive na ustni zadah, ne zganjajo preplaha ob dotiku, niti jim noge ne smrdijo, poprdevanje in riganje jih ne moti, niso mulaste in zamerljive, marveč so neverjetno razumevajoče in potrpežljive, ni jim mar za oblačila, ne za ličila, ne za frizuro in izgled, mirno jo vzameš na sekret ... Pa kdo ali kaj je boljše od takega prijatelja ali prijateljice?! Zdaj je ta, boljša, Rozi Rigler; sicer ji današnji čas ni najbolj naklonjen, saj gospa Riglerjeva ni mladolika, še več, je kar stara, priletna gospa, ki ji niso mar pomlajevalne pomade niti zdrava prehrana. Rozi imam rada zaradi njenih oblin in mehke zadnjice, ki pušča odtis v sedezni garnituri. Gospa Rigler je majčkeno predebela, pravzaprav veliko predebela, kot pravi sama, in dodaja, da ima ploska stopala, ki ji povzročajo bolečine vse do križa. Kadar hodi. Jasno, možu Francu se je gospa Rozi zdela ljubka, sestri Minki pa butasta, njen brat Karli pa je bil prepričan, da je Rozi v vsem videti taka, kot so vsi drugi ljudje. A Rozijini novi prijateljci Nastji, ki ji je v resnici ime Anastazija, se zdi Rozi nadvse imenitna, četudi je nekako, kaj pa vem, virtualna. In je v resnici živela tik pred drugo svetovno vojno ...

Berite torej odlično zgodbo Christine Nöstlinger: Rozi Rigler, dobri duh (Prevedla Ana Grmek. Ljubljana: Družba Piano, 2009). Odličen pogled čez šolski rob pa priporočam v knjigi Domače naloge (Jakob Arjouni. Prevedla Neža Božič. Tržič: Učila, 2008).

ŠOLSKI SPREHODI

David Bedrač

GRADIM SVET IZ BESED

(Zgodbe zmagovalcev literarnega natečaja 2008/09)

O natečaju *Gradim svet iz besed* in knjižici, ki jo je založba Rokus kot zaključno dejanje pri tem izdal, smo že pisali, in to skoraj »po literarno« jasnovidno. Napoved, da se bo natečaj med našimi osnovnošolci prijel in da se bo najbrž tudi številčno zelo razrasel, se je v letošnjem letu potrdila. Tudi Milena M. Blažič in Mateja Pezdirc Bartol sta v spremni besedi letošnje izdaje zapisali: »Literarni natečaj Gradimo svet iz besed je že tretji po vrsti in v šolskem letu 2008/09 je na njem sodelovalo rekordno število osnovnošolcev, napisanih je bilo namreč nekaj manj kot 8000 zgodb, ki so nastajale na 330 šolah in pod mentorstvom 571 učiteljev.«

Hura!, bi vzkliknili ob tem. In to upravičeno – to je namreč eden boljših natečajev za slovenske osnovnošolce od 4. do 9. razreda osnovne šole. Mentorji so v začetku šolskega leta s prijavnici na šole dobili priložen niz ilustracij, ki jih je bilo potrebno dopolniti z besedami. Zgodba je tako zrasla iz ilustracije, čeprav vemo, da je vrstni red v leposlovni periodiki običajno ravno obraten. Najprej so na vrsti pesniki in

pisatelji, ki z literarnimi besedili navdihnejo ilustratorje, ti pa nato opremijo besede s slikami. Obračanje ustvarjalnega procesa napelje k temu, da učenci razmišljajo o povezavah med različnimi umetniškimi mediji, njihovo prepletenostjo in medsebojnim učinkom.

Sicer se metode *pisati na likovno predlogo* poslužujejo tudi nekateri učitelji pri pouku (kolikor to dopušča učni načrt in vsi zatesnjeni okvirji, znotraj katerih učitelj poučuje) – in učenci se je običajno lotijo zelo radi. Učitelj preprosto pokaže več ilustracij, slik ali fotografij in učence spodbudi, da si na dano predlogo izmislijo zgodbo, pesem ali kaj podobnega. Učitelji, ki so to že počeli, vedo, kakšna domiselna dela včasih nastanejo. V razredu lahko učitelj razstavi več likovnih del, ki naj bi bili podlaga za pisanje, in pri tem zadosti učencem, ki se raje izražajo v realističnem slogu, hkrati pa lahko prikaže kakšno povsem abstraktno delo za učence, ki imajo raje takšne in drugačne odmike od strogega popisa stvarnega sveta.

To je morda prvi predlog za organizatorje natečaja Gradim svet iz besed – da bi dali dva ali tri različne nize ilustracij in bi učenci sami izbrali, katera od ilustratorskih predlog se jih najbolj dotakne. Morda učencev tudi ne bi zvrstno-vrstno omejevali. Prepričan sem, da bi na dane ilustracije nastala tudi izvrstna otroška poezija, morda celo dramatika, ki je med pisci te starosti še posebej podhranjena.

O tem je potrebno razmisliti, ker je to natečaj z velikim dometom in veliko močjo. Jasno je, da je v taki obliki lažje obvladljiv za organizatorje in selektorje, ki morajo na koncu izbrati zmagovalne zgodbe, saj izhajajo le iz ene ilustracijske predloge in iz ene literarne vrste – proze (zgodbe).

Letos je bila to detektivska zgodba, ki jo je bilo potrebno ustvariti na ilustracije Igorja Šinkovca. Tako vidimo, da snovalci razmišljajo tudi o tem, da vsebino natečaja vsakič osvežijo. Ostajajo sicer pri določenem okvirju, žanrsko pa natečaj vseeno bogatijo. Najbrž je tudi letošnji izbor literarnega žanra pripomogel k številčnosti zgodb, saj je ta med mladimi še vedno zelo priljubljen. Očitno ne le v bralnem smislu, temveč tudi ustvarjalnem, kar je uvodoma zapisala tudi Renata Odlazek, urednica knjižice z zmagovalnimi zgodbami: »Osupljivo je, kako so ilustracije v otrocih prebudile detektivski duh. Mladi pisci so nas popeljali v svet pustolovščin

in niti ena zgodba ni bila enaka drugi. Vsekakor lahko trdimo, da je detektivka eden od žanrov, ki privlačijo bralce vseh starosti – ne le starejše, ampak tudi mlajše.«

In kdo so zmagovalci letošnjega natečaja? Najmlajši sta *Tjaša Milivojevič* (4. razred, OŠ Koper, mentorica: Mirna Lumbar), ki je prepričala z nape-to zgodbo *Lovci na žarnice*, in *Tinkara Anžur* (4. razred, OŠ narodnega heroja Rajka Hrastnik, mentorica: Jerneja Kralj), ki je zgodbo *Tolpa x spet* v formi tudi na ravni zunanje oblike zasnovala zanimivo, jo razsekala na smiselne literarne rezine in vsako posebej naslovila s privlačnimi naslovi. Sledijo nagrajene zgodbe *Ukradena beseda* avtorice *Zale Čok* (5. razred, OŠ Oskarja Kovačiča Škofije, mentorica: Mirjana Pisk), *Lov na čevlje* avtorice *Anje Apih* (6. razred, OŠ Trnovo Ljubljana, mentor: Bogdan Osolin), *Žefkina skrivnost* avtorja *Vita Pešiča* (7. razred, OŠ Vič Ljubljana, mentorica: Zdenka Zelko), *Inšpektor Bobi Miniumek* in *ta-tič* avtorice *Eve Prezelj* (8. razred, OŠ Cerkno, mentorica: Milena Kumer) in *Detektiv Peter Smrkonja* avtorja *Timona Šturbeja* (9. razred, OŠ bratov Polančičev Maribor, mentorica: Ljiljana Mićović), ki prav tako vsi po vrsti izkazujejo inovativnost pri pisanju, predvsem pa znajo izgraditi temelj zahtevnega detektivskega žanra – držati bralca v napetosti vse do konca in počasi razkrivati zakrito.

Kakor nas tudi organizatorji natečaja Gradim svet iz besed držijo v napetosti, kako bodo natečaj zasnovali v prihodnjem letu. Vsekakor pa držimo pesti, da jim tako množično in kvalitetno uspe tudi v četrto!

LITERATURA

ZAPISAN KNJIGAM

Neven Borak, učenec sedmega razreda OŠ Ljudski vrt s Ptuja, je v hladen futuristični svet temnega vesolja vključil veliko humorja in sočen literarni jezik. Njegovo pisanje odlikujeta duhovitost in za mladostnika njegove starosti že zelo izdelan stil.

Avtor se posveča natančnim opisom stvarnosti, razmišlja o dialogih med osebami in celotni zgradbi besedila.

Majeve zgodba je tako pretresljiva pripoved o iskanju – iskanju ljubezni mame, ki jo je izgubil, in očeta, ki je zabredel v depresijo in alkohol. Tako postane brezno neskončnega vesolja predvsem njegovo osebno brezno negotovosti in želje po biti ljubljen.

Na poti po na videz neobvladljivem vesolju se odvija zanimiva vesoljska zgodba – objavljen je eden od bolj prepričljivih odlomkov, ki potrdi, koliko Neven Borak še obeta.

Izbral in zapisal: David Bedrač

Neven Borak

MAJ V VESOLJU

(Odlomek)

Bilo je junija in v postelji se je zaradi vročine počutil kot razkuhana zelenjava. Ker je vedel, da po teh sanjah ne bo mogel zaspati še najmanj uro, je odprl okno in se zazrl v nebo. Svetlikala se ni niti ena zvezda, saj je živel na obrobju industrijske cone in zaradi nenehnega dvigovanja dima in luči iz bližnje tovarne zvezd ni niti pričakoval. Rad je opazoval nebo in želel si je, da bi imel teleskop, a kaj ko mu oče ne bi kupil niti čokolade. Kot še premnogokrat

ga je prijelo, da bi šel v očetovo spalnico in mu v glavo vrgel steklenico viskija, katerega je imel slednji tako rad. A to bi vse samo poslabšalo. Poleg mame bi izgubil še očeta.

Mama je umrla, ko je imel sedem let. Takrat se je zavedal njene smrti, a je nikakor ni razumel. Še dolgo zatem je včasih mami hotel povedati kaj razburljivega, a je naletel le na zrak. Tega je bilo že pet let in zdaj je vedel, da lahko pove razburljivo

novico samo svojemu očetu, ki je po mamini smrti padel v depresijo in jo utapljal v pijači. A pijača ga je povsem zasvojila in že pet let hodi domov po istem obrazcu: vstopi, pohodi mačko in se zvrne na posteljo.

Prej ju je v glavnem preživljala mama, ki je bila zobozdravnica, oče pa je imel kiosk. A kiosk je propadel in Maju je manjkalo vsega, razen podgan, plesni in prijateljev. Hodil je v lokalno osnovno šolo, kjer so bili vsi učenci bolj revne sorte. Učil se je kar dobro, glede na to, da je imel vse učbenike iz druge roke. Tako je bolj ali manj vsak večer, ko je imel moro, predelal svoje življenje.

Spet se je prevalil in poskusil zaspati, ko ga je začelo rahlo ščemeti po hrbtu. Popraskal se je, a srbenje je postajalo vedno močnejše. Na koncu se je počutil, kot bi nekdo z njegovo hrbtenico igral gumitvist.

Naenkrat se je soba začela topiti.

»Ne, samo domišljam si,« si je rekel.

A res so se ne preveč žive barve njegove sobe začele zlivati med seboj. Pohištvo se je raztapljalo kot kosi čokolade, stene pa so se upogibale same v sebe. Sredi tega lonca barv je nastalo središče, okoli katerega so se počasi vrtele mešanice barv in kosi pohištva. Maj se je že večkrat krepko uščipnil, ko ga je začelo tisto ščemenje na hrbtu vleči proti središču barv. Prijel se je za posteljo, a ta je že napol raztopljena plavala po barvah. Maja je kot s spenjačem pripelo na središče, ki je začelo lesti pod »gladino sobe«. Še zadnjič je zagrabil po zraku, ko ga je središče potegnilo vase. Zaprl je oči, a nič se ni zgodilo. Še naprej mu je bilo vroče, kot bi še vedno ležal v svoji postelji.

Počasi je odprl oči. To, kar je zagledal, nikakor ni bila njegova soba. Bilo je, kot bi stal v slapu barve. Različne barve so se mešale, spajale in ločevale, vel je vonj po siru, v ozadju pa so se oglašali zvoki, ki so bili na moč podobni tistim, ki bi jih slišal, če bi stal v cevi sesalnika. Maj se je kmalu pomiril od nedavnega dogodka in se začel razgledovati. Pogledal je, na čem stoji, a je videl samo barve. Sem in tja so različni odtenki izoblikovali kakšno podobo, kot bi gledal oblake zanimivih oblik.

Ko se je Maj ravno začel dolgočasiti, se je iz barv

začelo oblikovati vedno več oblik, ki so kmalu postale tridimenzionalne. Maj je spet dobil občutek za prostor, ki je postajal vedno bolj jasen. Zdaj se je Maju zdelo, kot bi stal v vili jajčaste oblike, kmalu pa je pod sabo začutil tisto središče, v katero ga je spet pripelo. Zdaj je bil prostor že čisto jasen, le barve so tu in tam preskakovale preko čudnih naprav, ki so stale na pultih.

Njegova hrbtenica je kmalu spet začutila svobodno voljo in opotekajoče je vstal. Ogledal si je prostor, za katerega je bilo že popolnoma jasno, kaj je. A Maju se ni niti sanjalo, kaj. Prostor je bil jajčaste oblike z velikanskimi okni, ki so bila zagrnjena s svilo. Končno se je zavedel, da okoli njega stoji še več otrok njegove starosti, ki so se zmedeno ozirali okoli sebe, nekateri pa so že navezali stike in se pogovarjali.

Deklici, ki sta sedeli malo vstran, sta se očitno zelo dobro poznali. Naenkrat so se vse glave obrnile v isto smer in tudi sam je pogledal, kaj je tako zanimivega. V prostor so vstopile tri postave, ki so bile videti popolnoma človeške, le da so bile grozljivo poraščene. A kaj ko tega ni nihče opazil, saj so bile dlake popolnoma prozorne. Eno »bitje« je bilo očitno v prostoru že prej, saj je drugima naznaniilo: »Zadnja pošiljka s planeta Zemlja. Očitno se ne zavedajo, kje so, kdo smo in kakšen je naš namen.«

»Prav,« je odgovoril eden iz dvojice in stopil do otrok, ki so si ga podrobno ogledovali, nekateri pa so se prestrašeno odmaknili. Spregovoril je v jeziku, ki ga je Maj – in očitno tudi vsi drugi – razumel.

»Ime mi je Onoval in zastopam Republiko Ravlanijo na imigracijskem uradu. Ker vidim, da vam tako ali tako ni nič jasno, vam bom vse pojasnil. Kot sem že povedal – ste v Republiku Ravlaniji in evakuirani ste bili s svojega planeta zaradi napada, ki grozi vašemu planetu in se bo odvil s strani Klafarov.«

Maju je vse to pomenilo špansko vas, a Onoval je nadaljeval: »Sami ste bili evakuirani v prestolnico Ravlanske Republike do konca vojne, ki se trenutno odvija med silami vseh svobodnih republik v vesolju in Klafari, ki napadajo vse nedolžne planete, ki nimajo z vojno ničesar in tam postavljajo orožarne in rekrutne postojanke.«

Otroci so ga še naprej pisano gledali, zato je Ono-

val glasno zavzdihnil in sedel.

»Borimo se proti Klafarom – oni zlobni. Mi smo iz svobodne republike – mi dobri. Ste v Ravlanski prestolnici Raven. Tu ste na varnem.«

Mnogim otrokom so se razjasnili obrazi in zadovoljno so obsedeli. Tistim, ki pa so želeli še več pojasnil, je Onoval zabrusil: »Boste že še razumeli! Nimam ves dan časa! Ker ste šele otroci, boste pod mentorstvom učitelja, ki vam je bil dodeljen ...«

Iz sence je stopil drugi iz dvojice in se otrokom na široko nasmehnil: »No, kar za mano!«

S pomočjo Onovala je mentor otroke kot kup košiči spravil v ne preveč ravno vrsto. In so krenili skozi vrata.

Komaj je Maj stopil skozi vrata, že si je skoraj zvil vrat, saj ga je tako hitro obračal za zanimivimi stvarmi. Zgradbe ogromnega mesta so bile visoke in so se dvigovale v nebo s kupolami iz zelenega stekla, ki se je svetlikalo v opoldanskem soncu. Okrog so hodili popolnoma navadni ljudje, čeprav nemarno kosmati. Med njimi pa so korakali tudi ljudje z Majevega planeta, ki so vstopali in izstopali iz stavb. Opazil je tudi ljudi, ki so bili, tako kot on, zmedeni in so se živčno ozirali naokrog. Mentor jih je vodil skozi ulice mesta in otroci so tu in tam pokazali na kakšno stvar, ki je bila sila nenavadna.

Končno so prišli v predmestje, kjer so se vrstile vrstne hiše, ki so bile zgrajene pred nedavnim. Naokrog so se podili otroci, nekateri pa so gledali skozi okna. Tu in tam so srečali skupino otrok, ki jih je, tako kot njih, vodil mentor. Zavili so v stransko ulico, kjer je mentor razporedil dečke in deklice v dve skupini in obe napotil v eno izmed hiš.

Maj je sédel na eno od postelj, ki je stala v eni izmed mnogih sob, ki jih po njegovem mnenju ne bi mogel stlačiti v takšno hišo. V isti sobi sta bili dve postelji, ki sta si delili kopalnico in majhno kuhinjo.

Maj je pričel hoditi po sobi in pogledovati na hodnik, kako se znajdejo drugi. V sobi je bilo veliko knjig in celo televizija, ki je sicer izgledala čudno.

V sobo je nenadoma prišel ves zasopel neki fant višje rasti, ki je lahko izdaval samo: »Nikjer ni več prosto ...« Nato se je sesedel na posteljo, dokler ni prišel do sape. Nekaj časa sta se z Majem samo gledala, nato pa je Maj obiskovalca vprašal: »Kako ti

je ime?«

»Svit,« je odgovoril. »Pa tebi?«

»Maj!«

Spet sta se nekaj časa gledala, dokler ni Svit predlagal: »Poglejva, kaj je na programu!«

Začel je iskati daljinec, a ga ni našel. Zato je pogledal, če je na televiziji kakšen gumb. Nič.

»Upam, da se televizije tod prižigajo same!« se je posmehnil Maj in kot naročeno se je televizor prižgal.

Na programu so bila poročila in novinarka je poročala: »Pred pol ure so Klafari zajeli in uničili planet Zemlja. Evakuirali smo vse prebivalce – ženske in otroke v prestolnico, moške na ostale planete pod kontrolo republik.«

Nato so prikazali posnetek Zemlje, ki je začela nenkrat oranžno žareti, kot bi vse, kar je bilo na njej živega in mrtvega, gorelo.

Svit in Maj sta samo stekleno gledala v televizor in se spogledala, kot se lahko samo, če ti uničijo rojstni planet ...

NOVE

Tončka Stanonik
CVETLIČNA HIŠA
Genija, Ljubljana, 2009

Pisateljica, publicistka, prevajalka in urednica Tončka Stanonik je tiha, zadržana ustvarjalka, ki se sama nerada postavlja v ospredje, je pa že večkrat vzbudila pozornost

s svojim pisanjem. Tako s prispevki v Žirovskem občasniku in drugih periodičnih glasilih kot z nizom knjižic s pravljičami in zlasti s pisanjem o žlahtni klekljarski tradiciji, ki ji je posvetila knjigi Podobe iz čipkarske preje in Lučka na klekljarskih počitnicah.

Tihi in skromni so tudi prebivalci njene Cvetlične hiše v primestnem Logu. Običajni ljudje različnih stanov in starosti, a hkrati večinoma tudi »originali« – prikupni posebnosti s samosvojimi potezami. V ničemer izjemni, a kljub temu individualni prebivalci svojih zasebnih svetov, ki jih složno in z veseljem delijo z dobrimi sosedi in prijatelji.

Ena sama idila v idiličnem Logu: prijetno sožitje ljubeznivih in pozornih sosedov, daleč od politike in vsakodnevnih ponižavosti, nobene raskave, trde besede, nobene zares velike skrbi ... Vse do trenutka, ko že pred časom napovedana izselitev prebivalcev Cvetlične hiše, ki jo napovejo modre ovojnice, postane bližnja resničnost. Njihovo prijazno domovanje se bo moralo umakniti modernemu nakupovalnemu središču, sami pa se bodo »raztepli na vse strani neba« ...

Prvi odide tihi knjižgarnar Poldi, imenovan Knjižni molj, ki v eri računalnikov še vedno piše s svinčnikom in razmišlja po starem. On in ne morda obetajoči Pesnik, ki se na koncu sicer tudi proslavi, je osrednja pojava med njimi. Slovo od njega je tudi slovo vseh drugih med seboj, saj vsi čutijo, da jeseni, ko bodo zarohneli buldožerji, ne bo več pravega miru in razpoloženja za

poslavljanje. Prav Knjižni molj oziroma predstavitev njegove knjige spominov je naposled tudi dogodek, ob katerem se še zadnjič zberejo nekdanji sosede iz Cvetlične hiše.

Prisrčna upodobitev Ljubljane, kakršne ni več! V besedilu zlahka spoznamo njene trge in ulice, kote in koticke, čeprav niso imenovani s pravimi imeni. Je pa ta Ljubljana še živa v mnogih dokumentih, fotografijah in predvsem v kamricah spomina. Iz ene od njih je znova vstala tudi že zdavnaj podrti Cvetlična hiša.

Kakor koli – branje, ki se preprosto prileže in pomirja. Čeprav je knjiga po videzu – z ilustracijami Dunje Furlani – in načinu avtoričinega pripovedovanja namenjena zlasti mlajšim šolarjem, se bo najbrž bolj dotaknila bralcev v poznih srednjih letih, ki se radi nostalgичno vračajo »v dobre stare čase«.

Iztok Ilich

Marija Plemenitaš
KO SPREGOVORIJO PTICE
Literarno društvo
Šentjur, 2008

V knjigi spominov na otroštvo z naslovom Ko spregovorijo ptice sledimo posameznim zgodbam Marije Plemenitaš, ki jih izpiše z nežno in nostalgичno roko. Njena pisava je tekoča in ljubezniva, in čeprav napisana v žanru spominov, že tudi na meji literarnega pripovedovanja oziroma niansiranja zgodbe. Njeni spomini so bogati in tudi vznemirljivi, čeprav opisuje običajne ljudi in običajna opravila

kmetiškega (podeželskega) življenja. Pripoveduje o »svojih« ljudeh, dedu in babici, očetu in materi itd., predvsem pa o svojem otroštvu, polnem domišljije in vsakdanjih dogodkov, o času pred drugo svetovno vojno in po njej, vsesplošnem pomanjkanju, lepoti narave in toplem domu, vendar njeno pisanje ne zdrsnje v poceni pričevanje, saj je kljub naznačeni romantiki njenega značaja presenetljivo stvarna, radovedna, življenjsko radoživa in plemenita. Pravzaprav bremo pripoved z očmi majhnega otroka, ki ga presenečajo krvavi dež in cigani, sanje o lintvarju ali pa lastovke v hlevu in temni, zgrinjajoči se oblaki na nebu.

Knjigo spominov, ki je pregledna in zaokrožena, dopolnjujejo slike-podobe prednikov, rojstnega kraja in okolja, v katerem je odrasčala Marija Plemenitaš, dodan pa je tudi slovarček narečnih in pogovornih izrazov.

Marko Elsner Grošelj

ČAS BESED V OBLAK UJET 4

Literarno društvo Zeleni oblaki, Logatec, 2009

Zbornik, ki ga je uredila Vanda Lavrič, je sestavljen iz besedil, branih leta dva tisoč osmega na različnih mestih in v različnih letnih časih. Zbor, ob katerem se uglesi tako nebo kot tudi prst, je predvsem pester, veselo navdahnjen, docela osvobojen v smislu drznosti in skorajda brezmejnega naslajanja nad zmožnostmi pa tudi

pomanjkljivostmi izražanja v jeziku, knjižnem in pogovornem, v bolj ali manj zvezani besedi. Pomembno je, da je besedišče zveneče, prostodušno ter pojoče, pripovedno raznovrstno, pomensko nabrito, blago zbadljivo, spolzko opolzko, pa tudi vedoželjno mračno, včasih časovno neusklajeno, a čutno; skratka besedišče, besede išče. O imenih oseb, ki so se podale na pot slavljenja slovenščine, le omemba: različnost združuje. Starost prehaja v mladost, najstništvo se plemeniti ob

čudenju, zrelost ni merilo.

Zbornik vsekakor zasluži tudi številko pet, a ne le v smislu ocenjevanja, pač pa v pričakovanju naslednjega. »Naj naredi veselje vsem, ki v veselju časa poskakujemo na trapezu verzov.« Tako predsednica društva Branka Novak zbornik pospremi na štiristo strani, kolikor je pač izvodov.

Pa še na mnoga družinja!

Andrej Lutman

SREČANJA

ČRPAJE IZ GLOBIN SVOJE DUŠE

Sosed tvojega brega 2009

»Po tem, kar sem slišal na pogovorih in sedaj na koncu v predstavitev, mi je povsem jasno, kako dragocena so ta srečanja. To niso le izobraževanja in samopromocije, to so druženja in sklepanje prijateljstev. To je srečevanje ljudi, katerim je skupno to, kar je imanentno le ustvarjalcem: črpanje iz globin svoje duše.« S temi besedami je gostitelj letošnjega literarnega srečanja Sosed tvojega brega, Rajko Stupar z območne izpostave JSKD Lendava, sklenil 31. srečanje literatov drugih narodov in narodnosti, literatov, ki pišemo v drugih jezikih in živimo v Sloveniji.

Letos je med 45 prija-

vljenimi žirija izbrala 19 avtorjev, katerih dela so objavljena v 13. številki revije Paralele. Med njimi jih 15 piše v sbh jezikih (Josip Bačić, Branko Bačović, Antonija Baksa Srnel, Jure Dr-ljepan, Srđan Đerić, Vida Herga, Nataša Kijurina, Nina Novak Oiseau, Željko Perović, Senada Smajić, Jordan Stavrov, Miomira Šegina, Velimir Turk, Mila Vlašić Gvozdić, Rade Vučkovac), dve v italijanščini (Elena Bulfon in Isabela Flego), po eden pa v madžarskem jeziku (Žuža Balog) in angleščini (Američan Wade Jay Morse). Žirijo so letos sestavljali dr. Đurđa Strsoglavac (sbh. jeziki), Nadja Dobnik (italijanščina), Marjanca Mi-

helič (madžarsčina), Irena Samide (nemščina) in Jure Potokar (angleščina).

Čeprav letos nisem bila med izbranimi, je želja po srečanju z vsemi avtorji, ki se že leta srečujemo na teh srečanjih, pretehtala. Tako sem se 18. aprila v sončnem sobotnem jutru znašla v Lendavi. Prijetno snidenje in objemanje. Res smo družina. Poetična! Obenem zasanjana in duhovita. Vsak v svojem svetu, ki ga na svojstven način približujemo drug drugemu. Radi se imamo, čeprav se generacijsko razlikujemo, geografsko tudi, jezikovno pa sploh. Multikulturalnost je gonilna sila tega srečanja. Zato se je obdržalo že tri desetletja,

tudi vojna ga ni prekinila. Velika zahvala za to gre prof. Dragici Breskvar, samostojni svetovalki JSKD za literarno dejavnost, ki nas že leta skrbno zbira in drži skupaj.

Literarno kreativno delavnico za izbrane avtorje je letos vodil pisatelj Goran Gluvić. Osrednja tema naših pogovorov je bila tokrat »nostalgija v literaturi«. Po nekaj uvodnih besedah o pojmu nostalgije nas je kmalu spravil k delu. Kaj nostalgija pomeni v postmoderini dobi? Začelo se je vračanje v preteklost. Pri nekaterih zelo uspešno. Nataša Kijurina je uspela v tridesetih minutah (določen čas pisanja) napisati odličen

Pisatelj Simon Pešić

postmoderni prozni tekst o svojem dedku, Branko Bačović se je nostalgичno vrnil v leta otroštva in skozi pesem posrečeno pričaral hrepenenja po rdečem kabrioletu, ki ga bo (tako Bačović v pesmi) bo kupil pred koncem življenja, ker želi umreti, gledajoč svet skozi velike oči malega fanta. Sledile so tudi druge dokaj sveže stvaritve udeležencev pa tudi razprava o tem, kako že napisano izpeljati postmodernistično. Ugotovili smo, da s predelavo svojega ali drugega teksta lahko pridemo do pretanjene ironije oziroma do duhovitega postmodernističnega teksta. V nadaljevanju delavnice je sledila razprava o načinih ustvarjanja, prednostih in slabostih pri izbiri prvoali tretjeosebne pripovedovalca itn.

Pred osrednjo literarno-glasbeno prireditvijo sta se domačina Rajko in Janja z nami sprehodila po Lendavi, najprej do starega gradu s konca

12. stoletja, nato pa še do modernega madžarskega kulturnega doma v središču mesta. Številna kulturno-umetniška društva so nam s tradicionalnimi pesmimi in plesi različnih etničnih skupnosti pričarala delček medgeneracijskega sožitja tega kraja.

Zvečer je v predverju hotela Elizabeta sledila tradicionalna prireditev »Iz sosedovega vinograda, letnik 2009« z izbranimi avtorji. V kabaretnem stilu so avtorice, sedeč na barskih stolih ob šanku, interpretirale svoja dela, avtorji pa so bili pomešani med publiko. Kot gosta večera sta nastopila pisatelj Goran Gluvić in lendavska pesnica, ki piše v madžarščini, Judit Zagorec Csuka. Prireditev sta glasbeno sklenila Roman Sarjaš na klavirju in Ingrid Müller kot vokalistka. Družabno srečanje z večerjo smo nadaljevali v Lendavskih gorica v prijetni domačiji, kjer smo, seveda, tudi zaplesali.

Naslednji dan se je začel

s spoznavanjem madžarske literature. Profesorica in prevajalka Marjanca Mihelić je pripravila izbrane odlomke iz moderne madžarske literature (prevedene v slovenščino), s čimer nam je ilustrirala najbolj zanimive literarne vsebine iz del madžarskih avtorjev, ki jih večina, zaradi nepoznavanja jezika, bolj slabo pozna. Tudi pri Marjanci smo dobili nalogo, da iz delovne verzije nekega prevoda podčrtamo pogovorne in narečne izraze. Za nas je bila to zelo zanimiva izkušnja; določene fraze v madžarščini in slovenščini smo namreč primerjali s podobnimi frazami v južnoslovanskih jezikih.

Zaključek srečanja je bil namenjen predstavitvi novih knjig Sosedovih avtorjev. Starosta srečanja Vladimir Vekić se je predstavil z novo knjigo, komično dramo Iznajdljiv mož v prevodu Željka Perovića. Ivan Korponai je predstavil svoji novi

knjigi: zbirko pesmi in zbirko kratkih duhovitih erotičnih zgodb z naslovom *Lale i Bravko*. Siniša Pešić je na srečanje prišel iz Beograda z odmevne promocije nove zbirke *Tantra*, ki jo je predstavil tudi nam. Zadnja se je predstavila nova, najmlajša avtorica, Nina Novak Oiseau, ki je prvo zbirko pesmi optimistično pripravila v dveh izdajah, hrvaški in slovenski (skupaj kar v tisoč izvodih), del denarja od prodaje pa namenila žrtvam nasilja (Beli obroč). Za posledek je na koncu srečanja poskrbel domačin Rajko, ki nam je živo pričaral odlomek iz Kranjčeve *Povesti o dobrih ljudeh*.

Potem je zavesa padla. Nekateri smo še nekaj časa ostali pred njo ter se še dolgo poslavljali. Ob letu osorej!

Neda Galijaš

PESNIŠKI TURNIR 2009

Založba Pivec iz Maribora je februarja 2009 razpisala natečaj za najboljšo izvirno neobjavljeno pesem slovenskega avtorja. Vsak avtor je lahko poslal samo eno pesem. Komisija je med prispelimi izbrala 24 pesmi, ki so se uvrstile v polfinale. Sledila sta dva polfinalna turnirja – v Slovenj Gradcu in na Ptuj.

Dvanajst izbranih pesnikov po mnenju strokovne komisije in publike se je konec aprila pomerilo v velikem finalu za viteza oz. vitezinjo pesništva

leta 2009. Zmagovalec dobi diplomo, knjigo, kovano vrtnico (simbol pesniškega turnirja) in denarno nagrado. Prireditev, ki je potekala v Kazinski dvorani SNG Maribor in se jo je udeležilo veliko število ljubiteljev poezije, je letos izjemoma vodila Manca Košir. Pobudnica pesniškega turnirja (idejo zanj je dobila v knjigi Zlate Vokač Marpurgi, ki opisuje pesniške turnirje v 14. stoletju v Marpurgu – današnjem Mariboru) Zora A. Jurič je zaradi poškodbe finale spremlja-

la iz avditorija. Pokrovitelj turnirja je bil župan MOM Franc Kangler.

Avtorji so predstavili svoje pesmi in bili nagrajeni z aplavzom navdušenja. Da pa zna biti javna predstavitev pesmi najglobljih občutij tudi težka, je dokazala mlada pesnica maturantka Maruška Šibila iz Marjete na Dravskem polju. Iskren jok je prekinil njeno branje pesmi, ki jo je nato v celoti še enkrat prebrala Manca Košir. Prav ta pesem – Babici in dedku – je dobila največ glasov in naziv zmago-

valka občinstva. Vitezinja pesništva po izboru strokovne komisije pa je postala Lučka Zorko iz Murske Sobote za pesem Stegna.

Žlahtno prireditev so s svojim glasbenim nastopom obogatili pevka Ana Bezjak, flavtistka Asja Grauf in kitarist Mario Babojelič. Osrednja gostja prireditve Barbara Korun je občuteno prebrala nekaj svojih pesmi.

Ana-Marija Pušnik

IZ VIRTUALNEGA SVETA V RESNIČNI SVET

Srečanje portalovcev s pesem.si na Trubarjevi domačiji

Na pesniški portal pesem.si sem se vključila lani decembra. Bilo je, kot bi skočila v morje, polno delfinov, ki se veselijo vsakega novega družinskega člana. Vsak dan lahko na spletu od vsakega avtorja preberemo po tri nove pesmi na dan. Veliko, ne?! Saj je tudi avtorjev veliko. Seveda vsak ne objavlja pesmi neprestano, nekateri pa le. V minulem pesniškem letu (od pomladi 2008 do zime 2009) je na portal prispelo okrog 8000 pesmi. To pove, kako pesniško razpoloženji smo v Sloveniji.

Potrebo po tovrstnem pesniškem portalu sta

pred tremi leti začutila Ana Porenta in Gregor Grešak. Kmalu sta ga zasnovala pod okriljem Zavoda za razvijanje ustvarjalnosti. Gre za vseslovenski projekt zbiranja pesmi pesnikov in pesnic z vseh koncev Slovenije ne glede na starostne, krajevne ali jezikovne omejitve. Obiskovalci portala s kliki ocenjujemo prispevke in s tem odločamo o izboru pesmi vsakega letnega časa, in sicer eno po izbiri bralcev, eno po uredniškem izboru in kot novost zadnjega leta – najboljši haiku po izbiri urednic. Poleg teh izborov so še izbrane pe-

smi, ki so zaslužile pozornost uredništva in so zato podčrtane. T. i. podčrtanke uredništvo (Ana Porenta, Aleksandra Kocmut, Zalka Grabnar Kogoj) prepričajo z izvirnostjo, sporočilnostjo, jezikovnim bogastvom in s svežino izražanja.

Prireditve v živo organizirajo enkrat na leto okrog svetovnega dneva poezije v idiličnem okolju Trubarjeve domačije na Rašici. Tako je bilo tudi letos, 24. aprila. Na promociji tretje številke zbornika Pesem.si '09, ki vsebuje pesmi 50 avtorjev s portala, se je našla pisana družčina avtorjev v živo. Avtorji se med

seboj navidezno poznajo v komunikaciji preko foruma, sodelovanju na portalovih delavnicah, pri obveščanju o pesniških in drugih literarnoglasbenih dogajanjih po Sloveniji ... »Za nekatere je pesem.si srečevališče sorodnih duš, komunikacija, izpoved in tolažba, za druge učno polje, izziv, preizkušanje različnih govoric in pesniških oblik, igranje z besedami in še mnogo več,« je v uvodniku zapisala urednica Ana Porenta. Takrat, ko se organizira srečanje članov portala v živo, kot je bilo omenjenega petkovega večera na Trubarjevi do-

mačiji, pride do pretakanja virtualnega sveta v resničnega. Avtorji se sicer spoznavamo v nekem namišljenem okolju internetnih možnosti. Drug o drugem si iz objavljenih pesmi, pogovorov na forumu, dela v

delavnicah rišemo lastne podobe medmrežnih pesniških prijateljev. Ko pride čas snidenja v živo, se odstira zavesa, besedna poznanstva pa dobivajo svojo obliko. Evforija, presenečenje, smeh, zadovoljstvo, veselje,

sreča ... Takim prijetnim občutkom, ki se zavlečejo globoko v noč, kot je bil ta večer, ne more biti konca. Zaradi našega živega srečanja lahko na forumu iz dneva v dan prebiramo navdušujoče besede članov portala, ki

smo se zdaj spoznali tudi dejansko.

Torej, portalovci so se spoznali, pesniška zaveza je ustvarjena in lahko le potrdim – ni ga čez družjenje v živo.

Neda Galijaš

SEJMI SEJMI SEJMI SEJMI SEJMI SEJMI SEJMI

KNJIŽNA POMLAD V UČENI BOLOGNI

Bologna, sedež dežele Emilija-Romanja in pokrajine Bolonja, je častitljivo mesto z etruščanskimi in rimskimi temelji, z imenom, povzetim po galski Bononii, z neskončnimi arkadnimi hodniki in več pomenljivimi vzdevki. Meščani so gotovo najbolj ponosni na »la dotta« – »učena, modra«; njihovo mesto se namreč ponaša z najstarejšo univerzo v zahodnem svetu, leta 1088 ustanovljeno »Alma Mater Studiorum«. Po Bologni, kjer med drugimi predavata Umberto Eco in Romano Prodi, se imenujejo tudi najnovejša prizadevanja za reformiranje visokošolskih študijev v združeni Evropi.

Vzdevek »la torrita« – »stolpasta« spominja na nekdanjih 180 stolpov, po katerih se je merila imenitnost patricijskih palač; danes jih stoji le še 15, pa še ti večinoma niso v celoti ohranjeni. Vzdevek »la

rossa« – »rdeča« nekateri pripisujejo pogledu, ki se s teh razglednih točk odpre na valovanje bolonjskih opečnatih streh, drugi pa ga povezujejo s tradicionalno bolj levo politično usmerjenostjo oblasti v mestu in pokrajini. Vzdevek »la grassa« – »tolsta, mastna« je prav tako zaslužen, saj priča o prepoznavni gastronomski tradiciji, ki ostaja živa zlasti v imenih testenin ter prilog in omak zanje, pa tudi v močni prehrabeni industriji v Bologni in okolici.

Bologno bi lahko povsem upravičeno imenovali tudi sejemska in knjižna, čeprav teh vzdevkov še ni bilo zaslediti v »komuniciranju« mestnih promocijskih uradov z deset tisoči obiskovalcev, ki prihajajo od blizu in daleč prav zaradi sejmskih prireditev. Med njimi je gotovo ena najuglednejših Fiera del libro per ragazzi, v čedatje bolj prevladujoči lingui

franci Bologna children's book fair, po naše pa Mednarodni sejem knjig za otroke in mladino v Bologni.

Sejem, letos je bilo že šestinštirideseti po vrsti, je na sporedu vsako leto zgodaj spomladi, nekaj dni ali tednov pred veliko nočjo, in je torej svojevrsten znamenilec za mnoge najlepšega letnega časa. Zelo primereno, saj je tudi otroštvo, čas najbolj bujne rasti in zorenja, pomlad v človekovem življenjskem letu.

Svetlo, v prevladujoče tople zelene barve odeto je že samo sejmišče, znamenita Fierra di Bologna. Še več pisanih barv se prepleta na stojnicah posameznih razstavljalcev, založb in skupinskih predstavitev večjih regij in držav. Na njihovih razstavnih panojih in mizah doseže

mavričnost barv in oblik vrhunec, saj si ilustratorji in opremljevalci že z naslovnici knjig in slikanic prizadevajo pritegniti kar največ pozornosti. Kar v množici več deset tisoč izdaj še malo ni lahko.

Slovenijo sta zastopali – potem ko so bili v prejšnjih letih že »boljši časi« – največja založba Mladinska knjiga na stojnici, ki je nosila pečat najbolj uspešne »izvozne« avtorice Lile Prap (Lilijane Praprotnik), in druge založbe oziroma avtorji pod okriljem Gospodarske zbornice Slovenije. Tukaj so bili v ospredju skoraj brez izjem vsi pisci in upodabljači umetniki, ki v zadnjem času pomembno sooblikujejo zlasti otrokom in mladini namenjeni del založniške ponudbe. Tujim obiskovalcem je bil na-

menjen še predstavitveni katalog z deli in podatki o avtorjih, ki so v samostojni Sloveniji v tem segmentu prejeli nagrade ali bili nominirani zanje.

V povezovalnem hodniku med dvema največjima razstavnima dvoranama so v posebnih vitrinah zbrane nagrajene publikacije. Letos so bila priznanja podeljena v štirih, od tega dveh novih kategorijah. Večinoma gre za povsem nove stvaritve, kar precej del pa se tako ali drugače navezuje tudi na tradicijo oziroma klasiko in so nove vsaj ilustracije, če ne tudi priredbe. Tako je v kategoriji Leposlovna knjiga prejel prvo nagrado Španec Morales Ajubel – za znamenitega Robinzona Crusoeja zgolj v podobah in brez besedila! V kategoriji Poučna knjiga je prejel

nagrado Guillaume Duprat za knjigo *Le livre des terres imaginées*, ki prikazuje predstave ljudi o našem planetu v različnih kulturah in obdobjih.

V novi kategoriji Nova obzorja je nagrada odšla v Venezuelo za knjigo *El Contador de Cuentos* – Pripovedovalec zgodb. Edina prva nagrada, ki ni bila podeljena avtorjem iz romanskega sveta, je bila v kategoriji Prvenci dodeljena Angležu Kevinu Waldromu za slikanico *Mr. Peek and the Misunderstanding at the Zoo* – Gospod Peek in nesporazum v živalskem vrtu.

Razstavo knjig in drugih publikacij, ki jih postavijo na ogled in ponudijo v odkup založniki z vseh koncev sveta, spremljajo različne prireditve in strokovna srečanja. Ena naj-

bolj obiskanih je vsekakor bogata razstava ilustracij. Letos se je na njej – žal brez udeležbe naših avtorjev, ki v prejšnjih letih pogosto niso ostali neopaženi – predstavilo 81 ilustratorjev; strokovna žirija jih je izbrala po pregledu kar 2714 na natečaj poslanih likovnih del iz 61 držav. Spomin na bogato razstavo je bilo mogoče odnesti tudi domov – v katalogu z naslovnico italijanskega umetnika Roberta Innocentija, dobitnika Andersenove nagrade za leto 2008.

Posebna pozornost je bila letos namenjena gostujoči državi Koreji. Tema njihove predstavitve je bila »okoli in okoli v krogu«, pri čemer je trideset izbranih ilustratorjev poskušalo predstaviti mir in

gibanje v sozvočju različnosti in dinamičnih energij v krogu, ki ga je sestavljalo pet tradicionalnih korejskih barv.

Korejci so znali za svojo promocijo poskrbeti tudi v mestu, kjer je tudi sicer čutiti utrip dogajanja na »fieri«. Svoje dragocenosti prinesejo na plano številni antikvarji in bukinisti, vrstijo se tudi predstavitve knjig in srečanja z njihovimi avtorji. Nekateri najvidnejši so se pojavili tudi v »naj«-izborih, s katerimi sta svojo strokovno dejavnost predstavili Mednarodna mladinska knjižnica v Münchnu (IJB) in Mednarodna zveza za mladinsko književnost (IBBY).

V središču mesta je bila zelo dobro obiskana še ena nenavadna, a konec koncev povsem logična

povezava dveh za Bologno značilnih vzdevkov: »la dotta« in »la grassa«. V trinadstropni knjigarni-kavarni-restavraciji-vinoteki pod skupnim imenom Eataly (posrečeno zvenel ča skovanka!) so namreč pred nedavnim odprli izjemno okusno opremljeno, staro in novo v oblikah, barvah in materialih povezujočo prodajalno, v kateri si prav nič vsiljivo ali banalno podajajo roko bolonjska in sploh italijanska kulinarična in knjižna produkcija.

V pritličju se pride v knjigarno naravnost iz bogate tržnice skozi manjšo kavarnico in bralnico časopisov, v prvem nadstropju so med policami s knjigami o prehrani in sestavinah zanjo postavljene jedilne mize za prav

spodobne malice in kosila, v drugem nadstropju pa je sredi knjig o vinu in vinogradništvu vhod v vinoteko, kjer je mogoče številna vina poskusiti in še kaj malega prigrizniti. Na nekaterih policah so sredi knjig na prodaj tudi značilne italijanske testnine, posušena ali vložena zelišča in začimbe, suhe mesnine itn. Nekateri obiskovalci so prišli v Eataly zaradi knjig, tudi leposlovnih, otroških, znanstvenih in vseh drugih, ne le »kuharic«, drugi zaradi prigrizka ali kozarčka prosecca, večina pa si je nazadnje v prijaznem okolju privoščila od vsega po nekaj. Zakaj pa ne?!

Iztok Ilich

NATEČAJ ZA NAJBOLJŠO SAMOZALOŽNIŠKO KNJIGO Z LETNICO 2008

Revija Mentor, ki deluje v okviru Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, razpisuje natečaj za najboljšo leposlovno knjigo, izdano v samozaložbi, z letnico 2008. Najboljši avtor bo dobil za nagrado grafiko akademskega slikarja Karla Pečka, ki jo bo revija podelila na sklepnem delu Festivala mlade literature Urška oktobra 2009 v Slovenj Gradcu.

Natečaj je namenjen vsem avtorjem, ki so lani sami izdali pesniško zbirko ali prozo, napisano v slovenščini, in so sami plačali zanj stroške ali so del stroškov za tisk dobili s pomočjo sponzorjev.

Knjige (1 izvod) naj avtorji pošljejo na naslov JSKD, revija Mentor, Štefanova 5, 1000 Ljubljana do 1. septembra 2009. Rezultati bodo znani do 15. oktobra, objavljeni pa bodo na spletni strani www.jskd.si. Knjige bo izbirala dvočlanska žirija, v kateri bosta pisatelj in dramatik Goran Gluvić ter urednica Mentorja Dragica Breskvar.

LOCUTIO — IZ NEZNANEGA SLOVARJA

Nevpadljivo in modro, brez znanih flešev, nič bliskanja in odvečnih reklam, Locutio, prva slovenska literarna on-line revija. Povedano drugače, prva slovenska literarna revija, ki ni natisnjena na papirju. Gutenbergovstvo je dokončno porinjeno ob rob, poslej bodo izbranci, ki še prebirajo literarne umetnine, samo še snobi s prenosnimi računalniki, ali kako?

Zakaj, Marjan Pungartnik, brez papirja? Se ti je kaj zameril ali skrbiš za varovanje našega planeta?

Če se spomnim, kako pisana je bila najprej revija Locutio! Tiste verzije si skoraj ne upam odpreti. Bliskanje in samoreklama, kar pa je bralo le malo ljudi. Začelo se je nekje leta 95, ko sem na Geocities začel postavljati nekaj kot domačo stran za literaturo, revijo. Da revija ni natisnjena na papirju, so krivi mladi literati. Takrat sem še imel to možnost, da sem lahko dal del denarja iz programa ZKO Maribor za revijo. Kar precej, tudi za takratne čase. Sestajali so se in sestajali, potem pa prišli s sporočilom, da je denarja premalo in da si ne morejo izplačati honorarjev. Takrat je preskočila iskrica in rodila se je internetna revija. Arhitekt Podrecca se je pritoževal, da so njegovi učenci bolj konzervativni, kot je on. Jaz vem, da so tudi mladi literati konzervativni. Gre za konflikt generacij. Moja dela na višji frekvenci. Generacija? Sploh nimam generacije. Če smo se po naključju rodili v istih letih in šli skozi iste stvari, nas to še ne povezuje. Mladim se čudim, da se jim ljubi toliko telefonirati, da poslušajo z užitkom samo stari rock in zraven vsega jedo majonezo. Prvo bi že še razumel, ker gre za svojevrstno lenobo, dru-

go tudi, tretjega pa kot »slovfudovec« v nobenem primeru.

Torej je nastala revija na internetu iz sile. Sprva smo jo sicer oglašali, da »zaradi poezije ne bomo sekali dreves« (se ti zdi ta slogan kaj znan?), vendar sem kmalu uvidel, da to ni čisto prav. Za tisk se pravzaprav porabi samo 7 odstotkov papirne mase in bi bil takšen slogan demagoški. Veliko pomembneje se mi zdi to, da je internetna revija hitrejša, fleksibilnejša, prenese večji avtorski razpon, tudi več avtorjev, večjezičnost, je svetovna (kar revija Locutio resnično je). Stavil sem torej na nov medij in mislim, da se mi je za zdaj posrečilo. Za nami je šel samo še SRP, ki pa se ziheraško tudi tiska.

V zmoti pa je tisti, kdor misli, da papir kot medij zahaja. Kdor dela z računalnikom, ve, da se papir potroji. A ko danes naročate knjigo z Amazon ali Ozon, vam jo izdelajo po naročilu. Kje so že časi, ko so tiskali stvari na zalogo. Saj je veliko več zaslužka pri »printing-on-demand«. Res bodo brali knjige le še žlahtneži, nikakor ne izbranci. To je preostanek sveta, nihče jih ni izbral. Če so to snobi, so pač snobi.

Zakaj Locutio? Kaj vse se skriva za pomenom te besede?

Locutio pomeni izgovor, govor, izreka. Nič drugega ni za tem. Bolj zanimivo je, kako smo prišli do tega imena. Nekoč smo v literarni delavnici sedeli in razmišljali, kako bi se revija imenovala. Tomaž Brenk je predlagal Post Scriptum ali Žametne citre, drugi pa niso imeli veliko idej. Potem sem (inovativec, jasno) vzel slovar in položil na slepo prst na stran. Položil sem ga na *locutio*. Ko danes poskušam najti slovar, v katerem je locutio, ga

ne najdem. Kaj smo takrat delali na delavnici in kakšen slovar sem imel s sabo, ne vem.

Locutio ni samo revija, ampak tudi kronika ...

Revija je sestavljena iz treh modulov – eden je revija, drugi je kronika, tretji je indeks avtorjev. Kronika je bistvena, kajti to je sled dela društva in širše – v to vključujem tudi prireditve, pri katerih kakor koli sodelujemo – osebno ali kot društvo. Počasi spravljam skupaj tudi pregled dela v devetdesetih letih in pred njimi, vendar mi za to ne ostaja dosti časa. Naslednja zelo pomembna stvar je indeks avtorjev. Zbiram informacije o avtorjih in jih, seveda z njihovim privoljenjem, objavljam. Mislim, da je to najširši spisek ljudi, ki se ukvarja z literaturo. Nekatera gesla so posvečena avtorjem iz preteklosti, ki jih brez razloga zane-marjamo (Ludvik Mrzel, Igor Šentjurc, Ernst Goll), in običajno jih spremljajo tudi objave.

Posebnost je 42. številka, kjer smo objavili prispevke z mariborskega simpozija »Trubar in internet« maja lani. Gre za eseje in znanstvene razprave, ki jih pravzaprav ne objavljamo, tokrat pa smo za Trubarja z veseljem ponudili nov medij. Ampak niti teh objav Cobiss ni zapisal.

Poskušam delati tako, da bi revija imela praktično vrednost ne le za avtorje, ampak tudi za širše občinstvo. Vsekakor je najbolj iskana oseba na Locutio Janja Vidmar.

S Cobiss in knjižničnim sistemom sem že nekajkrat poskušal doseči, da bi bile objave v Locutiu tudi zapisane kot bibliografske enote v Cobiss. To pa je za oboje, knjižnice in Cobiss, preveč. Knjižnice so konzervativni, neinovativni dinozavri, ki se sploh ne zanimajo za kaj drugega kot Cobissov katalog. Jolka Milič mi je recimo rekla, da je iskala v knjižnici Locutio, ker je mislila, da gre za tiskano revijo. Knjižničarka niti ni uporabila Cobissovega kataloga, kjer bi revijo našla, in ji je rekla, da je ne pozna. Mislim, da bi v ZDA, kjer knjižnice nekaj veljajo, takšnega bibliotekarja

odnesli na ulico. A kam češ z našimi knjižnicami, od katerih niti ena ni odprta takrat, ko ljudje največ berejo – ponoči!

Revije v takšni obliki brez Marjana Pungartnika zanesljivo ne bi bilo.

Revijo izdaja Mariborska literarna družba. Imaš zelo prav, da je brez mene ne bi bilo v takšni obliki, če bi sploh bila. Pa svoje vloge ne precenjujem. Ko revija enkrat je, jo mora nekdo urejati. To počenjam sam herojsko prostovoljno. Pomembno se mi zdi tudi to, da je naš prostor tako revijo potreboval. Sprva smo bili neke vrste spremljevalna revija, takšna, ki je pospremila nove avtorje. Zdaj lahko rečem, da smo »normalna« revija. Med tolikimi revijami, ki delujejo ekskluzivno in so za to bogato poplačane, je ena takšna potrebna. Če sem malo hudoben – nam je potrebna svetovna revija.

Urejevanje revije pa je rutina, ki je vredna posebne pozornosti. To je pregled, ne izbor. Pregled pelje k širini, raznolikosti, nehierarhičnosti, izbor pelje k ozkosti, zaprtosti hierarhiziranju. Revija je področje sodelovanja in ne gospodenja. Tako si vsaj zamišljam revijo, ki je središče širšega literarnega dogajanja. Tudi urednik ni prav dober tisti, ki zna predvsem odganjati ljudi in ki ima predstavo, da ve o literaturi vse.

Iz kronike na straneh revije je mogoče zaznati živahno življenje Kulturnega društva Mariborska literarna družba.

Kdo ve, da je Ivan Minatti prvič nastopil v Mariboru, ko ga je povabila Mariborska literarna družba? In ne le on. To pomeni, da so takšna društva, kot je Mariborska literarna družba, pomembna. Društvo sem poskusil ustanoviti že zdavnaj z mlajšimi literati, pa se ni izšlo. Zbral sem nekaj drugih in napravil društvo. Od konca sedemdesetih let sem v Mariboru delal literarno publiko. Sprva je bilo zelo

malo občinstva. Največ jih je bilo, če smo to delali v knjigarnah. Sicer pa ne. Potrebno je bilo najti poti, da jih pripelješ na literarne večere zaradi avtorjev samih. Nekoč smo po naključju rezervirali poročno dvorano rotovža ob istem času za dva – knjižnica za nekega velepomembnega pesnika in mi za pokojno Veroniko Brolih, ki ji je izšel prvenec. Dvorana je bila nabito polna. Potem smo se na mestu samem odločili, da gre velepomembni pesnik v knjižnico, z njim pa tudi publika. Imel je sedem poslušalcev, mi pa čez sto. Takrat je tisti avtor rekel: »Prekleti Pungartnik mi je ukradel vso publiko!« No, zdaj se to ne more

zgoditi. Novo županstvo nas je zabrisalo iz poročne dvorane. Pa smo napravili Literarno hišo Maribor, ki potrebuje literaturo.

Veš, sam ne morem nič, če ni publike. Sčasoma organizacija ni več takšen problem, je pa to lahko publika. Nekoč so se organizatorji gostovanja Gerharda Falknerja skoraj vdrli v tla od sramu, ko na njegovo branje ni prišel nihče. Naslednje leto smo sodelovali pri podobnem literarnem večeru tudi mi in dvorana je bila polna. Kadar slabo kaže s publiko, stopim ven na cesto, pogledam navzgor in rečem: »Pošlji mi kaj publike!« In mi jo pošlje. Za zdaj še. Hočem reči – dokler počnem to jaz, jo bo pošiljal meni, potem pa komu drugemu. Njemu je pomembno to, da ima literatura publiko.

Zanimivi so opisi uredniških prijemov, ki se vidijo skozi objavo kratkih napotil.

Svoj čas, ko sem urejal druge revije, sem avtorje vedno vabil. Ne glede na to, ali so pripadali krogu ali ne. Če je bil zanimiv, če bi moral biti prisoten v reviji, če je bil v zosu in ga je bilo potrebno podpreti. To sem ohranil. Avtorji to znajo ceniti in na ta način se delajo takšna tiha prijateljstva, ki ne gledajo samo na koristi. Ohranil sem tudi veselje do drugih jezikov. Ko me je pisateljica Ditha Brickwell povprašala, kaj pravzaprav s tem hočem napraviti, sem ji rekel: Novi Babilon! Sit sem nacionalne ekskluzivnosti, res je imam poln kufer. Internet je krasna stvar za to. Vendar pogledjte – tudi na internetu se stvari ne mešajo preveč. Jaz pa to hočem. Tudi če ne razumem madžarščine, hočem imeti v Locutiu madžarske tekste. Tudi to je del mojega (ne) generacijskega odraščanja.

Ni ekskluzivna revija, praviš; pa vendar je najti na njenih straneh precej uveljavljenih avtorjev. Je to del »mentorstva« za neuveljavljene ali »grožnja« uveljavljenih, da jih obrobje dohiteva, prerašča?

Zanimivo je, da Locutio prej zapazijo manj uveljavljeni avtorji kot uveljavljeni. Včasih dobim sporočilo od kakšnega uveljavljenega avtorja, ki se zgrozi, da nas ni našel prej. Tudi DSP je kar dolgo cincalo, preden je napravilo svojo stran. Tako je pač – ko si enkrat gor, si gor. Ko pravim, da vabim, mislim s tem vse kategorije, od začetnikov do zares uveljavljenih. Verjetno se kje zapisuje, koliko ljudi je začelo objavljati zaradi mene, prav tako, kot se zapisuje, koliko ljudi sem s svojim mentorstvom zamoril in ne objavljajo. Spomnim se neke dame, ki sem ji tako nazorno razložil, da je v njeni pesmi zapisan simbolični *kavs*, da jo vedno strese, če pomisli name, in se je potem odločila, da bognelej še kaj objavi.

Sicer pa je za vsako revijo potreben čas, da dozori. Gre za vse vidike – tudi privlačnost za avtorje. Pri on-line reviji, ki je rasla hkrati s popularizacijo interneta, je to še posebej pomembno. Delam tako, da vabim avtorje osebno, pretežno tiste, s katerimi sodelujem pri MLD ter Zvezi kulturnih društev Maribor in JSKD, pa tudi takšne, za katere vem, da jih to zanima. Tako sem prvi objavil Petanovo popolno bibliografijo, kar ni bilo lahko delo. Ekskluzivnost razumem kot zaprtost, mi pa smo odprti, odprti in odprti. In mislim, da je tudi to eden od razlogov, da v Locutiu navkljub temu, da prispevkov ne honoriramo, avtorji radi objavljajo. Rad se pošalim, da zato, ker so v dobri družbi Mariborske literarne družbe.

Še eno napotilo se mi zdi v luči uredniškega dela skoraj že mentorsko in vredno, da si ga zapomnimo. »Ne objavljamo besedil, ki širijo rasno, versko, nazorsko, narodnostno nestrpnost in nestrpnost do manjšin, pri čemer velja literarna licenca. Presoja jo urednik. Prav tako ne objavljamo besedil z eksplicitno spolno vsebino, ki bi lahko bile ocenjene kot pornografske, ker je revija namenjena tudi mladoletnim osebam.« Še bolj kot avtorjem, se mi zdi, je ta zapis koristno mentorsko navodilo tistim, ki se preizkušajo z urejanjem

podobnih revij.

Bližaš se 50. številki revije. Si kaj razmišljal, kljub vsemu, da ob taki priložnosti prekršiš pravilo in revijo izjemoma natisneš na papirju namesto on-line?

Ja, sem. Letos kandidiram za sredstva. Bom videl, če bo šlo. O knjigah običajno odločajo tisti, ki sovražijo internet in ga ne priznavajo. Pred kratkim sem se pogovarjal z Vladislavom Stresom, ki mi je povedal, da mu DSP v zavrnitvi vloge za članstvo očita tudi, kako v glavnem objavlja na medmrežju. Zanimiv argument. Verjetno je potrebno ustanoviti takšno društvo, kjer ne bi sprejeli tistih, ki niso še objavljali na medmrežju.

Heidi Inffeld mi je povedala za kolegico, ki je opustila »fizično« slikanje in je celo uničila artefakte, ker se je posvetila samo medmrežju. Tudi moj nemški pol-soimenjak Wolfgang Pungartnik dela pretežno samo za medmrežje. Torej – zakaj ne samo na internetu?

Rojen si na Koroškem, živiš in delaš v Mariboru. Imaš tesne povezave predvsem na severni strani meje, med rojaki od Celovca do Gradca. Pogrešaš kdaj prestolnico? Ljubljano? In zdi se, da tudi v Mariboru ne siliš ravno v ospredje kulturnega življenja. Misliš, da zato nekateri odmahnejo z roko in pravijo: Eh, kaj bi s Pungartnikovimi literarnimi projekti. Pri njem se zbirajo predvsem upokojenci. Nepoznavanje scene ali zamenjava z upokojenskim društvom DRUMAC?

Zelo ponosen sem na to, da sem za starejše literature izbral srečanja. Zakaj so rasisti do starejših avtorjev? Saj je zlati čas, ko so mladi v literaturi videli »nekaj več«, že za nami. To so bili časi, ko se je presežek investiral v poklicno nedorečenost, kar je značilnost avtoritarnih družb. Umetniki so se na veliko rekrutirali iz te kategorije. Danes se neizpolnjlive eksistence investirajo v spolno nedorečenost.

Kar pa ne proizvaja literature.

V resnici lahko rečem, da je od konca sedemdesetih let šla skozi moje roke vsa nova literatura v Mariboru. Pozneje so nastali tudi drugi kanali, za katere sem vesel. Veseli me, da kdo prevzame tudi mlajše. Jaz sem si izbral starejše začetnike. A kdor pozna program MLD, lahko vidi, da v njem sodelujejo tudi mlajši.

Lansko leto sem napravil kakšnih petdeset branj, spravil ven najmanj 12 knjig, spravil v Avstrijo številne umetnike in skupine, kaj tudi napisal, ustanovil Literarno hišo Maribor in galerijo RRRudolf, se dobro razumem z Albanci, Nemci, Srbi, Hrvati, nekaterimi Slovenci, vrabci in strašili. Vse to neslužbeno in zunaj službe. Če ima kdo to za nič in zamahne, je to bržkone njegov hud problem.

Ne pogrešam Ljubljane. Pogrešam neko boljše, bolj dobrovoljno Slovenijo, kjer bi kot tujec lahko zanimivo živel. Pri meni je tako, da sem doma, kjer koli položim klobuk. Ko ga poberem, tam tudi nisem več doma. Moram reči, da se na Maribor nisem nikoli do konca navadil, kot se človek ne sme navaditi na svet, v katerem gostuje. Sem sem prišel po kazni in zame je to »štrafenkolonija« in bo to tudi ostala. Glede doma oz. Koroške bi odgovoril s svojim verzom: »Ker dom je, da si le redko tam.« Tako iz daljave je ta dom znosen, kar pa najbrž ne bi bil iz bližine.

Veš, ignorantom zveni Locutio enako kot Likus. Že začenja se enako, v obeh imenih je en *u* in en *i* in en *k*. To je tako kot pri anekdoti z Gabrijelom Kolbičem, ki je študiral kiparstvo v Pragi. Njegovi Velčani pa so pravili, da se je učil kleparstva v Pragerskem. Kot pri norih na podstrešju. Temu človek ne ubeži. Sploh se to dogaja tam, kjer ni nikakršnega literarnega življenja in ljudje ne pridejo niti do revije niti do literarne delavnice. Kako bojo razlikovali nekaj, česar niso nikoli srečali?

Če me vlečeš za jezik, da bi rekel kaj proti LIKUS-u, me ne boš dobil. Saj vem, da me ne, a vseeno. K nam prihaja koncept »volkskultur«

in se seli tja, od koder se je umaknila kulturna politika. Na koncu koncev to ni nič slabega in so lahko uradniki v državni upravi samo srečni, če se najde kdo, ki dela na tem zanemarjenem področju. LIKUS si je to naredil po svoje in to počne uspešno.

Lahko za konec malo postrežeš še s statistiko? Si kdaj preračunal, koliko papirja bi potiskali, če bi Locutio izdajal na papirju, recimo v povprečni slovenski nakladi za takšne revije, 300 do 400 izvodov?

Podatki o objavah do 48. številke: objavili smo skupno 1044 prispevkov 473 avtorjev, od katerih 294 enkrat. 690 je bilo objav poezije, 190 objav proze, 72 objav razpisov, 30 esejev, 27 objav aforizmov. V indeksu avtorjev je 710 vnosov.

Podatki o obiskanosti revije: od septembra 2008 naprej je povprečen mesečni obisk revije 50.000. – ca 310.000, branje pa revije ca 67.000 – 11.000-krat mesečno.

Najpogostejše ključne besede, s katerimi so iskali na straneh Locutio, so natečaj (3029), pesmi (524), literarni (397), revija (338), vidmar (314) in janja (310). Skupno so iskali 47.630-krat.

Med najbolj iskanimi in branimi objavami so razpisi (10.517 krat od septembra lani).

Največkrat so brali revijo v Združenih državah Amerike (34.244-krat), v Sloveniji (21.581-krat), Nemčiji (2.174-krat), v omrežjih (1.862-krat), Kanadi (727-krat), Švedski (659-krat), Singapurju (624-krat), na Hrvaškem (537-krat) in v Koreji (479-krat), skupno od septembra 2008 67.282-krat.

Pripravil Peter Rezman

Milan Vincetič

GROMKO PRITRKAVANJE

Dejan Koban

METULJI POD TLAKOM

Blablabla & Bla (samozaložba),
Podnart 2008

Pesniški prvenec Dejana Kobana *Metulji pod tlakom* ni nikakršen novum v sodobni slovenski poeziji, prej bi lahko rekel, da gre za očitni postulat modernistične poezije, oprte na beatništvo ter revolt, vendar je med samozaložbami, ki izhajajo dandanes, vseeno kar dobrodošlo »presenečenje«. Povečini se samozaložniški prvenci spogledujejo s primarnim intimizmom, tudi hrepenenjsko liriko, Dejan Koban pa v svoji knjigi zabeli povsem drugače, češ kaj »te briga za vljudnost, / za izbor pravih besed, / kaj te briga, / če se najini srci ljubita, / če se vajini želji ližeta, / kaj te briga, / če vajini telesi fukata, / kaj te briga za vse, / v eni sekundi živiš, / v drugi si le še ogrizek spomina«.

Prav na silovitem plazu notranjih refleksij, bolje rečeno strelc, ki švigajo druga čez drugo v dolgih rafalih, je zgrajena ta lirika, ki mestoma zadiši po rapu. Še več: v knjigi se kot rdeča niz pojavljajo fotografije samega pesnika v maski peklenščka, ki opozarja na mefistovski značaj sodobnega sveta. Ki mu seveda pesnik noče ostati dolžan, zato z vsemi topovi strelja na vse, kar je zlagano, tradicionalno, pomeščanjeno in konec koncev kičasto in moderno. V pesmih razbiramo monolog (punkovskega) upornika, ki »prevaja čas iz jezika udarcev«, ob tem pa nepopustljivo niza tudi »nepesniško« besedje, pa naj gre za vulgarizme, mladostni sleng ter anglizme, s katerimi hoče tudi ironično opozoriti, češ »pazite se vulgarnih / & neumnih pesnikov, / kakršen je dejan koban«. Seveda s svojim revoltom mnogokrat pretirava, ironija se mu kar sama preveša v sarkazem, pogosto se celo zazdi, da je v svoji gorečnosti preveč nastopaški, da bo zdaj zdaj izgorel in izgubil kompas.

Nič ne rečem: vsaka upornost je dobrodošla, a Kobanova ponekod že meji na norost. Tako se pravzaprav loti vseh: tistih, ki imajo svoje domove, ministrskega predsednika, karikiranega malega Peterpetrčka, ljubezni in erotike ter navsezadnje (upravičeno) egotripa današnjih medijev,

ki vsiljujejo posladkane potemkimovske kulise sveta. Tako v pesmi Samo da ta pesem še ni končana pomenljivo zapiše: »ne maram brezvretenčarjev /.../ ne maram govornic / & ne maram blebetanja, / ne maram hi-mana, / x-mana, / spidermana, / supermana / & ne vem še kakšnega mana /.../ jebeš super junake / & super karkoli ...« Pesnikov negativizem seveda pada na plodna tla vseh, ki nočejo »postati izpolnjen kvadrater v križanki«, ne prinaša pa nobenih rešitev. Je zgolj bljuvanje, ki temelji na anarhističnem pogledu na svet, ki ga nikoli ne zadovolji ali prepriča. Zdi se, da obenem brska po smeteh danes padlih vrednot, obenem pa sanja o »celih ženskah in jih obožuje, ker zanj niso nobeni objekti, hlodi za fukanje«.

Res je: pesnik Dejan Koban je predvsem sanjač in idealist. Prav zaradi te držje se hlastno lovi za slamico svojih idealov, ki pa ne bodo nikoli uresničeni, ker je še »dovolj otrok, da v samotnih večerih riše zemljevide namišljenih & obljubljenih dežel«. Dežel, ki lebdijo visoko nad tlemi, dežel, ki se selijo v njegovo samotno sobo, kjer je »le običajen moški, / ki ga narava goni s svojim bičem / & se more pač iztrebiti,«; je torej kolešček v mašineriji, v kateri pozablja, »da bo montiral svetovne dogodke & kulturne prireditve«: ki pa so zgolj

destrukcija že videnega, pa naj gre za otroški spomin ali mimobežje vsakdana. In vsemu temu tako on kot Charles Bukowski, ki mu je posvetil pesem Čarli, kažeta iztegnjeni sredinec, ki prezirljivo meri na »slepo črevo, ki ga je treba enkrat & za vselej odstraniti«.

Dejan Koban se seveda zaveda, da poezija ne bo (od) rešila sveta, ve pa, da lahko s krikom, ki ga premorejo verzi, opozori na bližajoči se potop. Svetli lirski drobcici, ki se zalesketajo predvsem v njegovih ljubezenskih izpovedih, so samo dokaz, da gre za subtilnega ustvarjalca in da maska peklenščka, ki si jo je nadel zaradi fotografiranja, pravzaprav skriva njegov pravi čuječi/čuteči obraz.

To je lirika, ki bo brez dvoma navduševala mlade bralce, je zelo retorična, pa tudi dramaturgije ne smemo zanemariti, obenem pa moram dodati, da gre pravzaprav za poezijo, ki je že dodobra pasé; pesmi v pričujoči zbirki še najbolj delujejo kot gromko pritrkavanje na plat zvona, ki nekam pozabljen visi v zvoniku visoko nad planjavo, nad katero se pripravlja nevihta. A tudi če bo zvon še tako glasno zaklenkal, je ne bo odgnal, bo pa vsaj opozoril, da se je treba zateči pod prvo drevo ali kap.

Zbirka, ki ne bo vzvalovala morja, lahko pa kakšno lovkvo. In tudi to je nekaj, čeprav je avtor mogoče potihoma načrtoval pravi vihar.

Andrej Lutman

PESMI ZA GLASBO

Jaka Košir

SREČANJE Z ANGELOM

Društvo Mohorjeva družba in
Celjska Mohorjeva družba,
Celje, 2008

Na modrih odtenkih, nad belimi in temnejšimi rastlinami je metulj. Ob njem je beseda PESMI. Na modrih odtenkih, nad belimi in temnejšimi rastlinami je pesem. Ob njej je beseda Odlomek. Oblikovalec Jurij Jančič je knjigi dodal mnogo cvetlic. Kako tudi ne, ko pa je Jaka Košir spesnil pesmi za Cvetko in vse Božje angele, kakor pove posvetilo. Alenka Jovanovski je spisala spremno besedo. »Križanje telesne in duhovne ljubezni se ne godi le na ravni ljubljene osebe, ampak tudi na ravni ljubezenskega odnosa: ona in on se skozi vzajemno ljubezen potrpežljivo vodita in se trudita, da bi v celoti zvenela v Ljubezni.« Navedek povzema njeno osnovno ugotovitev.

Omenjeni odlomek s knjižnega ovitka je odlomek pesmi, ki je knjigo nasloвила: Srečanje z angelom. »Da angel si, mi je postalo jasno / nadomoma, ko sva se zlila v Eno, / dveh duš je petje nežno, blagoglasno, / in čistim dušam vse je podarjeno...« Navedene štiri vrstice iz te pesmi izražajo pesnikovo navdušenje nad sozvočjem, nad dej-

stvom, da je petje tisto, kar tudi lahko združuje. In še nekaj je potrebno za združitev. Tisto nekaj se izraža in oglaš domala iz vsake besede, ki jo Jaka Košir uporabi, da spesni pesem. Seveda je tisto in to ljubezen. Pesniška zbirka Srečanje z angelom je sestavljena iz množice pesmi, ki so si med seboj zapeljivo podobne, saj so spete skupaj z enim samim namenom: da se ovekoveči osebo, ki je čez vse druge. Tako tudi ni čudno, da na prvi pogled morda pretirana uporaba velike začetnice postane smiselna. Vse, kar ovekoveči ljubljeno osebo, je na tak način še posebej izpostavljeno. Srečanje s srečo? Morda. Srečanje z rečjo? Tudi morda. Kajti potrebno je vedeti, da je tudi pesem, nosilka

oziroma prenašalka izražanja ljubezni, tista reč, ki sproža mnoge druge reči.

V pesniški zbirki Srečanje z angelom je mnogo ponavljanj vrstic, še več pa je tripičij, kar vsaj daje slutiti, da je spomin tisti, ob katerem se velja zamisliti. Kako? Kaj ima spomin skupnega s pesmijo? Prav ponavljanje vrstic, ključnih in manj ključnih besed namreč naredi pesem spevno, se pravi, da jo lahko zapoje še kdo razen pesnika. In prav tu, na točki, kjer se nudijo možnosti za sopetje, je Jaka Košir najmočnejši. Prav ljudski, in to v kar najboljšem pomenu. Morda se ob tem spomin ozre na besedo lajna, kar ima različne vrednostne pomene. Da je nekaj lajnasto, velja za slabšalno, za zdrgnjeno, za dolgočasno. Morda. Morda pa je takšen le eden od vseh možnih načinov za izraz nečesa vseobsegajočega. Pomisleki ob tem so upravičeni. Popolnost, vseobširnost ali neskončnost so izrazi za nekaj, kar je v izmikanju izražanja. A takšna razmišljanja so dokaj jalova, ko pa pesnik kliče k pesmi, pesem k petju in petje k sopetju. Ob vsem tem je mogoče trditi, da je zbirka pesmi Srečanje z angelom tudi zbirka popevk, zbirka, ki je pesmarica. Ob tej oznaki je seveda na mestu spraševanje o napevu, o tem, kakšne lege lahko glas zavzame, ko prepeva z Jakom Koširjem. Nekatere pesmi so napisane

tako, da se napev oglasi iz pesmi same, nekatere pa še čakajo na primerno uglasitev. To zadnje pa je vsekakor v domeni bralstva in seveda tudi poslušalstva.

Marko Elsner Grošelj

MAGIJA BESED IN JEZIKA

Slavica Šavli

INJA

Založba Goga, Novo mesto, 2008

Slavica Šavli je s pesniško zbirko Inja, tako rekoč prvim, vstopila na sprednja vrata slovenske poezije. Sicer je že izdala knjigo kratkih trivrstnic, vendar se s poezijo zdaj povsem na novo zarišuje pod obnebo literature s presenetljivo, celo svojeglavo pesniško besedo, ki se ne ukaluplja v že vnaprej pred-

videne tokove in ki gotovo ni zadnja, saj je mogoče slutiti, da to brbotanje-jezikanje ne bo potihnilo, ne bo poniknilo v vsakdanjem, običajnem ritmu sveta, zahtevajoč poslušnost in uniformirano vdanost. Pesnica je iz popolnoma drugačnega testa, trdoživa na silo vode, ki v slovenski poeziji želi poplaviti obsežne in raznovrstne pokrajine duha. Preprosto rečeno, zanika vabeče prigovarjanje, pritrjuje posebnosti in izjemnosti, kot je lahko vsak človek, ustvarjalna osebnost izjemna in posebna.

Pri vsakem prebranem verz Slavic Šavli nas preseneti pesnično izkrivljanje že vnaprej pričakovanih pesniških podob. Zvabi nas v zaledenelo ogledalo, kjer nam kar naprej spodrsava. Sprva vse to mrgolenje spremljamo z nelagodjem, ko pa se prepustimo čaru njenih spreobračanj, nas počasi zajame zanesljiv tok njenega odstiranja dežele Inja. Seveda je to nevarno tvegana pustolovščina, za katero ni rečeno, da se bo posrečila, pa vendar z nečim v sebi zaupamo, da naša razvajenost ne bo poškodovana, ampak oplemenitenjena z enkratno izkušnjo njene pisave.

Pesnica pesemski pomen lomi v neobičajno talino, vseskozi na prav poseben in navidez igriv način spodmika bralcu tla pod nogami, skriva se za podobami, kot bi se igrala slepe miši, pa se

ulovljena spet umika, a nikoli ne beži. V resnici razkrita na dlani, se leno ziblje, zazibava, igriva norica, a je hkrati vse to početje s pesniškimi orodji hudo zaresna stvar, prava magija besed in jezika.

Vseskozi preigrava različne lege, drže, situacije, potaplja se na dah v območja neizživetih globin, kjer reči dobijo drugačen pomen, drugačno, malce izmakljivo osvetljenost, ki pa je začuda, ko dobro razmislimo, bolj resnična od resničnosti vsakdanjega dne. Vse to ji omogoča neverjetno gibkost in prepričljivost, hkrati pa imamo občutek, da z njenimi pesmimi letimo skozi veselja s svetlobno histrojo.

V številnih pesmih se s posebno ironijo ogleduje v ogledalu pesništva, pa tudi na prozaične, običajne bivanjske trenutke ne pozabi. Tudi modernizem ji ni tuj. V pesmi vpleta različne osebne izkušnje, iz navadnega naredi nenavadno: na ta način pridobi dvoumno perspektivo, ki pa je prav zaradi zapetosti v globinske plasti veliko bolj avtonomna in silovita – kot primer: Al dente poljubi – ali: posvetitve na lila grči – ali: kupit ribo, da mi plava na mizi, itd. Teh primerov je veliko.

Bliski posebnih ravni brigajo na papir v njenem pesnjenju. Kar pesnica imenuje: pleskanje. Sestavljajo se v nenavadne pesniške palače,

ki pa začudujoče stojijo, ne izginejo, preprosto so tukaj, da jih lahko občudujemo. To je pesniška magija jezika, neukrotljivega, vedno znova vzpostavljenega, sanjajočega, na preži, ki lovi besede v mreže, potem pa si jih ogleduje z vseh strani in jih sestavlja v podobo dežele Inja, kakor je tudi naslov te nepodrejene, nepomirljive pesniške zbirke.

Slavica Šavli zna z besedami, pesniške tipalke ima razprte kot antene, ki občutljivo lovijo pomene, znake, znamenja človeškega življenja na drugi strani zrcala sveta. Tam se dogajajo na prvi pogled čudne stvari, so pa v svojem bistvu tudi najbolj resnične, saj se izmikajo običajnemu pogledu običajne dolgočasnosti ulivanih verzov v stavbo slovenske poezije.

Zavezujoča poezija je to. Čeprav ničesar ne zahteva, ničesar ne pričakuje, samo zgolj obstaja – avtentična in hkrati neulovljiva.

Andrej Lutman

IZSLEDEK ZA NOV NASTAVEK

Alja Adam

ZAKAJ BI OMENJALA AHILA

Center za slovensko književnost, Ljubljana, 2008

Po prvi pesniški zbirki z naslovom Zaobljenost, ki je izšla pred dobrimi petimi leti, je Alja Adam svoje pesmi spet objavila v knjigi,

tokrat z naslovom Zakaj bi omenjala Ahila. Izobraženka, razumnica, razgledanka, pesnica. Doktorica s področja ženskih študij in feministične teorije, ki raziskuje na Fakulteti za podiplomski humanistični študij.

Pesmi so ovite v vpadljiv knjižni ovitek, na naslovnici je v rožnatem odtenku komaj prepoznaven krog, ki obkroža naslov in žarči. Del žarčenja je zajet tudi v tehtnem spremnem besedilu Jane Putrle Srđić na knjižnih zavihkih. »V pesmi Ahila sploh ne omeni, pač pa zapolni svoj pesniški svet brez kot da nujnega vseprisotnega moškega pogleda. Tako najbolj učinkovito izvede tisto, čemur danes tako radi pravimo žensko pisanje, saj je izmuzljiva in težko opredeljiva ženskost vpet v vsako njeno besedo kot samoumevni in logični del

pesničinega razmišljanja.« S temi besedami Jana Putrle Srđić izpostavi odsotnost in opredeljevanje. Odsotnost kaže na namig, opredeljevanje pa na odločanje. Se pravi, da z nečim, česar ni oziroma manjka, pesnica poskuša doseči pritegnitev pozornosti, da bi se morda dalo razbrati nekaj očitnega: zapostavljenost. Morda z dokaj ustaljenim načinom izražanja rečeno, da sta oblika in vsebina skladni prav v usklajevanju, v postopku, ko se preneha z dodajanjem oziroma odvzemanjem ter se določi in odloči, da je pesem začeta, da je pesem zapisana in da je pesem končana.

»nič več napetosti zavezovanja stavka k stavku / vse te pentlje miselni zavoji v laseh / črne črke so edine pike ki jih poznam ki me ponoči srbijo«. Tako Alja Adam zapiše v pesmi, ki jo naslavljajo tri zvezdice in ki končuje prvi del dvodelne zbirke. V teh treh vrsticah je nekak namig o njenem pesnjenju. Razdrla je ustaljeno skladnjo in uporabo pripomočkov, da se zapiše misel. Kaj pesnica sporoča in kako pesnica sporoča, je tisto, kar in kakor pesni. Pesnica si da duška. Spreletava se po zgodovini. Svoji in zgodovini sveta. Ustaljenost in dozdajšnja urejenost sta njeni tarči, kamor pošilja pramene svoje jeze, svoje nesprijaznjenosti in togote, svojo odvečnost bivšega. Tako spreletavanje je

vse prej kot veselo in zabavno. Je odločno raziskovanje, in to raziskovanje izsledkov, dokazov, trditev, resnic. In soočanje z njimi. Soočanje s svojo preteklostjo, ki je do določene mere tudi skupna preteklost, preteklost drugega, je edini način, ki je pesnici ustrezen, saj ji je prav ta preteklost dala ustaljeno sestavo misli in telesa. In jo na tak način prikovala, da skoraj ne more več od nje. Pesnica je nekako zapustila svoje pesmi, jih spustila. In tudi pesmi so spustile njo, a je ne zapustijo. Pač pa se vračajo. A so drugačne. Sveže, bolj osvežujoče, drugače razvrščene, druge misli vzbujajoče. In skladnja postaja skladnejša glede na pesnico z malo manj zgodovine; osebne in splošne. Pravzaprav je pesnica v precepu. Raziskovanje oddaljevanja in približevanja starega je vsekakor tvegano pesnično početje, saj ji nudi pregled nad preživelim, vprašanje pa je, če ji nudi tudi razgled na novo. Morda pa je starega še dovolj, morda pa se tudi pesnica postara, morda pa se preko pesmi pomlaja. Sestop iz precepa ni enostaven, ni enosmeren, morda celo ni več mogoč. In tudi tega se pesnica še kako odgovorno zaveda. Precep je tudi: do kod seže pesnica in do kod njena pesem. In tudi tega Alja Adam ni potrebno omeniti.

Matej Krajnc

KNJIGA S PRESEŽKI

Martin Page

KAKO SEM POSTAL NEUMEN

Prevedla Katja Zakrajšek

Založba Sanje, Ljubljana, 2009

Začenjam s povzetkom: roman Martina Paga je brez nadaljnega nekaj najbolj duhovitega, kar sem prebral v življenju. V Franciji je postal velika uspešnica, pri nas, v Deželi zamorjenih, bo verjetno šel bolj mimo; pač še ena krivica, ki se dogaja knjigam, ki niso humoristične na prvo žogo, ampak so pravzaprav v svojem bistvu zelo resne in zahtevne, a se resnih tem lotevajo na, vsaj po moje, edini pravi način: s satiričnim/sproščenim pristopom. Pagova knjiga je, spet vsaj po moje, najvišja možna stopnja literature: resna, a zabavna, neprizanesljiva, a zanimiva, presenetljiva predvsem v svojih nenavadnih preobratih in v mojstrstvu jezika, v katerem Pagu ta hip tudi v svetovnem merilu skorajda ni para, sploh pa ne v naših krajih, kjer se odlično prodaja samo (v različnih kulturnih zvrsteh) kvazihumor za veselice; tega zdaj žal prakticirajo tudi nekateri mojstri jezika, ki so svojčas še znali drugače in bolje. Ni jih bilo veliko, zdaj jih je še manj. So svetle izjeme, a redke kot uglašeni dvestoletni koncertni klavirji. Zato pa je pojav knjige Kako

sem postal neumen toliko bolj vesel dogodek.

Vsebina je sicer kar se da preprosta: Antoine je inteligenčen samec, ki preveč misli; načitan je, a reven in depresiven zaradi svojega inteligentnega statusa quo; na neki točki ugotovi, da mu inteligenca in stoična drža prinašata same težave. Odloči se, da bo treba nekaj spremeniti, ker tako ne gre več naprej. Poskuša se zapiti, a njegov organizem ne prenese niti pol vrčka piva. Poskuša se ubiti, a nima sreče. Poskuša postati neumen na način konvencionalnosti in črednega nagona in ta princip mu delno uspe – obogati in postane uspešen, a ugotovi, da ga to pravzaprav ne osrečuje.

Knjiga se sicer loteva vprašanja, starega kot gospod Omeč tamle na onile klopi: ali se v življenju splača biti stoičen in iti po svojem tiru ali je pridružitve čredi dolgočasno boljše ideja. Zdi se, da se tehničar na koncu vendarle nagne v prvo smer: Antoine je na koncu spet reven, vendar pa se zdi, da končno najde srečo in morda še kaj več, ko sreča Cleménce, dekle, ki mu pade z neba, ko se najmanj nadeja. Vprašanje o iskanju sreče v neumnosti sicer ne bo nikoli docela razrešeno. Pri Antoineu namreč ne gre za božjevolekovsko neumnost, pač pa za zavestno podleganje črednemu nagonu, dokler vse skupaj ne pride predaleč:

postane pritlehen, ima denar, status, ugled, izgubi pa stare prijatelje in svojo stoičnost. In stari prijatelji so na koncu tisti, ki ga delno potegnejo iz dreka, čeprav takrat glavne niti potegne že tudi sam. Kako, pa ne bom povedal, preberite si knjigo.

Pri nas se je vprašanja sreče v neumnosti leta 1996 lotil Adi Smolar v svoji bržkone poslednji zares brezhibni in domiselni pesmi Jaz sem nor. Na albumu je izšla leta 1997 in pomenila konec drugega viška slovenskega kantavtorstva. Pomenljiva pesem se sicer »spopade« z norostjo v obliki norčkarstva, ne črede, je pa redek tak primer v slovenskem kulturnem prostoru. Smolar ideje ni razvil v roman, Page pa je svojo idejo seveda zastavil širše in globalno, v posmeh in premislek celotni francoski/evropski/svetovni družbi. Konec je hiter in odprt, kar je še dodaten plus. V časih, ki zahtevajo solzave srečne konce po šabloni, in v časih, ko izhajajo knjige, pisane po šabloni, namenjene za uspeh na tržišču in izključno zato, in v časih, ko se za pisatelja izdaja že vsak, ki zna izpolniti loto-listek, je razmišljanje o dešablonizaciji na način satire, burke ali kakor koli vam je že ljubše, precej dragoceno.

Knjigo je že v izvirniku užitek brati, prevod Katje Zakrajšek pa je ta užitek še podvojil; besedilo namreč dobi

še dodaten žlahten prizvok slovenske besede v najboljši izdaji: zadeva ubije izza ovinke, s presenečenji, jezikovnimi preobraty in sproščujočo naglico. Seveda predvsem zahvaljujoč izvirniku, kajpak, a vendar. V kakih manj večjih rokah bi lahko vse skupaj izpadlo precej bolj blede.

Dovolite mi torej, da sem navdušen in da si zaželim še česa izpod Pagovega peresa – po možnosti čim prej.

Jasna Vombek

DNEVNIK NAHRBTNIKARJA

Andrej Detela

SANJE V VZHODNI SOBI

Cankarjeva založba, zbirka S poti, Ljubljana, 2008

Andrej Detela je s svojimi popotovanji po Japonski, Indiji in Avstraliji, ki skupaj obsegajo skoraj tri desetletja in ki jih je v obliki sprotnih dneviških zapisov zaokrožil v leposlovni prvenec, dokazal, da je na poti predvsem popotnik. Sicer fizik in izumitelj, avtor več strokovnih monografij, je v obsežni knjigi razgrnil svoja občutja in razmišljanja ob izkušnjah, ki se jim je sprva zahodnjaško previden, nato izmenjujoče razumsko skeptičen in iskreno naiven, a vselej čuječen, odprt ter radoveden popotnik hoté izpostavljati. Vztrajajoč v svojem zrenju resnice, četudi je, kot je ugotovil, resničnost

prevelika, da bi jo lahko spoznal vso, saj mu je nenehno postavljala svoje meje, bodisi z neprepustnimi ovijalkami divjega avstralskega pragozda ali pa z venomer iščočim in nikdar najdenim globljim spoznanjem v kakšnem izmed številnih indijskih svetih mest, votlin ali gora.

Pa vendar se zdi, da je rešnica zanj na vseh potovanjih, oprtanih z nahrbtnikom in zavestnim zavračanjem materialne navlake kot rezultata umetno ustvarjenih potreb, tu in tam le pricurljala v kapljicah in se v trenutku, ko se je je hotel oprijeti, spet izmuznila v oglušujoči trušč indijskega kaotičnega in zahodni logiki iztirjenega prometa. Prva pisma iz Japonske so bila še namenjena neznani ženski, vso drugo elektronsko pošto v času potovanj pa je pošiljal prijateljem. Čeprav so pisma nastajala v cybercafejih, so neposredni, intimni zapisi, ponekod skoraj vivisekcijsko natančni – kljub temu da se dolgo nastajana osebna izpoved lahko v Indiji zaradi pogostih izpadov električne energije v trenutku izgubi.

Detelova Japonska je bila z zamislijo o združitvi japonske tehnologije in slovenske inovativnosti predvsem poslovno obarvana, zaradi česar je avtor najbrž še bolj slišal kričanje njene nacionalne zavesti, izhajajoče iz zavedanja svetovnega primata v visoki

tehnologiji. Togost in patriarhalnost japonske družbe, pretirana točnost v imenu delovne morale, podrejanje vsega učinkovitosti in natančnosti je preprečevalo, da bi tihoto iščoči popotnik užival v sterilnem veselju ob organiziranem zrenju cvetočih češenj.

Četudi je Avstralija s svojimi prostornimi naravnimi rezervoarji, predvsem s slavnim ekološkim naseljem Crystal Waters, avtorju ponujala prijaznejšo sliko, je bila tudi ta preblizu zahodnjaškemu udobju in s tem vsakršni lenobnosti na eni strani in bušistični Ameriki na drugi. Zdi se, da je šele skozi štiri potovanja v Indijo in nikoli dognano spoznanje o združitvi vzhodne meditativne izkušnje z zahodno praktično odprtostjo avtorja tako rekoč posrkala vase. Zato je njen delež v knjigi v primerjavi z ostalima deželama ne le po obsegu, ampak predvsem po intenziteti zapisanega, kjer z vsake strani buči kaotičnost in lepota indijskega sveta, mnogo širši. V nebo vpijoče utvare monolitne množično organizirane duhovnosti, za katere je Indija pravi supermarket, in nenehen boj Indijcev za preživetje so le okvir, znotraj katerega avtor včasih spretno, včasih nerodno krmari in ki mu spričo nepredvidljivih izkušenj razpira smisel potovanja. »Zares je sodobna pot kakršnega koli spo-

znanja mnogoplastna. Šele ko se prebiješ skozi številne vzporedno bivajoče, skrite pomene dogodkov, zadaj za njimi morda začneš opazati tisto skrito in veliko stabilnejšo radost bivanja, ki se ne opira več na srečo ali nesrečo, ohranja se v vsakih razmerah in niti ni več pomembno, ali indijskih ali naših evropskih. Šele potem veš, kdo si in kaj delaš. S tem ko Indija odpira sebe, odpira hkrati tudi dušo kateregakoli kraja in bitja na Zemlji.«

Milan Vincetič

LABILNO RAVNOVESJE

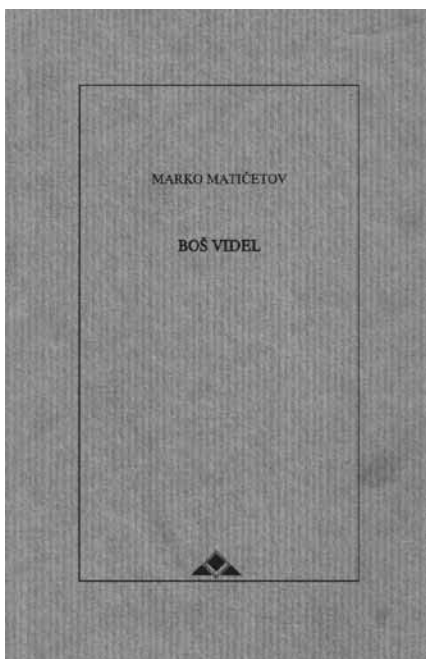
Marko Matičetov

BOŠ VIDEL

KUD France Prešeren, Ljubljana, 2009

Že na prvi pogled naslov pričujoče druge pesniške zbirke Marka Matičetova aludira na Zajčevo pesniško zbirko *Si videl* (1979), v kateri Dane Zajc razgrinja svoje (magične, tudi groteskne) pesniške pokrajine skozi diktat preteklosti, svet Marka Matičetova pa je svet sedanjosti, ki je predvsem uročen z dvojino. Dvojino moškega in ženske, ki variirata tako skozi svet erotike kot občin spoznanj o življenju in končnosti.

Tako že v prvi pesmi, ki je zbirki dala tudi naslov, pomenljivo predstavi credo zbirke, ko pravi: »boš videl /

boš dal oči od sebe / boš gledal gor v zvezde / boš videl kar boš videl / te bojo besede / za čelo spet prijelo / oči ti bojo dale / iz svojega ozvezdja / boš rekel gor so zvezde / boš videl kar sem rekel». Seveda ne smemo avtorju očitati »zajčevskega epigonstva«, še zdaleč ne, čeprav se trudi, da bi presegel govorico velikega barda slovenske (tudi svetovne) lirike, ki se je dodobra zasidrala v njem. Tudi Marko namreč uporablja pastavčne verze, mnogokrat vzklične, čeprav najraje uporablja piko kot končno ločilo, prav tako se njegove pokrajine (podobno kot pri Zajcu, tudi Strniši) nehajo tam, »kamor si šel (in) nisi prišel nikamor«.

Prav ta ujetost vase, to naprezanje, da bi »vratar podzavesti vrata v sedanost odprl«, je temeljni ključ Markove po-

ezijske: kot da gre za polaganje kart, katerih talon je že vnaprej znan. In seveda tudi je, kajti na eni od kart zgovorno stoji: »Dva gresta / po kratki poti dveh. / Če dva nista samo dva, / gresta po daljši poti med dvema.« Marka torej zanimajo razdalje med dvema, ki nista zgolj dva, med nami, ki so seveda (ne) izmerljive, razdalje, ki jih krojita tako moški in ženska, ki sta dvoje morij, »med njima pa kopna samota«. Ob branju njegove poezije, v kateri je lirski subjekt vedno razklan na dvoj(n)ost, vedno znova naletimo na »uslišane (ne)izgovorjene besede«, ki pa niso odrešiteljice niti tolažnice. Zdi se, da se v temačnem registru besed zasekajo kot spoznanje, češ »ti verjameš da je ljubljenje ustvaril bog / jaz pa (v) naključje ki je imelo božji smisel«. Kot da gre za večno hamletovsko dilemo iskanja samega sebe, »neba, ki ga izdihneš«, ali dokaza, da »ko / bom / šel / tja / dol, / me / ne / bo / tam / gor«.

Lirski subjekt v tej poeziji je tipični sodobni osebek: izgubljen v naplavinah preteklosti in deročini sedanosti, išoč smisel, da bi opravičil svojo bivanjskost. Vedno znova je toliko pod gladino, da še ujame slamico in se reši, vendar nikoli ni docela prepričan, ali sta bila naprezanje in rešitev zaman. Tehnica torej ni nikoli umerjena, skodelici sta zmeraj v labilnem rav-

novesju, »da ne veš več, / kaj loči morje od neba, / da ne veš več, če kaj«.

Marko Matičetov – kar seveda ne zveni pejorativno – uporablja zajčevsko naracijo, ki pa jo želi nadgraditi z osebnim podtonom. Seveda mu – tudi zaradi zajčevskega imperativa – to vselej ne uspeva, njegova pesem niha od utišanosti do krika, med je in ni, med dvema polovicama, »ko je ljubezen končana / pred samim začetkom /.../ ko je ljubezen upepeljena iskra / na pogorišču bližine«. Samotnost, ki veje iz poezije, daje pesmim pridih ujetosti tergotovskega čakanja, ki pa se povečini sprevrže v iluzijo, kajti »ni zid, kar je zid (in) / je morje, kar ni morje«.

Poezija Marka Matičetova je vsekakor subtilni ter izčiščeni iztis, ne moremo pa se slepiti, da bo v sodobnem slovenskem prostoru zaorala opaznejšo brazdo. To je poezija, ki zazveni, »kot če bi gledal v okno in mislil modrino«, poezija, ki te napolni s svojo krhkostjo, ki pa ne seže dlje od brežin. Vsaj zame.

Andrej Lutman

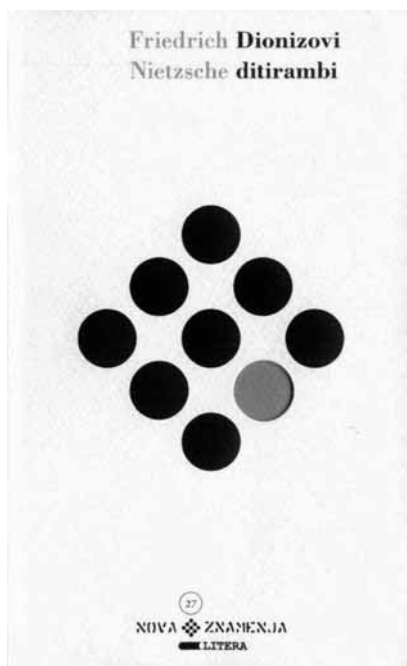
POPOTNI STIHI V BREZPOTJE

Friedrich Nietzsche

DIONIZOVI DITIRAMBI

Prevedla Ana Marija Mayerhold
Litera, Maribor, 2008

Dogodek, vrtinec moči,

doživljaj, niz pojavov v viba-stem plesu sil. Odsev, splet videza in lika viba v nizu, videz, odsev moči. Nekaj besedi, ki jih tudi lahko poraja prebiranje mislečevih pesmi.

Friedrich Nietzsche je med svojim zadnjim poletnim bivanjem leta osemnajsto osemnosemdesetega v Engadinu začel zbirati svoje še neobjavljene pesmi in jih podnaslovil z Zaratusrove pesmi, ki jih je sam sebi pel, da bi prenesel svojo zadnjo samoto. Odločitev za zbirko pesmi sovпада z odpovedjo načrtovanemu glavnemu delu Volja do moči. Devet pesmi oziroma pesnitev sestavlja Dionizove ditirambe. Poudariti je treba, da se je mislec in pesnik podpisoval tudi z imenom Dioniz in Zaratusra. Poistovetenje z dvema načinoma dožemanja sveta, ki

se združujeta v pesniku bolj kot v mislecju, je vzgib za odločitev, da se o mislečevih mislih zapoje, resnico modrega preljuje v stihe.

»Kajti ni odgovora na Zakaj bivanja, kar je Nietzsche sam domislil kot bistvo nihilizma, ničevosti vsega: manjkanje odgovora na Zakaj? – to je bistvo nihilizma. Prav to parodira ono nostalgijo Velikega, Presežnega.« Navedek je iz tehtne, izčrpne in navdihujoče spremne besede Ivana Urbančiča, našega največjega poznavalca nemškega misleca. Pesnjenje, sloneče na zavedanju ničā, ničesa, na ničū od tega in ničū od tukajšnjega, pesnjenje brez odgovora in s tem tudi že brez vprašanja, ker je vprašanje prav zaradi vnaprejšnje odsotnosti odgovora nezastavljivo. Je prav pesnjenje zaradi pesnjenja. Je končni domet in s tem tudi premet umetnosti, poseg preko vrednot ter ustaljenih lestvic ocenjevanja in s tem tudi cenjenja.

Že prva pesem v Dionizovih ditirambih ima nedvoumen naslov Samó norec! Samó pesnik! In napove razpon in razpetost utrujenega pesniškega osebkā, ki svojo izpoved spogleduje s tožbo, kar pritožbo nad bivanjem kot takim, nad bivanjem kot tokom podob, v katere se zaletavamo; in le pesnik je tisti, ki na ta dejstva opozarja, in le norec je, ki se ob teh dejstvih vznemiri, opozori nase

in s tem na pojav. In pesnik z občutljivostjo norca opeva in opisuje svet, ki mu ni konca. Sledijo pesmi, ki so pravzaprav sprijaznjenje, sprava s svetom in lastnimi zamislimi, so tudi povzetki poglavitnih stanj duha v življenju. Te pesmi so umetelne skladovnice besedne lepote in sijoče misli. Takšna je pot popotnika, ki se imenuje Zaratusrova senca, takšno je videnje umiranja in obsmrtnih dogodkov, samote ... Presunljiva je pesem Ariadnina tožba, kjer se prikaže tudi Dioniz in Ariadni nakaže, da je on njen labirint. Verjetno najmočnejša je pesem Slava in večnost, saj v njej vzplamti popolni pesnik, ki je bodrilec, svetlometnik, predvsem pa podsmehovalec, zasmehovalec in nikakor hvalec.

»Ta novčič, s katerim / ves svet plačuje, / slava –, / z rokavicami se novčiča dotaknem, / z gnusom ga poteptam.«

In sklepna pesem z naslovom O uboštvu najbogatejšega je pesem o razdajanju, razprodaji jeziku, razrodu večnosti, odpravi imen in njihovih leg ter odnosov, o preobilju v najbolj gnili obliki.

Tako devet pesmi zapleše v vibi predrugačenih pomenov o smislu ali nesmislu našega obstoja, stremljenj in hrepenenj. Miselni mislečev svet postane tkanje takta, misli zapojejo in pesem dobi smisle. Tako so stihi nabiti s pomeni, saj dobivajo oblike rekov,

pregovorov, postajajo izročilo, napotki. Tu se združuje tako norost kot pesnjenje, tako videnje kot razmislenje do razmišljanja.

Prevod daje jasen občutek, da prevajalka Ana Marija Mayerhold večje obvlada svoj posel, saj je slovenščina tekoča in pomenljiva hkrati, je spevna in nagovarjajoča. Ob že omenjeni spremeni besedilu Ivana Urbančiča, ki je tudi njegov velik met v smislu opisa enega ključnih evropskih mislecev, saj nudi vsaj en trden celovit in večplasten pogled hkrati, je knjižica v zbirki Nova znamenja vzoren primer izdelka, ki postane popotno branje.

Peter Semolič

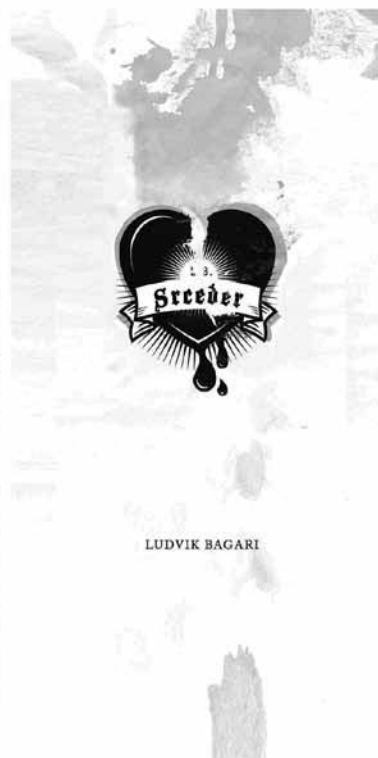
»VSE JE MOŽNO, NIČ NI RESNIČNO«

Ludvik Bagari

SRCEDER (PODNASLOV: MELODRAMATSKA PRAVLJIČNA GROZLJIVKA)

Zavod za proizvodnjo fikcije, Ljubljana, 2008

Ludvik Bagari je slovenski javnosti dobro znan obraz z gledaliških desk, filmskega platna in televizijskega zaslona – videli smo ga lahko igrati v vseh najimenitnejših slovenskih teatrah, od ljubljanske Drame prek kranjskega Narodnega gledališča do mariborske Drame; kot filmski igralec nam je med

drugim ostal v spominu po vlogi Kugle v Kavarni Astoriji in prvega »bad guya« v Cvitkovičevem Odgrobado groba; nastopil je v več televizijskih filmih in nanizankah; leta 2004 se je preizkusil kot producent neodvisnega filma Norega se metek ogne, v katerem je odigral tudi naslovno vlogo. Tokrat pa se nam predstavlja kot pisec gledališke igre Sceder.

Nenavadni naslov Sceder je povzet po romanu francoskega pisatelja Borisa Viana, v katerem se mešajo poezija, fantastika, grotesknost in absurdnost, v njem otroci letijo, skozi nenavadno vas pa teče potok sramu, v katerem si vaščani dobresedno perejo vest.

Bagari je v svojem dram-

skem prvencu ohranil absurdnost in grotesknost Vianovega sveta, seveda z namenom, da bi tako kot francoski pisatelj na poetični in simbolni način izostril nekatere vidike človeškega sveta in človekove usode. Ikonografija Bagarijevega Scederja je po večini srednjeveška in/ali renesančna, čeprav se vanjo vpletajo tudi elementi iz poznejših obdobj, kot je npr. lik vampirja Drakule ali pa trideset vojščakov, trideset zamudnikov iz tridesetletne vojne, ki butajo z ovnom ob mestno obzidje in ob koncu igre poskrbijo za vsesplošni pokol. Realni zgodovinski čas je v igri pomešan kot v alephu, točki, v kateri so združeni vsi časi. S temi in drugimi momenti nam igra

sporoča, da je od mimetične važnejša metaforična raven. Tako tudi osrednjega lika, Kovača, ne moremo razumeti zgolj dobesedno, presega pa tudi tradicionalno simboliko kovačev, tj. po Mirceu Eliadeju tistih, ki poznajo skrivnost ognja, magije. Igra se prične s Kovačevim vzklikom »Našel sem!«, ki nas spomni na Picassove besede, da on »ne išče, temveč najde«. Kovač tako lahko simbolizira tudi umetnika. To, kar Kovač izdelava oz. »najde«, pa je Srceder, priprava, s katero lahko komu dobesedno izdere srce. Vendar Kovač, tako kot sodobni umetnik, ne ve, kaj naj bi s srcederjem počel, upa le, da ga bo lahko drago prodal. Zato se skupaj z ženo Angelo odpravi v bližnje mesto. V tej točki se prične osnovna zgodba Bagarijeve igre, neke vrste trgovsko-ljubezenska zgodba, ki sama po sebi simbolizira svet tukaj in zdaj, svet, v katerem naj bi po Niklasu Luhmannu bila vezivo družbe denar in ljubezen. Toda na njuni poti se izkaže, da nihče ne ve, kaj naj bi počel s srcederjem – ne kralj, ne kraljevi vojskovodja, ne Drakula, ne mesar. Svet, ki nam ga slika Bagari, je svet popolnega družbenega razpada, v katerem celo Jezus Kristus ne zmore več opraviti svoje daritve oz. ne zmore več spraviti ljudi z bogom – v tem svetu ni več niti potoka sramu, v katerem bi si protagonisti oprali

vest, saj le-te očitno nimajo več. Na koncu Kovač in Angela ostaneta sama s srcederjem in svojo ljubeznijo. V tistem hipu trideset vojščakov prebije mestno obzidje in prične se vsesplošni pokol. Kovač in Angela skleneta, da si bosta – dobesedno – izmenjala srca. Ali povedano z Angelinimi besedami: »Vse ti oprostim, ti si edini, za kogar je bilo in bije moje zaobljubljeno srce, in če naj izdam največjo željo, povedati ti moram, da vedno sem želela, da srce tvoje v mojih prsih bi živelo.« Kovač in Angela si s pomočjo srcederja izmenjata srca, umreta. Na tem mestu nam Bagari ponudi identifikacijsko točko, s katere lahko zremo na vse dogajanje. Točko gledalčevega pogleda predstavlja Dvorni norec, ki je bil – kot se razkrije sedaj – edini, ki je v Kovačevem izdelku videl neko vrednost samo po sebi. Toda tudi lik Dvornega norca ni zmožen prinesiti v ta svet nobene odrešitve, saj pobere srceder in odide k novemu prestolu. Predvidevamo lahko, da se bo tam zgodba bolj ali manj ponovila in da se bo ponavljala v neskončnost.

Ludvik Bagari nam skozi neke vrste narobe obrnjeno alegorično pripoved – narobe obrnjeno zato, ker liki povečini predstavljajo negacijo tega, kar naj bi tradicionalno predstavljali (kralj tako ni več gospodar ničesar, Kristus ni več odrešenik in celo Dvorni

norec ni več »nedolžni znanilec resnice«, temveč zgolj uslužbenec) – riše nič kaj razveseljivo prihodnost neoliberalistične družbe, ki jo – po Bagariju – na koncu ne bosta zanimala več niti denar niti ljubezen, njena realnost pa bo do te mere izkrivljena, da vanjo ne bomo več mogli verjeti. Verz skupine Living Color iz osemdesetih let minulega stoletja »vse je možno, nič ni resnično« je v Bagarijevi igri dobil nove groteskne, absurde in tudi grozljive razsežnosti – to je svet Matrice, v kateri ni nobenega Nea, ki bi nas odrešil, mimo matrice pa nobenega drugega resničnejšega sveta.

Srceder Ludvika Bagarija je igra, pisana v bogati tradiciji poetične dramatike. Morda je najbližja igram Gregorja Strniše, le da Bagari pesniški jezik pogosto uporablja zato, da bi še karikiriral že tako karikirano dogajanje. Tudi zaradi takšne rabe jezika Srceder ni le groteska, temveč tudi satira – treba je poudariti njegov mestoma res učinkovit humor – satira na življenje, ki ga bomo v kratkem živeli ... ali ki ga nemara že živimo.

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
Sekcija za splošne knjižnice

Stare modrosti,
nova spoznanja.

SLOVENSKE SPLOŠNE KNJIŽNICE

Slovenske splošne knjižnice objavljajmo literarni natečaj 2009

z naslovom

KAKO DIŠI MOJA KNJIŽNICA

Nekaj namigov za vašo zgodbo:

Vabimo vas, da se potopite v svoje čutne prostorčke, kjer knjižnico doživite zelo osebno. Kako diši TVOJA knjižnica? Po otroških spominih? Po starih knjigah, ki imajo prav poseben vonj? Svoj vonj ima tudi nova knjiga, pravkar natisnjena. Diši po njej? Mogoče diši po samo eni knjižni zgodbi. Diši po vaši prvi ljubezni? Mogoče diši po znanju, trepetu pred izpiti, smehu, solzah? Mogoče po lipah, ki se bohotijo pred stavbo, po cesti, ki vas je zapeljala v svet? Prepustite se čutom in — pišite.

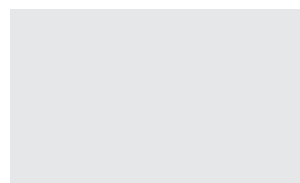
Izdelek žanrsko ni omejen. Lahko vsebuje največ 6000 znakov (šteto brez presledkov), napisan naj bo v elektronski obliki. Brezplačen dostop do elektronske pošte lahko poiščete tudi v knjižnicah. Avtorji odstopate pravice do objave besedil.

Zgodbe bo prebrala strokovna komisija in izbrala najboljše, ki bodo izšle tudi v knjižni obliki - v 2. literarnem zvezku Zgodbe iz knjižnice. Rezultati izbora bodo objavljeni 30. oktobra 2009 na spletni strani <http://sites.google.com/site/sekcijazasplosneknjiznice/?pli=1>, slovesno pa jih bomo razglasili na praznovanju Dneva slovenskih splošnih knjižnic 20. novembra 2009, ki bo letos v Sežani. Tudi o tem vas bomo sproti obveščali na spletni strani.

Zgodbo pošljite na elektronski naslov natecajknjiznic@gmail.com do 15. septembra 2009 do 24. ure. Besedilo pošljite v priponki in ga podpišite s psevdonimom. Dodatne informacije dobite po tel. št. 05 731 00 31 (Nadja Mislej - Božič).

Veliko ustvarjalnega navdiha vam želimo in novih zgodb se veselimo, slovenske splošne knjižnice.

Naj zadiši!

Matej Krajnc

RED MORA BITI, RED ...

Hodil sem po zemlji naši in opazoval, kako je kaj. Trirogi velikan gorski se mi je smehljal izpod velike bele zimske kape in mi zatrjeval, da je zdaj pa že čas, da ga obiščem, če ne bom moral iz države. Pri štiriintridesetih še nisi bil na Triglavu, nič! No ja, ničesar nisem pozabil tam. Drevo sem že posadil ali pa vsaj pomagal; pred nekaj leti sem s Poetikonovo ekipo sodeloval pri zasajevanju drevesca na vrtu vile Društva slovenskih pisateljev. Knjigo sem že napisal. Predal pospravljen.

Ampak ta predal ni tisti, o katerem bo govora danes. Je pa eden izmed tistih, ki ustvarjajo in držijo na gladini kup stereotipov o naši državi in njenih ljudeh. Med njimi so tudi pisatelji. Pa spustimo v to skupino tudi pesnike in vse ostale perosukajoče brate po sukajočem peresu. Ti pišejo v slavo domovine in prihodnjih rodov, izdajajo knjige, nekateri izmed njih postanejo pop zvezdniki, drugi ne, tisti drugi prvim očitajo, da niso na nivoju, prvi pa drugim ničesar ne očitajo, ker se jim kar samo smeji, ko pride čas za raznorazne nagrade, štipendije in podobne zadeve, ki pomagajo živeti, ne pa nujno tudi pisati.

Pisatelji vedo, da ni vseeno, kdo in čigav si. Tvoj domet je omejen, če nisi pri pravi založbi. In vse založbe niti slučajno niso prave. Obstaja jih nekaj, pri katerih objavlja elita, ki je. Množina drugih ima sicer nekakšen odstotek na trgu, a pri njih te ni. In če te ni, te ni v antologijah, te ni na festivalih in v revijah in nasploh te ni. Obravnavajo te kot sedmorazrednega začetnika, kar pravzaprav tudi si, ker nisi. To je zanimiva kvalifikacijska logika, ki deluje. Zelo podobno, kot deluje logika mnenja, da nisi pravi Slovenec, če ti ni do tega, da bi postopal po 2000 in še malo visokih gorah, simbolih slovenstva. Ali če slepo ne sprejmeš dejstva, da je Prešeren največji slovenski pesnik. Gorje, da bi se vprašal, zakaj je tako. Ampak tako pač je, o tem najbolj zgovorno govori velik kip v središču prestolnice.

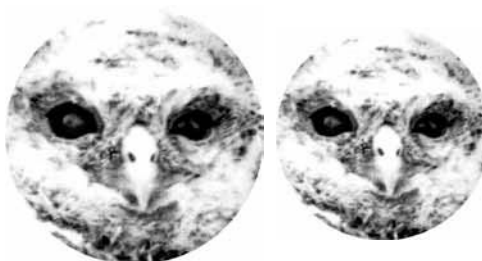
Hodil sem po zemlji naši in opazoval tiste, ki vejo, da so, tiste, ki mislijo, da so, ker še čakajo na odgovor glede njihovega rokopisa, in tiste, ki niso, pa se na vse kriplje trudijo, da bi bili ali pa jim dol visi, da jih ni. Tisti zadnji pravzaprav še najbolj mirno spijo, pišejo brez pritiskov, občasno izdajo kakšno knjigo, za preživetje pa delajo v tovarnah za avtodome, polnjene s helijem, ali pa obirajo hmelj. Preživijo. Helij je dandanes zlata vreden, hmelj pa tudi, le pogledajte članke po časopisih.

Gospa Kvalifikacija pa prosperira. Oni dan sem jo videl, kavko staro, sedela je pri Slonu in srkala nekakšno vince, lepo pobeljeno. Nisem vprašal, kaj pije, niti nisem pristopil, da bi ji prižgal cigareto, le zelo prihuljeno sem se ustavil pri pošti in opazoval dogajanje.

O, dogajalo se je, dogajalo! Prispel je prvi individuum, že po drži se je videlo, da je pisatelj. Pred Kvalifikacijo je lepo ponižno pokleknil, ji pomolil list – kdove, kaj je pisalo na njem – in se nasmehnil. Kvalifikacija je ošinila list, pisatelja z močno

pestjo pobila do tal in izginil je v luknji v tleh. Ta torej ni bil pri eni tistih založb ali revij.

Prispel je drugi individuum in za njim še eden in še eden in tako dalje. Dva je Kvalifikacija potrepljala po ramenih, ju privzdignila in nežno zaprla v velik predalnik, ki je stal poleg njene mize. Ostali so romali v tla kot tisti prvi. Uh, kot vkopan sem stal pred pošto in se tresel, da me ne bi opazila, približati se pa nisem upal. Tista tla so bila videti nevarna. Po kake pol urice izginjanja in vpredaljanja sem se raje pobral in šel na torto v Zvezdo s tistim drobižem, ki mi je še preostal do konca meseca. Potem pa spet ponujanje Kraljev ulice. Ali pa deljenje letakov. Ali pa morda celo pisanje, če z deljenjem letakov zberem dovolj za najemnino. Za zdaj mi uspeva, a gospa Kvalifikacija vse bolj postaja gospa Diskriminacija in ostro oko ima. Vedno bolj ostro. Vedno bolj ostro ...

2009, XXX. letnik, številka 4
Revija za vprašanja literature in mentorstva

Naslov uredništva:
Štefanova 5
1000 Ljubljana, p.p. 136
Telefon (01) 24 10 500, 24 10 516
Telefaks: (01) 24 10 510
E-pošta: dragica.breskvar@jskd.si
Spletna stran: <http://www.jskd.si/literatura>

Ustanoviteljica:
Zveza kulturnih organizacij Slovenije
Izdajatelj:
Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti

Zanj:
mag. IGOR TERŠAR

Glavna in odgovorna urednica:
DRAGICA BRESKVAR
Uredniški odbor:
MILAN VINCETIČ
MARJAN PUŠAVEC (literatura)
GABRIELA BABNIK
DAVID BEDRAČ
MATEJ KRAJNC
PETER REZMAN
ALJOŠA HARLAMOV

Tajnica uredništva:
MIRJANA ARKO

Likovni urednik:
HERMAN PIVK

Računalniška postavitev:
ANDREJ in MIHA PERČIČ

Naslovnica:
© Skensken

Celoletna naročnina: 18 €
Dijaki, študenti in upokojenci: 13 €
Posamezna številka: 4,20 €
Dvojna številka: 5,85 €
Žiro račun: 01100-6030960774 (za Mentor)

Nenaročenih rokopisov, fotografij in likovnih del ne vračamo.

Revija izhaja ob finančni pomoči Ministrstva za kulturo Republike Slovenije.

Tisk
CICERO, d.o.o., Begunje

Naklada:
450 izvodov

UVODNIK

- 1 *Matej Krajnc*: Pripev srednjega veka ali kdo prvi reši križanko?

LITERATURA

- 3 *Senada Smajić*: Se kesaš, Kibela, Spotoma se učim, Lov, Za jesensko setev
 5 *Vesna Klančičar*: Povej naprej, Hrepenim, Enkrat ko bom čas imela, Skrivnost
 8 *Katarina Ficko*: Ljubljana, malo me poriši, Imam te v tretjem predalu zloženega, V pričakovanju na sončni dan
 9 *Jurij Kunaver*: Tiho ste, Tam-tam, Pastoralna, Par z napako, Stari računi, Trgovci
 12 *Vlado Skale*: Buden sen, Razprtija v modrem, Polna luna, Nizka pesem, Pozor WARnost, Popolnost, BOJAN KRIŽAJ
 ga, POdeŽELJE, Poletje
 14 *Borut Pust*: Nobenih rešitev, Nikoli izročeno pismo
 18 *Tatjana Jamnik Pocajt*: O pametnem urarju
 20 *Stanka Žitnik*: Barbon
 26 *Nataša Dembsky*: Ni vse izgubljeni jutri
 31 *Jurij Kunaver*: Smer Bučevje!

INTERVJU

- 33 Besedovanje s Petrom Rezmanom

DNEVNIK

- 44 *Nataša Kramberger*: Tako čez prst si me lahko sposodiš

ESEJ

- 49 *Aljoša Harlamov*: Kdo bo letos prižgal kres?

KOMENTAR

- 58 *Simona Hamer*: Gledališče v srcih - češnje v želodcu

REVIJA V GOSTEH

- 61 Locutio - iz neznanega slovarja
 (Pogovor z Marjanom Pungartnikom)

NAJSTNIK/NAJSTNICA

- Mala š(a)la kreativnega pisanja
 62 *Goran Gluvić*: Gverilska literatura
 Mentorjeva bralnica ali bibliotrk
 63 *Liljana Klemenčič*: Težko je z branjem
 Šolski sprehodi
 65 *David Bedrač*: Gradim svet iz besed
 Literatura
 67 *Neven Borak*: Maj v vesolju

POROČILA

- Nove knjige
 70 *Tončka Stanonik*: Cvetlična hiša
 70 *Marija Plemenitaš*: Ko spregovorijo ptice
 71 Čas besed v oblak ujet 4
 Srečanja
 72 *Neda Galijaš*: Črpanje iz globin svoje duše (Sosed tvojega brega 2009)
 73 *Ana-Marija Pušnik*: Pesniški turnir 2009
 73 *Neda Galijaš*: Iz virtualnega sveta v resnični svet
 Sejmi
 74 *Iztok Ilich*: Knjižna pomlad v učeni Bologni

KRITIKA

- 82 *Milan Vincetič*: Gromko pritrkavanje (Dejan Koban: Metulji pod tlakom)
 83 *Andrej Lutman*: Pesmi za glasbo (Jaka Košir: Srečanje z angelom)
 84 *Marko Elsner Grošelj*: Magija besed in jezika (Slavica Šavli: Inja)
 85 *Andrej Lutman*: Izsledki za nov nastavek (Alja Adam: Zakaj bi omenjala Ahila)
 86 *Matej Krajnc*: Knjiga s presežki (Martin Page: Kako sem postal neumen)
 87 *Jasna Vombek*: Dnevnik nahrbtnikarja (Andrej Detela: Sanje v vzhodni sobi)
 88 *Milan Vincetič*: Labilno ravnesje (Marko Matičetov: Boš videl)
 89 *Andrej Lutman*: Popotni stih v brezpotje (Friedrich Nietzsche: Dionizovi ditirambi)
 91 *Peter Semolič*: »Vse je možno, nič ni resnično« (Ludvik Bagari: Srceder)

LITERARNI SKOVIK

- 94 *Matej Krajnc*: Red mora biti, red ...

FOTOGRAFIJA

- Peter Plin*: Zgodbe z ulic